

พระราชหัตถเลขา

ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

รวมครั้งที่ ๖

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์

โปรดให้พิมพ์ในการบำเพ็ญพระกุศลพระชนมายุสมมงคล

เมื่อวันที ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ห้องขจร
อ
959.38
จ196พ
2470

959.38

ก 196W

2470

27 พ.ค. 2524

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพฯ 11 โทร. 3921575 3921576

ห้อง ขจร สุขพานิช

พระราชหัตถเลขา

ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

รวมครั้งที่ ๖

27 พ.ค. 2524

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต

โปรดให้พิมพ์ในการบำเพ็ญพระกุศลพระชนมายุสมมงคล

เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

84721

84721

S/99482

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

คำอุทิศ

อีกสองวัน ข้ายุชีพเจ้าระไไ ๖๔ ปีเต็ม เท่ากับพระชนมายุ
ทูลกระหม่อม คือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะเมื่อสิ้นสุกต
เป็นเหตุให้ลาลึกถึงพระเดชพระคุณ ปราบวาทะบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย
ตามมีตามไต่

ขอพระเดชพระคุณกรมพระกำแพงราชานุภาพเป็นอย่างยิ่ง ที่ทรง
ลาลึกไต่ตั้งแต่ยังกลายนั้นแล้วว่า ข้ายุชีพเจ้าระไไ ๖๔ ปี คงจะ
ทำบุญถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แลคงจะต้องการ
หนังสือแจกญาติมิตรเป็นทูลรัก ทรงตั้งพระทัยช่วยเหลือหาเรื่องทูล
ตีพิมพ์ ไต่สำเนาพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัวมา แม้ยังไม่ถึงเวลาของข้าพเจ้าก็หาโปรยประทานให้ผู้อื่น
ตีพิมพ์เสียก่อนไม่ ทรงเก็บรักษาไว้ให้แก่ข้าพเจ้าโดยจำเพาะ จนบัดนี้
เวลามาถึง ข้าพเจ้าจึงกราบทูลขอพระเมตตาให้ทรงอำนวยการ แต่ง
เจ้าพนักงานหอพระสมุดสำหรับพระนครจัดตีพิมพ์ขึ้นประทานแก่ข้าพเจ้า ก็
ทรงพระเมตตาโปรยอำนวยการให้ทำงานสำเร็จ คือหนังสือเล่มนี้

ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่มาสรางสำเนาพระราชหัตถเลขา
ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นได้ ในกาลที่ข้าพเจ้าบำเพ็ญ
กุศลอุทิศถวาย จะไต่ดำรงอยู่เป็นอนุสรณ์ที่ระลึกถึงพระเดชพระคุณ
ชั่วกาลนาน บัดนี้ภาพพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวนั้น บ่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่าน พาให้ไต่ความรู้ ในทาง
สำนวน ให้ไต่ความรู้ ในทางโบราณคดี ลางที่ไต่ความรู้ ในทาง

รัฐบาลด้วย ท่านผู้ใดได้อ่านหนังสือนี้ดูใจแล้ว ขอจงอนุโมทนา
น้อมจิตอธิษฐานกุศลถวาย แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทุกกระหม่อมของข้าพเจ้าด้วย ขอให้ท่านมีความสุขทุกเมื่อเทอญ

พร

บ้านปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๔๗๐

ม.จ. ยายใจ ม.จ. เจริญใจ ม.จ. ประโคมจิตร ม.จ. ดวงจิตร
 สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ดุสิต
 ม.จ. เพลารถ ม.จ. กรณิกา

สารบรรณ

- ฉบับที่ ๑ พระราชสาส์นจารึกในแผ่นพระสุพรรณบัตร พระราชทานมอบ
มอญซีเออร์มอญตึงจิงราชทูตฝรั่งเศสเชิญไปถวายสมเด็จพระเจ้า
นโปเลียนที่ ๓ ลงวันศุกร์เดือน ๑๐ แรม ๕ ค่ำ ปีมะโรง จุล
ศักราช ๑๒๑๘ (พ.ศ. ๒๓๘๘) หน้า ๑
- ฉบับที่ ๒ พระราชสาส์นกำกับพระสุพรรณบัตร ซึ่งมอญซีเออร์มอญตึงจิง
ราชทูตฝรั่งเศสเชิญไปถวายสมเด็จพระเจ้า นโปเลียนที่ ๓ ลง
วันเดือนอย่างเดียวกับฉบับที่ ๑ หน้า ๓
- ฉบับที่ ๓ พระราชสาส์นถึงสมเด็จพระเจ้า นโปเลียนที่ ๓ พระยาศรีพิพัฒน์
ราชทูตเชิญไปเมื่อพระกา จุลศักราช ๑๒๒๓ (พ.ศ. ๒๔๐๔) หน้า ๑๓
- ฉบับที่ ๔ พระราชหัตถเลขาถึงคณะทูตานุทูตรวมกัน ลงวันศุกร์เดือน ๖
ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีระกา จุลศักราช ๑๒๒๓ (พ.ศ. ๒๔๐๔) เรื่องให้
คณะทูตไปถวายพระราชสาส์นสมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย
หน้า ๑๘
- ฉบับที่ ๕ พระราชหัตถเลขาถึงพระยาศรีพิพัฒน์แลนายสรวพวิไชย ลง
วันอังคารเดือน ๘ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีระกา จุลศักราช ๑๒๒๓
(พ.ศ. ๒๔๐๔) เรื่องพระองค์เจ้าหญิงสุขุมมาลมารศรีประสูติ
หน้า ๒๒
- ฉบับที่ ๖ พระราชหัตถเลขาถึงคณะทูตานุทูตรวมกัน ลงวันอังคารเดือน
๘ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีระกา จุลศักราช ๑๒๒๓ (พ.ศ. ๒๔๐๔) เรื่อง
องค์พระนโรดมวิภาทกย์ของกษัตริย์ลาว แลข่าวบ่่วยไข้ หน้า ๒๓

(۱۰)

ฉบับที่ ๗ พระราชหัตถเลขาถึงคณะตุลาการตุลาการร่วมกัน ลงวันศุกร์
เดือน ๘ ขึ้น ๓๕ ค่ำ ปีระกา ๑๒๒๓ (พ.ศ. ๒๔๐๔)
ทรงตอบรับหนังสือแลทรงกำหนดเรื่องพระราชสาส์นที่พระราช
ทานไปลอนดอน

ฉบับที่ ๘ พระราชหัตถเลขาถึงพระยาศรีพิพัฒน์แลนายสรรพวิไชย ลง
วันศุกร์ เดือน ๘ ปี ๑๔ คำ บระกา จุลศักราช ๑๒๒๓
(พ.ศ. ๒๔๐๔) เรืองทรงตังนายปานเปนหลวงสวัสดิโกษา
หน้า ๒๕

ฉบับที่ ๘ พระราชหัตถเลขาถึงคณะทูตานุทูตต่างประเทศ
 เดือน ๘ อุดรราชวรมัน ๘ คำ พระภา จุลจักรราช ๑๒๓๓
 (พ.ศ. ๒๔๐๔) เรืองกรมหลวงสรรพสิทธิปรีชาแลพระองค์
 เจ้าพนักงานมณฑลทหารบกคนสิ้นพระชนม์

ฉบับที่ ๓๐ พระราชหัตถเลขาถึงชนมหาสิทธิไวยาหาร ลงวันจันทร์ เดือน ๘

อทธรายาณมชน ๘ คำ บัระการลศักกราช ๑๒๒๓ (พ.ศ. ๒๔๐๕)

เรื่องให้หักการโรงพิมพ์เลขขอเคื่องพิมพ์ หน้า ๒๗

ฉบับที่ ๑๓ พระราชหัตถเลขาถึงหมื่นจักรวิจิตร ลงวันจันทร์ เดือน ๘
อศรสาขามชน ๘ คำ บรมการุณยกิจราชม ๑๒๒๓ (พ.ศ. ๒๔๐๕)
เรื่องให้หักแก่น้ำพิกา แลขอเครื่องมอ

หน้า ๓๐

ฉบับที่ ๑๒ พระราชหัตถเลขาถึงคณะทูต กรุงวอซัน ๗ เดือน ๘ อุตราชยาม
แรม ๗ ค่ำ ปีระกา จศักราช ๑๒๒๓ (พ.ศ. ๒๔๐๔) เรื่อง
ให้ทูตเจรจาเรื่องการค้าต่างประเทศ

(๓)

ฉบับที่ ๓๓ พระราชหัตถเลขาถึงคณะทูต ลงวันอังคาร เดือน ๙ ปีระกา
จุลศักราช ๑๒๒๓ (พ.ศ. ๒๔๐๔) ทรงบอกข่าวกรมหลวง
มหิศวรินทรากรมเรศวรร์ พระองค์เจ้าหญิงมณฑา พระองค์เจ้า
มงคลเลิศสิ้นพระชนม์ แลเจ้าพระยาธรรมมาดิงอินทยกรรรม

หน้า ๓๓

ฉบับที่ ๓๔ พระราชหัตถเลขาถึงคณะทูตานุทูตรวมกัน (ไม่ลงวันเดือน
ปี แต่ตามความที่ทรงไว้ว่าตั้งแต่เดือน ๗ ถึงเดือน ๙ ปีระกา
จุลศักราช ๑๒๒๓ (พ.ศ. ๒๔๐๔) เรื่ององค์วัดถาววิบาท
กับองค์พระนโรดม เรื่องกรมหลวงวงษาธิราชสนิทประชวร
เรื่องเจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ไปตรวจทางแหลมมลายู แลเรื่อง
ทรงสั่งให้ชอยน

หน้า ๓๕

ฉบับที่ ๓๕ พระราชหัตถเลขาถึงคณะทูต ลงวันพุธ เดือน ๓๐ แรม
๓๓ ค่ำ ปีระกาจุลศักราช ๑๒๒๓ (พ.ศ. ๒๔๐๔) เรื่องสมเด็จพระ
เทพศิรินทรวรรคต แลราชการทางเมืองเขมรที่เกี่ยว
ด้วยฝรั่งเศส

หน้า ๓๗

ฉบับที่ ๓๖ พระราชหัตถเลขาถึงคณะทูตานุทูตรวมกัน ลงวันศุกร์
เดือน ๖ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีระกาจุลศักราช ๑๒๒๓ (พ.ศ. ๒๔๐๔)
ทรงถามข่าวถึงหนังสือที่ทูลส่งมาทูลเกล้าถวาย แลราชการ
ทางเมืองเขมร ข่าวไข้ชวตาบในกรุงเทพฯ ฯ

หน้า ๔๕

ฉบับที่ ๓๗ พระราชสาส์นถึงสังคยาปาที่ ๙ ลงวันพฤหัสบดี เดือน ๕
ขึ้น ๙ ค่ำ ไม่มีขลังเกิดตามเรื่องเห็นจะเป็นปีระกา จุล
ศักราช ๑๒๒๓ ที่พระยาศรีพิพัฒน์ไปนั่นเอง

หน้า ๔๙

(๕)

ฉบับที่ ๑๗ พระราชสาส์นถึงสมเด็จพระเจ้าโนเลียนที่ ๓ ลงวันอังคาร
เดือน ๔ แรม ๑๔ ค่ำ บกญ จุลศักราช ๑๒๒๕ (พ.ศ. ๒๔๐๖)
หน้า ๕๕

ฉบับที่ ๑๘ พระราชสาส์นถึงสมเด็จพระเจ้าโนเลียนที่ ๓ ลงวันศุกร์
เดือน ๖ แรม ๓๐ ค่ำ บกญ จุลศักราช ๑๒๒๗ (พ.ศ. ๒๔๐๘)
หน้า ๖๔

ฉบับที่ ๒๐ พระราชสาส์นถึงประธานาธิบดีอเมริกา ลงวันพุธ เดือน ๗
ขึ้น ๘ ค่ำ บมโรงจุลศักราช ๑๒๓๘ (พ.ศ. ๒๓๙๙) หน้า ๗๔

ฉบับที่ ๒๓ พระราชสาส์นถึงประธานาธิบดีอเมริกา ลงวันพฤหัสบดี
เดือน ๑๐ แรม ๑๓ ค่ำ บมแม่จุลศักราช ๑๒๒๑ (พ.ศ. ๒๔๐๒)
หน้า ๘๔

ฉบับที่ ๒๒ พระราชสาส์นถึงประธานาธิบดีอเมริกา ลงวันพฤหัสบดี
เดือน ๔ ขึ้น ๕ ค่ำ บวอกจุลศักราช ๑๒๒๒ (พ.ศ. ๒๔๐๓)
หน้า ๘๗

ฉบับที่ ๒๓ พระราชสาส์นถึงพระราชาธิบดีเคนมาร์ก ลงวันพฤหัสบดี
เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำ บมแม่ จุลศักราช ๑๒๒๓ (พ.ศ. ๒๔๐๒)
หน้า ๘๓

ฉบับที่ ๒๔ พระราชสาส์นถึงสมเด็จพระราชาธิบดีเยอรมัน ลงวันจันทร์
เดือน ๓ แรม ๓ ค่ำ บระกา จุลศักราช ๑๒๒๓ (พ.ศ. ๒๔๐๔)
หน้า ๘๘

ฉบับที่ ๒๕ พระราชสาส์นถึงพระราชาธิบดีซอลันดา ลงวันศุกร์ เดือน ๘
บูรพาษาคม ขึ้น ๔ ค่ำ บกญ จุลศักราช ๑๒๒๕ (พ.ศ. ๒๔๐๖)
หน้า ๑๐๓

ฉบับที่ ๑

พระราชสาส์นจารึกในแผ่นพระสุพรรณบัตร
พระราชทานมอบมองซิเออมองคังง์ราชทูตฝรั่งเศส
เชิญไปถวายพระเจ้าแผ่นดินที่ ๓

เมื่อยมะโรง พ. ศ. ๒๓๘๘

พระราชสาส์น ในสมเด็จพระปรมณทรมหามกุฏ พระเจ้ากรุงรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา ขอคำนับเจริญทางพระราชไมตรีมายังสำนักสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินไปเลยอนที่สาม อัมเปรอผู้เป็นเจ้าแผ่นดินใหญ่ในพระราชอาณาจักรกรุงฝรั่งเศสให้ทรงทราบ ด้วยในเดือนแปดขั้มมะโรง นักษัตริย์ศกยที่ ๖ ในรัชกาลอันเป็นประจุบันนี้ มองซิเออร์ชาเลศเดมองคังง์ เป็นราชทูตมาด้วยคำขั้มนรขของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ด้วยหนังสือสำคัญของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส เป็นที่เชื่อถือนมาว่ากล่าวจักแจ้งสัญญาการไมตรี แลการค้าขายคั่นต่อกับการซึ่งได้เป็นแล้วแต่หลังครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนารายณมหาราชเจ้ากรุงลพบุรีโน้น มองคังง์ทูตฝรั่งเศสมาขอให้กรุงสยามให้อิศรานุภาพแก่ขุนนาง ขางนาย ออกไปคึกคักอ่านปฤกษาคัวยข้อสัญญา กรุงสยามเห็นแก่ทางพระราชไมตรีก็ไต่ทั้งพระเจ้าแผ่นดินยังยาเธอพระองค์หนึ่ง เสนาบดีสัณนายเป็น ๕ คัวยกัน

พระราชสาส์นมาฉวัน ๖ ๆ ๑๐ คำ บ่มะโรง นักขัตริย์ศก เป็น
 ปท ๖ แห่งรัชกาลประจุบันนี้ เป็นวันที่ ๑๘ แห่งเดือนเสวยเตมเฮอร์
 ศักราชคฤสศต ๑๙๕๖ เป็นปท ๔ ของรัชกาลประจุบันกรุงฝรังเศส ฯ

ฉบับที่ ๒๒

พระราชสาส์นกำกับสุพรรณบัตร
ซึ่งมองซิเออมองตังเจ้าราชทูตฝรั่งเศส
เชิญไปถวายพระเจ้าแผ่นดินไทยที่ ๓
เมื่อยมะโรง พ.ศ. ๒๓๘๘

พระราชสาส์น ในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร สมมติเทพยพงศวงศ์ชาติศักราชวชิรวิทย์ วรชัตยราชินิกโรคม จาตุรนต์
บรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราชบรมนาถ
บพิตร พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ผู้เป็นใหญ่แก่ประเทศราช
ต่าง ๆ ไกลเคียง คือเมืองลาว เมืองกำโพชา เมืองมลายู หลาย
เมือง ขอเจริญทางพระราชไมตรีค้ำนัยมายังสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสยาม
ซึ่งเป็นพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสในกาลบัดนี้ให้ทรงทราบ ด้วยเมื่อเดือน ๘
ขแมะโรง นักษัตริย์ชุก เป็นปีที่ ๖ ในรัชกาลปัจจุบันในสยามราช
อาณาจักรนี้ มีเรือรบของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ๓ ลำ เป็นเรือใบลำ ๑
เรือกลไฟสองลำ มาถึงสยามประเทศนี้ มองซิเออร์ซาเลคเดมของตัง
เจ้าราชทูต ถวายสิ่งของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ใต้สำแดงหนังสือสำคัญ
ลงตราพระราชลัญจกรสำหรับกรุงฝรั่งเศส แสดงความบังค้ำสิ่งของ
พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทั้งตัวมองตังให้เป็นผู้มาเจรจาความเมือง ขอทำ
สัญญาทางพระราชไมตรี แลไมตรีของชนชาวสองพระราชอาณาจักร
ให้ถึงกัน สืบไปด้วยการค้าขายด้วยกรุงสยาม ฝ่ายกรุงสยามกับ

ผู้ใหญ่ในราชการทั้งปวง ถึงไม่เคยพบกับพวกฝรั่งเศสที่มีไข้ขาดลง
มานานแล้วก็ดี แลไม่เคยเห็นดวงตราพระราชนิพนธ์สำหรับกรุง
ฝรั่งเศสแต่ก่อนก็ดี ก็ลงใจเห็นว่าควรจะเชื่อไต่ถามแน่ไม่มีความสงสัย
ด้วยมองถึงจิราชทูตมากับเรือรบกรุงฝรั่งเศสมีกอมโมโตร์ กับทหารเรือ
หลวงกรุงฝรั่งเศสกำกับมา ไม่ได้โดยสารเรือลูกค้า มาแต่คนเดียว
ฤๅสองสามคน อนึ่งข่าวว่ากรุงฝรั่งเศสจะแต่งให้ราชทูตเข้ามาสืบทอด
ทางพระราชไมตรี ซึ่งเคยมีกับสยามราชอาณาจักรแต่ก่อนมา แต่ครั้ง
แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนารายณ์มหาราชโน้น แลจะให้ทำสัญญา
ทางไมตรีแลทางค้าขายกับมองถึงจิราชทูตวันนั้น ที่กรุงสยามก็ได้ พัง
มาแต่ข้างโน้นข้างนี้ หลายแห่งหลายครั้งมาแต่บัดหลังด้วย กรุงสยาม
กับผู้ใหญ่ในราชการพนักงาน ก็เชื่อถือมีความยินดีด้วยความนับถือ
เป็นอันมาก จัดแจงการทั้งปวงเป็นยศในราชการรับสมควรแก่พระยศ
ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเป็นพระราชอาณานิพนธ์อันใหญ่ แลกำหนดใน
การทำงาน ๆ เมื่อรับทูตนั้นก็มีความพรรณาน่าแจ้งทุกประการ ใน
หนังสือเสนายัดกรุงสยามไปถึงเสนายัดกรุงฝรั่งเศสนั้นแล้ว ครั้น
ณวัน ๕๑๘ ค่ำ เป็นวันที่ ๒๔ ในเดือนยี่สิบเพลากลางวัน กรุงสยามได้
พบกับมองถึงจิราชทูตแลกอมโมโตร์ แลขุนนางฝรั่งเศสหลายนายในที่
ประชุมใหญ่ พร้อมพระราชวงษานวงษ์แลขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายสยาม
ชุมนุมกันณพระที่นั่งสุทโธทาลัยปราสาท ใต้รับพระรูปพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
กับรูปพระมเหสี ซึ่งมองถึงจิราชทูตนำมามอบให้ในที่ประชุมนั้น บอก
ความพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสกับพระมเหสี ทรงมอบให้มองถึงจิราชทูตนำ

มามอบแก่กรุงสยาม แทนแผ่นดินราชนามบัตร สำหรับใช้ ในการ เยี่ยมเยียน
 ด้วยได้สัปดาห์ที่กรุงสยามมีความยินดียิ่งนัก แล้วจึงมองถึงเจ้าราชทูต
 ฝรั่งเศส ได้อ่านประกาศในที่ประชุมสำแดงความยืนยันว่าเป็นราชทูต
 ถิรยสัง พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสให้เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีขอทำ
 สัญญาการไมตรี แลทางค้าขายกับกรุงสยาม คำมองถึงจึงอ่านเป็น
 ภาษาฝรั่งเศส แล้วขาดหลวงฝรั่งเศสที่เป็นล่ามจึงอ่านคำแปลเป็นคำ
 อังกฤษให้กรุงสยามฟังทราบความแล้ว กรุงสยามจึงได้แปลเป็นคำ
 สยามประกาศแก่พระราชวงษานุวงศ์แลขุนนางในที่ประชุมนั้น ให้ทราบ
 ทวักกันแล้ว จึงได้ปรึกษากับพระราชวงษานุวงศ์แลเสนาบดีผู้ใหญ่เป็น
 ประธานในการแผ่นดินลงเห็นพร้อมกันแต่งตั้งท่านทั้งห้า คือพระเจ้า
 น้อยยาเธอพระองค์หนึ่งแทนพระราชตระกูลทั้งสิ้น กับเสนาบดีผู้ใหญ่สี่
 มีชื่อแจ้งอยู่ในหนังสือสัญญาที่ทำการนี้ ท่านทั้ง ๕ นั้นให้มีอำนาจอันเต็ม
 เพื่อจะทำสัญญากับทุกกรุงฝรั่งเศส แทนกรุงสยามทุกประการ สำเร็จ
 ด้วยไปยังคัมภีร์ลงลายหัตถ์แลราชลัญจกรของกรุงสยามทั้งสอง คือพระ
 บรมมหาราชวงศ์แลพระบรมราชวงศ์เสร็จแล้ว จึงท่านผู้รับสั่งกรุงสยาม
 แลทูตถิรยสังพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ได้ประชุมกันแล้วอ่านไปยังคัมภีร์สัง
 พระเจ้าแผ่นดินทั้งสองฝ่าย แปลกันให้รู้ว่าเป็นผู้รับสั่งแท้แล้วก็ได้
 ปรึกษาหาฤกษ์กันแล้วก็ได้เขียนข้อสัญญาต่าง ๆ ลงในลำดับคำในภาษา
 ฝรั่งเศสแลภาษาสยามสอส่วนให้ต้องกัน การทำสัญญาปรึกษาจัดแจง
 อยู่ ๑๕ วัน ก็สำเร็จได้ลงลายมือแลดวงตราของผู้รับสั่งทุกคนทั้งสอง
 ฝ่าย ในฉบับอักษรสยามแลฝรั่งเศสกำกับกันเขียนเป็นสามฉบับ ใน

วัน ๖ ๑๕ ค่ำ ปีมะโรง นักษัตรอัฐศก เป็นปีที่หกในสยามรัชกาล
 ประจันต์ แลเป็นวันที่ ๑๕ แห่งเดือนออกศุภศั ปศักราชศกศั ๑๘๕๖
 เป็นปีที่ ๔ ในรัชกาลของพระเจ้าฝรั่งเศสประจันต์ มงซิเออร์ชาเลศ
 เคมองติงเจ้าราชทูต ได้มอบหนังสือสัญญาไว้ที่กรุงเทพมหานครอมรรัตน
 โกสินทรมหานครราชธานีหนึ่ง นำไปประส่งไปเมืองปารีสกรุงฝรั่งเศส
 สองฉบับ เพื่อจะรับพระราชสัญญากรุงฝรั่งเศสแล้วจะกลับคืนฉบับหนึ่ง
 มาส่งเปลี่ยนกับฉบับที่ไว้ ในพระนครนี้ เพื่อจะรับความยินดีตามแล
 พระราชสัญญากรุงสยามนั้นต่อภายหลัง อนึ่งมองติงเจ้าราชทูตเมื่อการ
 ทำหนังสือสัญญาเสร็จแล้ว ก็ได้จัดแจงนำสิ่งของเครื่องมงคลราช
 บรรณาการ คือขันทองใหญ่เครื่องใช้พร้อมหีบขันหั้นชั้นหีบเครื่องแต่ง
 ทิวอย่างคิ หีบใส่แก้วครอบบนกรัองรยาเทียนแขวน แก้วสำหรับทัก
 กระดาษ รวมแผ่นภาพต่าง ๆ สองห่อกลิ้งองสเเตอริยอทั้งแผ่นค้ำสำหรับ
 กลิ้งนั้น แลแผ่นพิชที่เล่นพนันวังมากับหีบใส่เครื่องใช้เล่นทอดบาท
 ของทั้งปวงนี้มาส่งมอบให้กรุงสยาม ว่ายังยืนยันว่าเป็นสิ่งของเครื่องมงคล
 ราชบรรณาการ ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรงยินดีมอบให้มองติง
 ราชทูตนำมามอบเจริญทางพระราชไมตรีแก่กรุงสยาม กรุงสยาม
 พิศเพ่งดูได้เห็นอักษรจากฤกในหลังหีบขันหั้นชั้น แลหีบเครื่องแต่งทิวเป็น
 อักษรฝรั่งเศสว่า^(๑)แปลว่า ถวาย มาแต่สมเด็จพระเจ้า
 กรุงฝรั่งเศส เป็นเอมเปรอตทรงพระนามนโปเลียนที่สาม แลอักษร
 ใหญ่ N คึงนี้ ในขันใหญ่แล NE คึงนี้ ในหีบเครื่องแก้วครอบ

(๑) ในต้นฉบับไม่มีอักษรฝรั่งเศส

นกรัง ก็ทราบว่าเปนอักษรสำคัญ พระนามพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
 ประทับนั้น สิ่งของทั้งปวงนั้น กรุงสยามก็ได้มีความยินดีคำนับรับไว้แล้ว
 แลได้เขียนใบเสร็จ รัชตามจำนวน สิ่งของทุกสิ่งลงราชลัญจกร กรุงสยาม
 มอบให้มอญถึงเจ้าราชทูตไปเป็นสำคัญแล้ว สิ่งของราชบรรณาการทั้งปวง
 นี้จะเป็นประโยชน์มากแก่กรุงสยาม เพื่อจะได้เก็บไว้เป็นเกียรติยศ
 แลเป็นสำคัญที่รุดถึงทางพระราชไมตรีสืบไป กรุงสยามขอขอบคิ
 พระเดชพระคุณพระราชไมตรีมาเป็นใหญ่หลวงยิ่งนัก อนึ่งกรุงสยาม
 ขอสำแดงความมาให้ทราบตามที่จริงว่า อันประเทศแผ่นดินซึ่งเป็นใน
 พระราชอาณาจักรกรุงสยามนี้ ถึงเป็นที่เกิดขึ้นแห่งของต่าง ๆ หลาย
 อย่างหลายสิ่งก็ล้วนเป็นสินค้าของป่า มีจำนวนที่ราษฎรจะหาเข้าเก็บ
 ในทางค้าขายได้ ในยี่หนึ่ง ๆ ก็ไม่สู้มากนัก คนชาวสยามก็มีปรกติ
 จารึกความลำเหนียกตัวคั่งรำยถึง โลกเขลาความร้น้อยโดยมาก
 แลเยี่ยงอย่างธรรมเนียมต่าง ๆ ในการบ้านเมืองซึ่งเป็นพันตาพันใจคนเป็น
 อันมาก ในพระราชอาณาจักรแลพระราชอาณาจักรอื่นใกล้เคียงก็ยังเป็น
 การชาวย่านเป็นชาวป่า ถึงเป็นผู้ใหญ่ในแผ่นดินจะมีสติปัญญาเห็นการ
 ที่ชอบที่คดแล้ว จะคิดอ่านผดผกักแปลงให้คนทั้งปวงหันเข้าตามอย่าง
 ธรรมเนียมใหม่ ๆ ซึ่งเป็นการที่เคยใช้แต่ในบ้านเมืองใกล้ ๆ นั้นให้เวียน
 ร้อยในวันหนึ่งสองวันจนยี่หนึ่งสองยี่ก็ได้ด้วยยากนัก เพราะชาวย่าน
 ชาวเมืองทั้งปวง ก็เป็นคน ประปน หลายเพศ หลายภาษา ถิ่นศาสนาแลปลูก
 จารึกต่าง ๆ กัน ใช้ตัวหนังสือก็ต่างกัน อ่านกันได้ตามแต่พวก ๆ หนังสือ
 อย่างหนึ่งในภาษาหนึ่งจะอ่านให้เข้าใจตลอดกันไปก็ไม่ได้ คนที่รู้อ่านรู้ใช้

หนังสือไต่ถามนั้นน้อยกว่าคนที่ไม่รู้ใช้รู้อ่านหนังสือเลยหลายเท่า แล
 บัณฑิตพระราชอาณาจักรกรุงสยามซึ่งเป็นดังนี้ ก็ต้องมารับทางพระราช
 ไมตรี แลทำสัญญาการค้าขายด้วยมหานครอันใหญ่ที่มีอำนาจในทะเล
 ถึงสามประเทศแล้ว คือฝรั่งเศสแลอังกฤษแลอเมริกันทั้งนี้ ฝ่ายชาว
 ประเทศไกลที่มีอย่างธรรมเนียมดี ๆ เมื่อมาพบคบหากับชาวสยาม ที่มี
 ปรกติธรรมดาทั่วไปเป็นดังนี้มาแล้วนั้น เกล็ดก็จะมีความเข้าใจเห็นชอบ
 ไม่ต้องกันต่าง ๆ ไปอย่าง ฝ่ายผู้ครอบครองแผ่นดินสยามที่มีกำลังพอ
 ประมาณจะรับความได้ ในบัณฑิตเหล่านั้น จะได้ครอบครองแผ่นดิน
 อยู่เย็นเป็นสุขสวัสดิ์ก็ไม่มีมารบกวนรำคาญได้ ก็ด้วยพระเจ้าแผ่นดิน
 ประเทศใหญ่ ๆ ในเมืองที่มาทำสัญญาแล้วนั้น ทรงคิดแลได้ถามถึง
 ด้วยพระเมตตาการุณยเนื่อง ๆ ในการอันควร เมื่อเหตุใด ๆ หากจะ
 ยังเกิดมี เพราะฉะนั้นขอพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรงพระเมตตาการุณยาปราณี
 แก่ผู้ครองสยามประเทศนี้ให้จงมาก แลครั้งกรุงสยามเห็นแก่ทาง
 พระราชไมตรี ได้จัดแจงสิ่งของเครื่องมงคลราชบรรณาการบางสิ่ง มี
 ขาญชีในทางว่าวที่มากับพระราชสาส์นนี้ ถึงของไม้สักก็เปนผลไม้ชาว
 สยามประเทศนี้ทำขึ้น แลเปนของในประเทศนี้ส่งมา ทรงยินดีมาเปน
 ทางเปนนิมิตร เพื่อจะให้พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรงรุดถึงทางพระราช
 ไมตรีต่อไปภายหน้า ขอทรงพระเมตตาไว้ เทอญ

แลมองคิงจี้ราชทูตกรุงฝรั่งเศส ตั้งแต่มาอยู่ทำสัญญาในพระ
 นครนั้นกลับไป ย่อมได้เข้ามาพบกรุงสยามเรจากันเคยในเวลาว่าง ๆ
 หลายครั้ง กรุงสยามเห็นแน่ว่าเป็นคนที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดที่จะ

๘
ไว้วางหญไทย ของพระเจ้ากรุง ฝรั่งเสศให้เป้น ราชทูตมา ทำ สัญญา การ
ใหญ่ครั้งนี้อยู่แต่แล้ว กรุงสยามได้ให้ของบางสิ่งเป้นรางวัลแก่เมืองตึง
ราชทูต แล้วได้อันเควระให้ตามใจให้เที่ยวเล่นในที่ต่าง ๆ ตามหัวเมือง
ไกล ๆ กรุงหลายตำบล

อนึ่งกรุงสยามก็เสนาบดีที่ผูกษาราชการพร้อมกันมีความปรารถนา
ยิ่งนัก ที่จะแต่งราชทูตสยามที่มีบันดาศักดิ์ให้จำทูลพระราชสาส์น
แลคุมเครื่องมงคลราชบรรณาการ ออกมา คำนับ เจริญทาง พระราชไมตรี
แก่สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเสศให้ถึงกรุงปารีส แลได้เฝ้าพระเจ้ากรุง
ฝรั่งเสศ โดยความเคารพยิ่งนัก ให้สมควรสักครั้งหนึ่งให้เหมือนกับ
การพระราชไมตรีกรุงฝรั่งเสศกับกรุงสยามที่ใดเป้นแล้ว ในครั้งแผ่นดิน
พระบาทสมเด็จพระนารายณ์มหาราชพระเจ้ากรุงสยาม ซึ่งเสด็จถว้ถว้ราช
ครองกรุงลพบุรีแล้วแล้วเกือบ ๒๐๐ ปีมาแล้วนั้น แต่ยักินทางพระราช
ไมตรีก็พึ่งจะต่อเข้าด้วยสัญญาซึ่งทำใหม่ ชาวสยามประเทศในการ
บัดนี้ ก็ยังไม่เคยไปข้างประเทศยุโรปเลย ยังไม่ทราบสิ่งซึ่งควรแล
มีควร พระราชดำริให้พระเจ้ากรุงฝรั่งเสศจะโปรดอย่างไรยังไม่ทราบณัก
แลอำนาจของกรุงสยามที่จะคิดส่งทูตไปทางไกลโดยทะเล แล้ว ขึ้นบกแล้ว
ลงทะเลอีกให้สัควกตลอดไปได้นั้นก็ยังมีไม่พอแก่การ ถึงกระนั้นความ
ปรารถนาอันกล้ายิ่งนัก เพื่จะแต่งทูตสยามให้คุมพระราชสาส์นแลเครื่อง
มงคลราชบรรณาการ ออกมาเจริญทางพระราชไมตรีจนถึงกรุงปารีส
นั้นไม่อาที่ระงับไปได้ จึงต้องขอแสดงมาให้พระเจ้ากรุงฝรั่งเสศทรง

ทราบบ ขอพระราชดำริให้อันควรจะไปรทประการใด ขอให้ม้พระราชสาส์น
 ทอปปให้ทราบบโดยเร็วจะคอบฟัง พระราชสาส์นน้ได้ม้บให้ณพระที่นั่ง
 อมรินทร์วินิจฉัยม้ไทยศรวีพิมาน ในพระราชฐานชื้อบรมมหาราชวัง
 ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร อมรรทนโกสินทรมห็นทราบบทบายบรมราชธานี
 อันมีในประเทศขางกอกแวนแคว้นแดนสยาม ในวันศุกรันเป็นวัน ๕ คำ
 ข้างแรมของจันทรมาศชื้ออัทธบทนัยเป็นเดือนที่ ๑๐ แต่ต้นรททนาบ ใน
 บ้มะโรงนักษัตรอัฐศก มีศักราชสยาม ๑๒๑๘ ตรงกันกับสุริยกาลสังเกท
 ซึ่งรู้ทั่วพร้อมในประเทศยุโรป เป็นวันที่ ๑๘ แห่งเดือนเสปเตมเบอร์
 ในบ้มีคฤศทศักราช ๑๘๕๖ ก็คเป็นบ้ที่ ๖ ในรัชกาลประจุบันของ
 แผ่นดินสยามนี้ ฯ

ฉบับที่ ๓

พระราชสาส์นถึงพระเจ้าแผ่นดินโปเลียนที่ ๓
พระราชทานไปประเทศฝรั่งเศส เมื่อประกาศ พ.ศ. ๒๔๐๔
พระยาศรีวิพัชรราชทูตเชิญไป

พระราชสาส์น ในสมเด็จพระปรเมนทรมหาอภัยภูเรศเจ้ากรุงรัตนโกสินทร์มหินทราธิราช เป็นใหญ่ในแผ่นดินสยาม แลเมืองใกล้เคียงต่าง ๆ คือเมืองลาวเฉียงลาวกาวกัมพูชา แลเมืองมลายูหลายเมือง ขอคำนับเรี่ยทางพระราชไมตรี มายังสำนักสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินโปเลียนที่ ๓ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ผู้เป็นเจ้าแผ่นดินใหญ่ในพระราชอาณาจักรฝรั่งเศส แลกกลอนประเทศของกรุงฝรั่งเศสทั้งปวง ซึ่งมีพระราชไมตรีอันสนิทเป็นอันดีอย่างสูง แลด้วยราชอิศริยยศควมนับตั้งพระญาติอันสนิทของกรุงสยาม ให้ทราบ ยัดนักกรุงสยามกับพระราชวงษานุวงษ แลเสนาบดีซึ่งเป็นประธานในราชการทั้งปวง พร้อมกันคึกถึงทางพระราชไมตรีอันสนิทซึ่งต่อกันเข้ากับกรุงฝรั่งเศส ตั้งแต่ทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี แลการค้าขายในบั้นโรงอุศุคักราชสยาม ๑๒๑๘ คฤศคักราช ๑๘๕๖ แล้วมานั้น เพราะได้เห็นผลแห่งการทำสัญญา เป็นความเจริญต่าง ๆ แก่บ้านเมือง มีขึ้นเป็นประจักษ์โดยเร็ว อนึ่งได้เห็นความดีของกงสุล แลผู้ว่าการแทนกงสุลของสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ซึ่งผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาอยู่นั้นปฏิบัติเป็นที่พอใจแก่ชนชาวฝรั่งเศส ซึ่งไปมาแลอยู่ในกรุงเทพมหานครนี้ แลประพฤติกิริยาคือทุกอย่างตามข้อสัญญา แลเป็นสามัคคีสโมสรรวมความคึกกับผู้ครองฝ่ายสยามโดยสุจริต เมื่อมีเหตุสิ่งใดก็ได้ปรึกษากันคึกสิน

การให้ตกลงโดยยุติธรรมมิได้มีความเข้าใจผิดกัน ด้วยเหตุนี้กรุงสยาม
 แลผู้ซึ่งเป็นประธานในราชการ จึงมีความยินดีด้วยทางพระราชไมตรี
 กับกงสุลฝรั่งเศสยิ่งนัก เมื่อเวลาแล้วของหนังสือสัญญานั้น กรุงสยาม
 ได้มีพระราชสาส์นเป็นประณมถึงกรุงฝรั่งเศสฉบับหนึ่ง ให้มองซิเออร์
 ซาเลคเฌมองคิงจ์เชิญออกไป แลได้มีความในระบะหนึ่งข้างปลาย
 พระราชสาส์นนั้นสำแดงว่า กรุงสยามมีความปรารถนาจะไคร่ส่ง
 ทูตทานุทูตฝ่ายสยามจำทูลพระราชสาส์น แลคุมเครื่องมงคลราช
 บรรณาการออกไปเจริญทางพระราชไมตรี ให้ถึงเฉพาะพระภักตร์
 สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสสักครั้งหนึ่ง เหมือนดังการซึ่งเป็นแล้วแต่
 ห้าง ครึ่งเวลารัฐกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นพระเจ้ากรุงสยาม
 แลสมเด็จพระเจ้าลิวีที่ ๑๓ เป็นพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสนั้น แลบัดนี้เพราะ
 ล่วงกาลมานานแล้ว วงษ์พระเจ้าแผ่นดินทั้งสองฝ่าย ก็ยกย้ายผลัด
 เปลี่ยนไป ขนบธรรมเนียมเมืองฝรั่งเศสบัดนี้จะเป็นอย่างไรก็ยังไม่ทราบ
 จึงขอหาฤๅไปตามแต่สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจะโปรด อนึ่งอำนาจผู้
 ครอบฝ่ายสยามก็ยังน้อยอยู่ เหมือนกันกับเมื่อครั้งแผ่นดินสมเด็จพระ
 นารายณ์มหาราช ไม่อาจส่งทูตไปทางไกลถึงเมืองฝรั่งเศสได้โดยลำพัง
 ด้วยพาหนะเป็นของชาวสยาม ถ้าผู้ครองฝ่ายฝรั่งเศสมีความอนุเคราะห์
 จักเรือทะเลมารับทูตทานุทูตไปตั้งครั้งก่อนนั้นจึงจะส่งไปได้ เมื่อใดมี
 พระราชสาส์นแสดงความปรารถนาหาฤๅออกไปตั้งนี้แล้ว สมเด็จพระ
 เจ้ากรุงฝรั่งเศสได้มีพระราชสาส์นลงวันที่ ๕ เดือนมิถุนายนศก
 ราช ๑๘๕๗ คอยเข้ามา พระราชสาส์นนี้นมาถึงกรุงเทพมหานครในเดือน

จิตรเป็นเคื่อนที่ ๕ แต่คันถูกหนามาในขี้นะเมื่อยังเป็นนพศกศักราช
 สยาม ๑๒๑๘ ทรงกันกับเคื่อนมาศ ในศตศักราช ๑๘๕๗ มงชีเออร์
 เซอร์ติเอผู้ว่าการแทนกงสุลฝรั่งเศส อยู่ในกรุงเทพมหานครในเวลานั้น
 ได้รับพระราชสาส์นมาไว้ในที่ตั้งกงสุล แล้วแจ้งความแก่กรุงสยามให้
 ทราบก่อน กรุงสยามได้แต่งตั้งกระบวนให้ไปรับ แลนักประชุมผู้เป็น
 ประธานในราชการแผ่นดินคอยรับ โดยอย่างสงสมควรแก่พระราชสาส์น
 ซึ่งมาแต่พระเจ้าแผ่นดินใหญ่ แลกรุงสยามได้รับพระราชสาส์นแต่มือ
 ของมงชีเออร์เซอร์ติเอ ผู้ว่าการแทนกงสุลนั้นในที่ประชุม แล้วเรียก
 ออกให้ล้ามแปล ได้ใจความสำแดงพระราชไมตรี แลท่วงทีพจน์
 วิลาศอ่อนหวานมากที่สุด ก็มีความยินดียิ่งนัก ขอขอบพระเดชพระคุณ
 แก่สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส เพราะความในพระราชสาส์นนั่นก่อน
 แล้ว แลมีความในข้างปลายในพระราชสาส์นนั่นว่า ทูตานุทูตฝ่าย
 สยามซึ่งกรุงสยามจะส่งออกไปยังท้องพระโรงหลวงกรุงฝรั่งเศส กรุง
 ฝรั่งเศสจะยินดีรับทุกเมื่อทุกทาง อนึ่งมงชีเออร์เซอร์ติเอ ผู้ว่าการ
 แทนกงสุลฝรั่งเศสในเวลานั้น ก็ได้แจ้งความยืนยันเป็นแน่ว่า สมเด็จพระ
 เจ้ากรุงฝรั่งเศสจะให้เรือรบมารับทูตานุทูตฝ่ายสยามกับพระราชสาส์น
 ไปจากกรุงเทพมหานครนี้ไม่ช้า กรุงสยามมีความยินดีใจที่เครื่อง
 มงคลราชบรรณาการ แลตั้งแต่งทูตานุทูตเตรียมไว้ ครั้นภายหลัง
 กรุงสยามได้ทราบแต่ทางที่สลับต่าง ๆ ว่ากรุงฝรั่งเศสมีราชการก็มา
 เป็นหลายทิศหลายทางกรุงฝรั่งเศสไม่มีเวลาวางซึ่งจะไ้รับทูตไปแต่ต่าง
 ประเทศ การจึงไ้รอช้ามาถึงสามปี ด้วยเหตุนี้กรุงสยามจะได้มีความ

โทมนัส เพราะที่ต้องรอลงชันนั้นก็หาไม่ได้ บัณฑิตกรุงสยามมีความ
 ยินดีก็ด้วยได้ช่องได้คราวที่จะส่งทูตไป เพราะมีเรือรบกลไฟของสมเด็จพระ
 พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ซอยิไวเนเต กัปตันซอชอโตยอน เป็นไปศต
 กัปตันกองทัพอเรือฝรั่งเศส ได้เข้ามาถึงปากน้ำเจ้าพระยา มองซิเออร์
 ไวสเกานต์ลือโควิกแกคเตลนอชเคอวาร์ ได้พาตัวกัปตันมาหากรุง
 สยามแจ้งความว่า เรือรบกลไฟลำนี้ได้มาโดยรับสั่งบังคับของพระเจ้า
 กรุงฝรั่งเศส ให้มารับทูตานุทูตสยามไปโดยตามความประสงค์ ซึ่ง
 ทหาฏาออกไปแล้วแต่ครั้งก่อน กรุงสยามได้ทราบดังนั้นมีความยินดียิ่งนัก
 จึงได้แต่งตั้งให้พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาธิบดีเป็นราชทูต เจ้าหมื่น
 ไวยวรรณารตเป็นอุปทูต พระณรงค์วิจิตรเป็นตรีทูต นายสรรพวิไชยหนึ่ง
 หลวงอินทรมนตรีหนึ่ง ขนมหาสิทธิไวยทวหนึ่ง หมื่นจักรวิจิตรหนึ่ง
 สืบนายเป็นผู้กำกับเครื่องมงคลราชบรรณาการ พร้อมกับชนชาวสยาม
 อันเป็นผู้ไปกับทูต ๒๐ คน รวมเป็น ๒๗ คน ให้ทูตพวกนี้จำทูลพระ
 ราชสาส์น แลคุมเครื่องมงคลราชบรรณาการซึ่งมีขานูชีรายชื่อสิ่งของ
 แจกมาในทางว่าอันมีมากับพระราชสาส์นฉบับยาว ซึ่งกำกับไปด้วย
 นั้นแล้ว ได้มอบให้ทูตพร้อมไปกับกัวยพระราชสาส์น แลเครื่องมงคล
 ราชบรรณาการเป็นส่วนในพระบวรราชวัง ขอสั่งไปคำนับแสดงความ
 ยินดีเจริญทางพระราชไมตรี แต่สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสในครั้งนั้น
 ขอพระเมตตาการุณาของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ โปรดแก่ทูตานุทูตพวกนี้
 ให้ให้ใส่ถาดถวายพระราชสาส์นแลเครื่องมงคลราชบรรณาการของกรุงสยาม
 แลพริบสั่งของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ในฐานแลเวลาอันควรตามแต่

จะโปรดค หนึ่งขอให้ไ้ไ้ถามหาฤๅแล้งการที่ควรจะได้ฟัง แต่
 เสนาบดีผู้ว่าการต่างประเทศฝ่ายฝรั่งเศส แลขอให้ไ้รู้จักการงานที่
 ควรจะรู้มาเป็นประโยชน์แก่กรุงสยามบ้าง แลขอให้ไ้รู้ข้อควรระวัง
 แลสั่งสอนโดยสมควร เพื่อจะได้ประพฤติให้ถูกต้องตามอย่างธรรมเนียม
 ฑูตานุฑูตเมืองอื่น ซึ่งไ้เคยไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสแต่ก่อน
 เพราะฑูตานุฑูตชาวสยามเป็นชนแปลกไปแต่ไกลไม่สู้เข้าใจการอย่างใน
 ยุโรปเลย

หนึ่งกรุงสยามมีความปราดนา แลไว้ใจว่าเมื่อทางพระราชไมตรี
 กรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส ไ้เป็นอันต่อติดสนิทเข้าจนถึงฑูตานุฑูตฝ่าย
 สยามไ้เฝ้ากรุงฝรั่งเศสแล้วครั้งนั้น ถ้าความต้งการจะมีราชเลขา
 ของกรุงสยามแสดงความอื่น ซึ่งไม่เป็นการบ้านเมืองเรื่องสลักสำคัญ
 เป็นแต่ความสำคัญเล็กน้อยโดยฉันททางพระราชไมตรีอันสนิทชชอบมอบ
 ให้ฑูตไปถวายในครั้งนั้นก็ จะมอบให้กงสุลฝรั่งเศสส่งไปในครั้งนั้นก็
 ถ้าการจะใช้ราชเลขาครั้งนี้ ไม่ผิดแก่กฎหมายฝ่ายฝรั่งเศสแล้ว เห็น
 กรุงฝรั่งเศสจะทรงรับแลคอบโดยฉันททางพระราชไมตรี ความที่กรุง
 สยามมุ่งหมายครั้งนี้ ถ้าผิดกฎหมายไปขอรับประทานโทษเสีย แล้วจึง
 โปรดมาให้ทราบตามอย่างที่เคยครั้งนั้น เทอญ

บาญชีรายชื่อฑูตานุฑูต

บาญชี จกหมายรายชื่อแลบรรดาศักดิ์ แลตำแหน่งในราชการ
 แลชาติตระกูลของพวกฑูตานุฑูต จำบุลพระราชสาส์นกรุงปารีส ใน

ครั้งนั้นราชทูต คือพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาธิบดี เป็นนางวางพระ
คลังภาษีสินค้า อายุ ๔๓ ปี เป็นบุตรที่สองของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหา
พิไชยญาติบรมนเรนทร์นารถราชสุริยวงษ์ ที่ล่วงแล้ว ซึ่งเป็นเสนาบดีผู้
ใหญ่สำเร็จราชการแผ่นดินที่สอง แลซึ่งได้เป็นผู้หนึ่งในพวกผู้รับสั่งไป
ปลุกษาทำสัญญากับเซอร์ยอนโบวริง ซึ่งเป็นผู้รับสั่งมาแต่เมืองอังกฤษ
ในปีเถาะสัปตศกศักราชสยาม ๑๒๑๗ เป็นศตศกศักราช ๑๘๕๕ แลกับ
มองคิงจีผู้รับสั่งฝ่ายฝรั่งเศส ในปีมโรงอิฐศกศักราชสยาม ๑๒๑๘
เป็นศตศกศักราช ๑๘๕๖ แลตระกูลสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ
บรมนเรนทร์นารถราชสุริยวงษ์นั้น ก็เป็นญาติอันสนิทกับพระเจ้ากรุงสยาม
ถึง ๓ แผ่นดินมาแล้ว เพราะเจ้าคุณมารดาของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหา
พิไชยญาติ บรมนเรนทร์นารถราชสุริยวงษ์ เป็นกนิษฐภคินีของสมเด็จพระ
อมรินทรมาศย์ ซึ่งเป็นพระบรมราชอัครเทพ ในพระบาทสมเด็จพระ
ปรโมรราชมหากิจกรภิรมนารถ ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยาม
เป็นปฐมแรกตั้งพระวงษ์นี้ แลเป็นพระบรมราชเปตตามให่ยิกาของพระ
เจ้ากรุงสยามปัจจุบัน

อุปทูตคือเจ้าหมื่นไวยวรนาถ หัวหมื่นมหาดเล็กเวรสิทธิ์เป็นเวรที่
สอง อายุ ๓๓ เป็นหลานผู้ใหญ่ของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงษ์
วรุตมพงษนาค สยามทิลกโลกานุपालนารถที่ล่วงแล้ว ซึ่งเป็น
เสนาบดีผู้ใหญ่เอกสำเร็จราชการแผ่นดินมานาน ได้เคยเป็นผู้หนึ่งในผู้รับ
สั่งไปเจรจาทำหนังสือสัญญากับอัครกษัตริย์อังกฤษ ในปีจออิฐศกศักราช
สยาม ๑๒๑๘ เป็นศตศกศักราช ๑๘๕๖ แลกับผู้ครองแผ่นดินฝ่ายยุโรปในทิศ

เทศอเมริกา ในปีมะเมียชคคักราชสยาม ๑๑๙๖ เป็นคฤสคคักราช ๑๑๓๔ ในแผ่นดินที่ล่วงแล้ว แลไ้ไปเป็นผู้หนึ่งในผู้ถือรับสั่งไปเจรจาทำหนังสือสัญญาใหม่กับอังกฤษ เมื่อปีเถาะสัปตคคักราชสยาม ๑๒๑๗ เป็นคฤสคคักราช ๑๑๕๖ ครั้งหนึ่ง ไ้มีนามปรากฏอยู่ในหนังสือสัญญาแลอุปทูตนั้นเป็นบุตรที่หนึ่ง ของเจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์สมันตพงษ์พิสุทธิมหาบุรุษยรัตโนคม สมุหพระกระลาโหม ผู้สำเร็จราชการฝ่ายทหารแลบังคับบัญชาหัวเมืองปากใต้จนตลอดถึงเมืองมลายู ซึ่งขึ้นแก่กรุงเทพมหานคร แลเป็นผู้หนึ่งในพวกรับสั่งไปปรึกษาทำสัญญากับเซอร์ยอนไบวริงซึ่งเป็นผู้รับสั่งมาแต่เมืองอังกฤษ ในปีเถาะสัปตคคักราชสยาม ๑๒๑๗ เป็นคฤสคคักราช ๑๑๕๖ แลกับมองติงผู้รับสั่งฝ่ายฝรั่งเศส ในปีมะโรงอัฐศก คักราชสยาม ๑๒๑๘ เป็นคฤสคคักราช ๑๑๕๖ แลเมืองอื่น ๆ ในปีเป็นลำดับมาในแผ่นดินประยุบันนี้

ทวิทูต คือ พระณรงค์ วิจิตรเจ้ากรมตำรวจนอกขวา ในพระยวราชวัง อายุ ๒๕ เป็นบุตรที่ ๕ ของสมเด็จพระยาบรมมหาประยุรวงษ์วรุตมพงษ์นายก สยามคิลกโลกานุปลานนารถที่ล่วงแล้ว เป็นน้องต่างมารดา ของเจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์สมันตพงษ์พิสุทธิมหาบุรุษยรัตโนคม แลเจ้าพระยาพระคลังเสนาบดีผู้ใหญ่ว่าการต่างประเทศ ซึ่งไ้มีหนังสือไปถึงเสนาบดีว่าการต่างประเทศฝ่ายฝรั่งเศสไปกับทูตในครั้งนั้น แลเป็นญาติเวียงพี่น้องกับพระยาศรีพิพัตรรัตนราชโกษาธิบดีราชทูตเพราะ

ท่านบิดาของพระณรงค์วิชัย เป็นพี่ชายร่วมบิดามารดา ของบิดาพระยา
ศรีพิพัตรรัตนราชโกษาธิบดีราชทูต

เจ้าพนักงานผู้กำกับเครื่องราชบรรณาการ ผู้ใหญ่ ๒ นาย คือ
นายสรพวิไชยนายยามนายมหาดเล็กเวรเทศ อายุ ๒๘ เป็นน้องร่วมบิดา
มารดากับพระยาศรีพิพัตรรัตนราชโกษาธิบดีราชทูต ๓ หลวงอินทรมนตรี
เจ้ากรมสรรพากรนอก อายุ ๔๖ หนึ่ง ผู้น้อย ๒ นาย คือขุนมหาสิทธิ
โวหารปลัดกรมพระอาลักษณ์ อายุ ๔๒ หนึ่ง หมื่นจักรวิจิตรกรมแสง
ใน อายุ ๓๕ ๒ หนึ่ง

แต่ชนสยามซึ่งเป็นญาติของทูตานุทูต ไปกับทูตานุทูตทั้งสามนั้น
คือนายสมบุญบุตรพระยาศรีพิพัตรรัตนราชโกษาธิบดีราชทูต ๑ นายหว่าก
เป็นบุตรพระยาภักยสงครามผู้อาว์ของเจ้าหมื่นไวยวรนาถอุปทูต ๑ นาย
ชายบุตรเจ้าหมื่นไวยวรนาถอุปทูต ๑ กับชนสยามผู้น้อยแลไพร่เป็นล่าม
เป็นเสมียน แลคนใช้อื่นอีกสิบเจ็ดคน รวมเป็นชนชาวสยาม ๒๗ คน

อนึ่งเพราะครั้งนั้น ไม่มีล่ามฝรั่งเสดมาด้วยเลย ไวลเกานต์คือ
โทวิก แกกเตลนอชเคอวร์ ผู้ว่าการแทนกงสุลฝรั่งเสด ได้ขอแต่
บิดาพลเอกออกซสำหรับเมืองมันลอค ยอมให้ขาดหลวงลูวิคซึ่งเป็น
ฝรั่งเสด เข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานครนานกว่า ๑๕ ปี เมื่อครั้ง
มองคิงจึงเข้ามาทำสัญญานั้นก็ไต่เคยใช้ให้เป็นล่ามนั้นมาด้วยทูตด้วย
อีกคนหนึ่ง

ฉบับที่ ๔

พระราชหัตถเลขาถึงคณะทูตานุทูตรวมกัน

จดหมายมายัง พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาธิบดีราชทูต เจ้าหมื่นไวยวรนาถอุปทูต พระณรงค์วิจิตรทูต นายสรวพิไชย หลวงอินทรมนตรี ขุนมหาสิทธิโวหาร ผู้กำกับเครื่องราชบรรณาการ ให้ทราบว่า หนังสือออกที่ลงวัน ๓๖๕ ค่ำ แลวัน ๔๖๕ ค่ำ สองฉบับกับจดหมายเหตุที่หนึ่งนั้น ได้เข้าไปถึงกรุงเทพ ฯ วัน ๓๗๐ ค่ำ ได้อ่านแล้วด้วยความยินดี มีศุภเหตุดีเกิดนอกรอบกรุงฝรั่งเศส มีหนังสือฟ้องเข้าไปนอัย ๆ ว่า ไปครั้งนี้เกิดความเข้าใจผิดกันกับพวกทูตานุทูต ความเล็กน้อยข้างไหนควรจะต้องคิดเทียบไม่รู้เลย ซึ่งว่าคงนั้นนาคอกกล่าวว่าได้นัดหมายกันแล้วว่าจะไปจับเงาที่ให้อยู่แล้วจะจับให้หมดมารับ ครั้นตัวมีศุภเหตุดีเกิดนอกรอบไปแล้ว ทูตรับขึ้นยกไปเสียก่อนผิดนัดไป ความไม่อะไรนาคอก ออกอย่าวิตกไปเลย

ที่กรุงเทพมหานครราชการทุกเหตุการณ์อะไรก็ไม่มี ญาติพี่น้องอยู่เป็นสุขด้วยกันหมด คราวนี้ได้ส่งพระราชสาส์นที่สำหรับจะไปถึงกวนวิคตอเรียมาฉบับหนึ่ง กับทั้งสำเนาและคำสำหรับอ่านกราบทูลเมื่อถวายพระราชสาส์น เมื่อได้พระราชสาส์นฉบับนั้นแล้ว จึงรวมเข้ากับสิ่งของ ๓ สิ่ง คือรูปถ่าย ๒ รูป กับผ้าฮักแลดด้วยอย่างเงินเหรียญนั้น แล้วจึงเอาหนังสือเจ้าพระยาพระคลังฉบับที่ ๒ วางแก่เลอวดีผู้ว่าการต่างประเทศในเมืองฝรั่งเศสเกิด จงฟังเขาพูดถ้าเขาขอมารับพา

ส่งไปก็เป็นที่
 ใจคุณพระราชสาส์นและสิ่งของนั้นไปจนใต้ฝ่ากวัน
 วิกตอเรียแล้ว จึงเอาคำสำหรับอ่านนั้นอ่านถวายทูลฉลองแล้วถวายพระ
 ราชสาส์นเถิด ถ้าเลอรรถผู้ว่าการต่างประเทศในเมืองฝรั่งเศสเขาไม่
 ยอมส่งไป ก็ยังมีหนังสือของพวกทูตไปถึงเลอรรถผู้ว่าการต่างประเทศ
 ในเมืองอังกฤษว่า พระเจ้ากรุงสยามได้มอบพระราชสาส์นกับสิ่งของ
 เล็กน้อยให้ทูตานุทูตพวกนี้ไปใต้ฝ่ากวันวิกตอเรียพระเจ้ากรุงบริเตนเนียแล้ว
 ถวาย แต่ผู้ครองฝ่ายฝรั่งเศสไม่ยอมส่งทไป การจะควรมั่นใจ
 สุกแต่ผู้ครองฝ่ายอังกฤษจะโปรด เมื่อมีหนังสือไปถึงนี้เขาตอบมาว่า
 กระไรจะทำตาม คือเขาจะให้พวกอังกฤษมารับตัวทูตทั้งลาฝรั่งเศส
 ไปกับเขา ฤๅเขาจะรับไปแทนน้อยตัวก็งแบ่งกันไป

ฤๅเขาจะให้มีผู้รับใช้มารับแต่พระราชสาส์นกับสิ่งของไป ก็ง
 มอบพระราชสาส์นกับสิ่งของให้เขาไปเถิด ฤๅอย่างหนึ่งถ้าผู้ครองฝ่าย
 อังกฤษไม่ยอมมารับไป ผู้ปกครองฝ่ายฝรั่งเศสจะรับแต่พระราชสาส์นกับ
 สิ่งของไปส่งเมืองอังกฤษก็ให้เขาไปเถิด คิดอ่านราชการพอให้เป็นเสร็จ
 แล้วลง ราชสาส์นที่ไปถึงเมืองฝรั่งเศสก็ไปถึงโปรตุเกสก็คิด เขียนใน
 เวลาจะผ่านไปนั้ เสดมียนที่เขียนก็เป็นแต่คนโปรตุเกสไม่สู้ถนัดใน
 ภาษาอังกฤษนัก ถ้ามีผิดบ้างพลั้งบ้างเขาจะต่อว่าก็งแก้ไขว่า พระราช
 สาส์นนั้ ข้าพเจ้าร่างเองในกระตางสนวนให้เสมียนเขียนคักขึ้น แต่
 เสดมียนเป็นคนโปรตุเกสเห็นจะพลั้งบ้างพลาดบ้างฤๅอย่างไร ภายหลัง
 ข้าพเจ้าจึงจะฝากโคบีเกดฉยหนึ่ง จะสอบทานเสียให้เรียบร้อยดีกว่า
 จึงจะส่งไป อนึ่งที่กวันวิกตอเรียนั้น ถ้าเขาต่อว่าว่าทำไมจึงไม่มีพระราช

๒๑

สาส์นแผ่นทองไปตามธรรมเนียมไทย ก็จึงว่าแก้ไขชดชวยแก้เขาว่า พระ
ราชสาส์นฉบับนี้ ข้าพเจ้าก็คิดอ่านทำขึ้นเมื่อวันพฤหัสบดีไป ทำพระราช
สาส์นแผ่นทองไม่ทันขอโทษเสียเถิด อนึ่งหนังสือที่หลวงอินทรมนตรี
แลขุนมหาสีทมิฬไวยหารฝากเขามาว่าด้วยเรื่องที่ได้ไปพบกับพระพิเทศพานิช
นั้นได้ทราบแล้ว การที่พระพิเทศพานิชพูดกันนั้น ถ้าเป็นความจริงก็ควร
เป็นที่ยืนยันก็อยู่แล้ว อนึ่งได้ข่าวมาว่าเมื่อก่อนทูตไปถึงเมืองสิงคโปร์
วันหนึ่ง พระยาตรังگانไปถึงเมืองสิงคโปร์ เจ้าเมืองสิงคโปร์มารับ
พระยาตรังگانขึ้นไปยังเมือง การนี้ทูตทราบดีว่าไม่ ไม่ทราบคอก
กระมังจึงไม่ได้บอกเข้ามา ถ้าทราบดีแต่ไม่ได้บอก เพราะเข้าใจว่ามี
ในหนังสือพิมพ์ ถ้ากันนี้จะใคร่ทราบว่า พระยาตรังگانมาหาทูตหรือไม่
ด้วยเห็นพระยาตรังگانเป็นเมืองขึ้นฝ่ายไทย ควรจะต้องมาหาทูต แต่
ถ้าว่าไว้ไยยาก เพราะพระยาตรังگانมักคิดอ่านแต่ประพฤติกการ
เขื่อน ๆ อยู่

จดหมายมาฉวัน ๖๗๖ คำ ยระกา ตรีศก คักราช ๑๒๒๓

ห้อง ขจร สุขพานิช

84721

84721

ฉบับที่ ๕

พระราชหัตถเลขาถึงพระยาศรีพิพัฒน์แลนายสรพวิไชย

จดหมายมายัง พระยาศรีพิพัฒน์ราชทูต แลนายสรพวิไชย
ให้ทราบ. สำลิลลขบุตรหญิงณวัน ๖^{๓๗} คำ เวลาเที่ยงแล้ว แต่
แรกออกมาไม่ร้องไม่ล้มตา ต้องแก้ไขอยู่นานจึงได้อาบน้ำ แล้ว
ไม่กินนมไป ๓๒ ชั่วโมง แต่ยักันเป็นปกติแล้ว หญิงนั้นข้าพเจ้าให้ชื่อ
สุพมาลมารศรี สำลิลขบุตรหญิงทั้งสอง ยักันก็ยักันเป็นปกติ เมื่อ
คลอดแล้วทำขวัญนั้น พระยารวพงษ์พิพัฒน์มากดูแลกิจการ
จดหมายมาณวัน ๓^{๓๗} คำ (ขระภาทวิศก)

ฉบับที่ ๖

พระราชหัตถเลขาถึงคณะทูตานุทูตรวมกัน

จดหมายมายัง พระยาศรีพิพัฒน์ราชทูต เจ้าหมื่นไวยวรนาถ
พระณรงค์วิจิตรวิทูร หลวงอินทรมนตรี ขนมหาสิทธิไวยาหาร ผู้กำ
กับเครื่องราชบรรณาการ ให้ทราบ หนังสือบอกกับจดหมายเทศสองที่
ส่งไปแต่กาลเลิการสิ่งพนั้น ได้รับเมื่อวัน ๕๗ ค่ำแล้ว ทั้งหนังสือ
ถึงท่อน ๆ ก็ได้พร้อมกัน หนังสือนายสรรพวิไชย ว่าด้วยให้ส่ง
หนังสือ ๓ ฉบับที่เมืองสิงคโปร์ก็ได้รับแล้ว คราวนี้ราชการที่กรุงก็ไม่
มีเหตุอันใด มีแต่ที่เมืองของมีไชย องค์พระนโรดมพรหมบริรักษ์
มหาอุปราช วิวาทกับของควิดา องค์ศิริวงษ์น้อยชาย จนรบกัน
จนถึงยังขึ้นกันอยู่เวลาหนึ่ง น้องชายสองคนหนีมา ยื่นเข้ามาอยู่
เมืองนครเสียมราฐแล้ว น้องชายสองคนนั้น ถูกยุคนสอพลอทั้งช่อง
สมผู้คนขึ้นไม่มากนักเพียง ๓๐๐ ร้อยเศษ อุปราชให้ไปว่ากล่าวก็ไม่
มาอ่อนน้อม จึงให้ไปล้อมฆ่าจับเสีย ถ้าเขาจะทำจริงสองคนนั้น
คงตายที่ไหนจะได้ เขาก็บอกข้าราชการตามเทศที่เขานั้นเข้ามา
แล้ว เจ้านายชนนางทั้งปวงก็อยู่ค้อยหมก แต่กรมหลวงสรรพศิลป์
ปรีชาช่วยเป็นใช้หนักถึง ตั้งแต่แรมเดือน ๘ มาอาการมาก ยื่น
ไม่พอกได้ ๖-๗ วันแล้ว พระยาเพชรพิไชยก็ช่วยเป็นโรคมารทลง ทั้ง
สองใช้นั้นเห็นจะไม่หาย การศพระยาสุรเสนาจะได้ทำในวัน ๑๗ ค่ำ
จะได้เฝ้าศพ

จดหมายมาณวัน ๓๗ ค่ำพระภาควิศก ศักราช ๑๒๓๓ เป็นวันที่...
ในรัชกาลปัจจุบันนี้

ฉบับที่ ๗

พระราชหัตถเลขาถึงคณะทูตานุทูตรวมกัน

จดหมายมาถึง พระยาศรีพิพัฒน์ราชทูต เจ้าหมื่นไวยวรนาถ
อุปทูต พระณรงควิชิตศรีทูต นายสรวพวิไชย หลวงอินทรมนตรี
ขุนมหาสิทธิไวยาหาร ผู้กำกับเครื่องมงคลราชบรรณาการ ให้ทรา
หนังสือบอกกับจดหมายเทศที่ ๓ ที่ส่งมาแต่เมืองเอเดนนั้น ได้มาถึง
กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๓๑ ค่ำ ยะกาตรีศก เมื่อมีหนังสือบอกมาถึงคราว
ไรก็ไ้เขียนตอบไปทุกที พระราชสาส์นที่จะไปถึงกวินวิกตอเรีย ก็ไ้
ตกแต่่งใส่หีบส่งตามไปแล้ว แต่หนังสือทั้งปวงนั้นเห็นจะไปกับเรือเมล์
จะไปถึงก่อนพวกท่านทั้งปวงไปถึงเป็นแน่ แลมีความไว้วางใจว่าท่าน
ทั้งปวงไปถึงแล้ว ก็คงจะได้รับอ่านทุกฉบับ ราชการที่กรุงเทพฯ
จะมีเหตุการณ์อันใดเป็นสลักสำคัญก็หาไม่ มีแต่ข่าวไข้ช้ำตายยัง
ไ้บอกมาในฉบับหนังสือเครื่องค่านั้นแล้ว การก็ไม่เกี่ยวข้องในครอย
ครว้ บุตรภรรยาแลญาติอันสนิทของท่านทั้งหลายทั้งปวงคอก พวก
นั้นอยู่เย็นเป็นสุขก็อยู่หมก ข้าพเจ้าไ้ให้ทนายเรื่อนแล โชลนไปเยี่ยม
เขียนอยู่มีไ้ซ้ำ

จดหมายมาฉวัน ๖๑๔ ค่ำ ยะกาตรีศก ศักราช ๑๒๒๓

๒๕
ฉบับที่ ๘

พระราชหัตถเลขาถึงพระยาศรีพิพัฒน์ราชทูต แลนายสรพรวิไชย

จดหมายถึง พระยาศรีพิพัฒน์ราชทูต แลนายสรพรวิไชย ให้
ทราบว่า บุตรหญิงของข้าพเจ้าที่เป็นหลานของท่านทั้งสองคน คือบุตร
เบิกยาน แลสุขมาลมารศรี กับทั้งลำดับมารดาอยู่ด้วยกันเป็นสุข
สบายอยู่ ไม่ไต่ บวบไข้อะไร ที่หลวงสวัสดิโกษาปลัดกรมพระคลัง
สินค้านั้นว่างอยู่ ข้าพเจ้าเห็นว่านายปานบุตรพระรัตนโกษาคล่องที่อยู่
ในการทำบัญชี แลทำรายงานผลก็เห็นได้ความถนัดดี การที่
พระคลังสินค้านั้น พระยาศรีพิพัฒน์ก็ไม่อยู่ หามิใครช่วยพระรัตน
โกษาไม่ ข้าพเจ้าได้ทั้งนายปานออกไปให้เป็นหลวงสวัสดิโกษาแล้ว
ในเรื่องภาษีขึ้นพระคลังสินค้า ท่านผู้หญิงสาวร้องจากภาษีพื้น
กล่าวโทษกรมวงษา เจ้าพระยาวรวงษ์ แลพระยาศรีพิพัฒน์ ความนั้นก็
ได้ไปถูกยากับกรมวิศนุณารณิหาร กับเจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ศักดิน
ให้เป็นเสร็จไปแล้ว อย่าให้ต้องเล่าอีกยาวเปลืองกระดาษแลเวลาที่จะ
เขียนไปเลย

จดหมายมาฉวัน ๒๔ คำ ประภาทศก คักราช ๑๒๒๓

ฉบับที่ ๙

พระราชหัตถเลขาถึงคณะทูตานุทูตรวมกัน

จดหมายมาถึง พระยาศรีพัฒนราชทูต เจ้าหมื่นไวยวรนาถอุปทูต
พระณรงควิชิตศรีทูต นายสรรพวิไชย หลวงอินทรมนตรี ขุนมหา
สิทธิโวหาร ผู้กำกับเครื่องราชบรรณาการ ให้ทราบว่า อาการกรมหลวง
สรรพศิลป์ปรีชาช่วยมาแต่เขาแก้วอย่างไรนั้น ท่านทั้งปวงก็ย่อมทราบ
อยู่แล้ว หมอรักษาก็ว่าค่อยคลายแต่ยังมาในวังไม่ได้ มักให้ร้องไห้
บ้าง ชื่นไปบ้าง มาเมื่อเดือนหกข้างแรมกลายเป็นไข้พิษมีลง หมอ
รักษาก็ใช้พิษมีก็ค่อยคลายขึ้นแล้ว ภายหลังก็กลับซุกหนักไป ตั้งแต่
วัน ๒๔ คำมานิ่งไปพักไม่ได้เลย อาหารก็ได้น้ำอาหารคั้นบ้าง จน
ถึงวัน ๒๖ คำสิ้นพระชนม์แล้ว บัดนี้ศพยังไว้อยู่

อนึ่งบุตรหญิงของโหมก ชื่อมณฑารพรัตน อายุได้ ๓ ขวบ ๒ เดือน
พิการเพ่นง่อยมาแต่กำเนิด เปนตานโรคร้วย หมอรักษาก็ไม่หาย อยู่
มาเมื่อเดือน ๗ แรม ๒ คำ บ่วยหนักลงด้วยโรคตานโรคร หมอแก้ไข
ไขก็ไม่คลาย ครั้นวัน ๒๗ คำก็สิ้นพระชนม์เสียแล้ว ได้ไว้ศพ
ที่คอกต้นสนริมกำแพงบ้านวิมาน้ำ กำหนดการจะไต่ปลงศพทั้งสองนั้น
งานเกี่ยวกันทั่วด้วยบริเวณ ต่อเดือน ๘ เพราะยังทำเมรุแถวโรงการอยู่
แต่ให้ช่องให้เจ้าภาพในการศพกรมหลวงสรรพศิลป์ปรีชา รอรั้งจักแจ้ง
เครื่องทำบุญในการศพนั้นด้วย

จดหมายมาณวัน ๒๗ คำบ่ระกาตรัสศึก ศักราช ๑๒๒๓

ฉบับที่ ๑๐

พระราชหัตถเลขาถึงขุนมหาสิทธิโวหาร

จดหมายมาถึง ขุนมหาสิทธิโวหาร ว่าซึ่งจักให้ขุนมหาสิทธิออกไปครั้งนี้ ด้วยประสงค์จะให้เจริญความรู้ในการทำหนังสือพิมพ์ เพื่อจะให้ไปค้เห็นการเหน่งงานในการซึ่งเป็นคน ๆ อ่อน ๆ เบา ๆ พอไทยจะทำได้นั้น ถ้าการไปถึงจักรพรรดิไฟก็เป็นการโตใหญ่สูงกว่ากำลังเมืองไทย แลต้องการในเมืองไทยนี้ไป อย่าค้คนพินค้ไฟไป เพราะในเมืองไทยนี้หนังสือคนอ่านก็ได้น้อย ก. ข. น.โม. ก็ไม่เป้นครื่องอะไรเท่าไรนัก ซึ่งให้ไปทั้งนี้ ค้จะให้สังเกตการซึ่งเป้นร้าน ๆ สิ่งไรที่ยากมาแต่ก่อนจะให้ง่ายเข้า สิ่งไรที่ไม่สค้มาแต่ก่อนจะให้ค้ขึ้น อันนั้นก็ค้เมื่อทำตัวเหลกตัวทองแดงซึ่งเป้นแบบหล่อ ทำอย่างไรจะเที่ยงจะงามค้ หนังสือจะไม่เลอะเทอะนักแลจะแล้วไค้เร็วไค้ง่ายต่อไปแล้ว ค้การหล่อตัวค้ยกแต่งตัวค้ยก อย่างไรจะเที่ยงค้จะง่ายจะเร็วเข้าไม่หนักแรง จะมีเครื่องมือแปลกประหลาดไปอย่างไรบ้างให้ค้ค้อ่านรำเรียนมาหามา แต่ถ้ถึงกลไฟไปน้ก็อย่าค้ไปอย่าออกไปน้ ค้ค้แย่งเอาแต่พอสมควรกับการในเมืองไทย

อนึ่งสำคัญที่อย่างธรรมเนียมแบบแผนใช้คนที่จะเรียงพิมพ์เกยพิมพ์นี้แล เขาใช้คนลูกจ้างทำการอย่างไรที่ควรจะเลี่ยนเขามาเป็นอย่าง ให้สังเกตเปรียบเทียบค้ค้อ่านใน การที่จะใช้คนทำงานให้ค้ได้ไค้กว่าแต่ก่อน

อย่างไร จะเรียงไต่ไว้จะเกยได้ไม่ยุ่ง กว้ยการเกยพิมพ์เรียงพิมพ์คง
 ต้องใช้คว้ยมือคนตาคน ต้องเอาใจใส่แต่ในการรวบรวมเนียบซึ่งจะมา
 เอาอย่างใช้คนนั้น อิกนัยหนึ่งเหมือนหนังสือพิมพ์ที่จะต้องการประกาศ
 ไปนาน ๆ เป็นกฎหมายจะต้องดีแล้วคือนั้น ได้ยินว่าเขามีแบบสำหรับ
 หล่อถ่ายเป็นขี้กัว แต่พิมพ์ที่เรียงแล้วเพื่อจะไม่ต้องเรียงบ่อย ๆ ก็
 เครื่องเช่นนั้นของเรายังหาไม่ จึงเอาใจใส่หาเครื่องมือมา ฤๅก็บอกที่จะ
 หล่อนั้นจะเอาขี้กัวเมื่อนั้นใช้ก็จะยาก ก็ให้จัดซื้อขี้กัวสำหรับหล่อพิมพ์เข้า
 มา ได้ยินว่าพิมพ์ขี้กัวเช่นนั้นเขาถ่ายถนอลงในดินขาวเช่นขี้ดินตกตะกอน ที่
 อังกฤษเรียกว่าเกลฎาณอก ก็ของเช่นนั้นจะหาที่ในกรุงเหนจะไม่ไ้ ให้
 หาเข้ามาพอใช้เป็นตัวอย่าง แล้วจึงหาสิ่งอื่นใช้แทน แต่ให้รู้แห่งที่ส่งไว้
 ถ้าหากันไม่ไ้จะไ้ส่งให้จัดซื้อ ฤๅควรใช้หมึกแลสิ่งใดที่แปลก ๆ
 ก็ให้เข้าใจมา

อนึ่งพิมพ์ลิสอกแกรฟ ที่ใช้ด้วยคิลานัน เป็นของเอาเร็วไ้
 เขียนรูปภาพไ้ได้ ทุนเครื่องมือก็มีอยู่ แต่สัพยาที่ใช้เก่าไปหมดไป
 สนใจหาเข้ามาแลหัดทำให้คล่องให้ไ้ เมื่อต้องการจะใช้การเร็ว เมื่อ
 ทุนรอนจะต้องจ่ายลง ในการจัดซื้อเครื่องเหล่านี้ไม่พอ ก็ให้คิดอ่าน
 กับทศขอยืมผู้ครองฝ่ายฝรั่งเสศฤๅอังกฤษให้ออกเงินให้ก่อน จึงค่อย
 คิดใช้แก่กงสุลของเขาที่อยู่ที่กรุงไ้ไ้คอก

ออกไปครั้งนี้อ่าไปดินอื่น ๆ ต่าง ๆ ทำให้เสียงานเสียการที่
 ประสงค์ไป ให้ไ้ไ้ประโยชน์ที่ประสงค์มา ทำให้การโรงพิมพ์ของเรา
 คึกกว่าแต่ก่อนบ้าง เพราะการอื่น ๆ เหมือนอย่าเครื่องกลไฟแล้ว

อะไร ๆ ที่ประหลาด ๆ ท่านทั้งปวงท่านชนชาวบั้งไฟโก้ ๆ ในเมืองน่าน
 อันมาก แต่การพิมพ์นี้ไม่มีใครเอาใจใส่ การก็ใช้เป็นประโยชน์มาก
 ทั้งราชสาครพุทธสาคร คึกเขาราชการของเจ้าของนายให้เป็นเกียรติยศ
 เป็นคุณแก่การแผ่นดิน แลการศาสนาไว้ข้างเดิม

จดหมายมาฉวัน ๒๘๘ คำ ปีระกาตรีศก ศักราช ๑๒๒๓

๓๖
ฉบับที่ ๑๑

พระราชหัตถเลขาถึงหมื่นจักรวิจิตร

จดหมายมา ถึงหมื่นจักรวิจิตร ว่าซึ่งให้ออกไปด้วยครั้งนั้นเพราะ
ประสงค์จะให้ไปเรียนแก่นาฬิกาให้ดี ขุนทิพมงคลออกไปครั้งก่อน
ก็ได้อะไรมือแลเครื่องอาไหล่เข้ามามาก แต่ฝีมือทำนั้นอ่อนแอ
นาฬิกาที่เสียแก่ชนใดก็ไม่เดินไปได้นาน ยุก ๆ ัก ๆ ไปแทบทุกวัน
เชื่อไม่ได้ แล้วก็เกียจคร้านนักใช้ยาก ทำการไม่ใคร่แล้ว ครั้งนี้
อุส่าห์สั่งเกณฑ์ช่างมาเรียนมาให้ทำได้ดี ๆ กว่าขุนทิพมงคลให้ไว้ เมื่อ
จะลงทุนจ้างครูสอนจากซอเครื่องมือ ถ้าเงินทุนในทศไม่พอ ก็งหยิบ
ยืมแต่ผู้ครองฝ่ายฝรั่งเศสฤกษ์อังกฤษ ให้ออกเงินให้ก่อนจึงค่อยคิดใช้
แก่กงสุลของเขาที่อยู่ที่กรุงก็ได้บอก
อนึ่งจงหาหลอดแก้วที่ขุ่นน้ำมันเป็นระเคียบ เชื้อยังข่มขังมา
ให้หลาย ๆ อัน เพื่อจะใส่แทนในเครื่องมือที่มียอยู่แล้วหลอดแก้วแตก
เสีย เครื่องนาฬิกาแตกอย่างใหม่ ๆ ที่ประหลาดควรจะให้เชื่อได้ ใช้ได้
จะหาขายบ้างก็ตาม

จดหมายมาฉวัน ๒๙ ค่ำ พระภาตวิเศษ คักราช ๑๒๒๓

ฉบับที่ ๑๒

พระราชหัตถเลขาถึงคณะทูต

จดหมายมายัง พระยาศรีพิพัฒน์ราชทูต เจ้าหมื่นไวยวรนาถอุปทิศ
พระณรงควิชิตตรีทูต ให้ทราบว่า พระพิเทศพานิชสยามวิชิตรักดี
เขายกกว่า ได้ฟังข่าวแต่หนังสือพิมพ์ ว่าพวกทูตถึงเมืองปารีสแล้ว
แต่คอยหนังสือพวกทูตยังหาได้ไม่ ถ้าได้เมื่อใดจึงจะบอกเข้ามา
ครั้งหลัง

ที่กรุงเทพฯ ท่านเสนาบดีทั้งปวง ได้ไปถูกยากัน ต่อว่าแก่กงสุล
ต่างประเทศ ด้วยเรื่องคนต่างประเทศเอาสุราเข้ามาขาย การหาตกลง
กันไม่ จึงได้คิดกันแต่หนังสือมาถึงท่านทั้งปวงที่เป็นทูต ขอให้ท่าน
ทั้งปวงช่วยท้าวให้ ความนั้นข้าพเจ้าได้เรียงให้ท่านกรมท่าแต่ง
เป็นหนังสือประทับตราขั้วแก้ว ให้มาถึงท่านทั้งปวง ด้วยเข้าใจว่า
หนังสือกรมท่าเป็นการตามพนักงานของเสนาบดี ที่เรียกว่าคอเวอน
แมน จะได้ออกออกชี้แจงให้ขาดหลวงลูวิคผู้ล่าม ฤ็หมื่นจวนเทเด
แปลให้เขาฟัง จะทำเป็นภาษาฝรั่งเศส ฤ็ภาษาอังกฤษไปด้วยที่เดียว
ก็ไม่ทันในคราวนี้ จะรอช้าไปก็กลัวจะเสียเวลา จึงให้มาแต่ฉบับไทย
ก่อน ต่อภายหลังจึงจะคิดแปลเป็นอังกฤษฤ็ฝรั่งเศสส่งตามมา ถ้า
ท่านทั้งปวงได้อยู่ในกรุงลอนดอนนานวัน ก็เห็นจะไม่เสียเวลา ถึงได้
แต่หนังสือไทยก็คิดว่าไปก่อนเถิด

ครอบครัวบุตรภรรยาของท่านทั้งปวงที่อยู่ในกรุงเทพ ฯ อยู่ก็อยู่
หมด คุณศรีศิริพงษ์ กรมหมื่นวิศุณนารถ ออกเรือไปจากกรุงเทพ ฯ
แล้ว ๔ ๖ ค่ำ แล้ว

จดหมายมาฉวัน ๒ ๖ ค่ำ ปีระกาตรีศก ศักราช ๑๒๒๓
๗

ฉบับที่ ๑๓

พระราชหัตถเลขาถึงคณะทูต

จดหมายมาถึง พระยาศรีพิพัฒน์ราชทูต เจ้าหมื่นไวยวรนาถ
อุปทูต พระณรงควิชาติตรีทูต ว่าข่าวความไข้ความตายของชนที่เป็น
ประธานออกหน้าค่าชอในกรุงเทพ ฯ ก็เป็นการสำคัญอยู่ ในเจ้านาย
แลขุนนางซึ่งมียศใหญ่ ๆ อยู่นั้นก็เป็นอย่างมาก แต่กลางองค์กลางท่าน
คอกเป็นผู้สำคัญในราชการ ก็ความไข้ความตายของเจ้านายกลางองค์
แลขุนนางกลางท่าน ซึ่งเป็นประมาณในราชการนั้นก็ ฤาตรงองค์กลาง
ท่าน ที่เป็นญาติพี่น้องใกล้ชิดกับตัวท่าน ฤาภรรยาของท่านก็ ควรจะ
ให้ท่านทั้งปวงที่ไปอยู่ที่ห่างแห่งดำนั้นทราบ เกล็ดอกว่าท่านทั้งปวงจะ
มีประสงค์ เพื่อจะคิดจะพูดประการใด ๆ ถึงเจ้านายองค์นั้น ขุนนางนั้น ๆ
ก็จะไปไม่หลงไปคิดแลพดถึงคนช่วยเสียคนแล้วฤาตายเสียแล้ว อันนี้
เป็นประโยชน์ในการที่บอกข่าวไข้ข่าวตาย แต่ครั้งนี้จะบอกแต่ข่าวไข้ข่าว
ตายของผู้ที่เป็นสำคัญถึงว่าแล้วนั้น ข่าวไข้ข่าวตายของท่านผู้
อื่นที่มียศบันดาศักดิ์เสมอกันแต่ที่ไม่เป็นสลักสำคัญแก่ท่านทั้งปวงจะเสีย
ไม่บอก ที่เขารู้ไปก็จะคิดน้อยใจว่าเลือกนับถือแต่ที่ชอยกัน จึงเล่าชื่อ
ภาษาตายไปให้ตฟ่งข่าว ถ้าไม่นับถือชอยพอแล้วไม่เสียตาย จึงเพิก
เฉยเสียไม่บอก ปรียบทุกขมาแก่พวกทูต บอกให้พวกทูตรู้ เพราะฉะนั้น
จึงต้องบอกเพื่อเอาไป ถ้าไม่ชอยใจฟังขอโทษเสียเถิด

ภายหลังทั้งแต่ขอกข่าวทายกรรมหลวงสรรพศิลปวิชา แลหญิง
มณฑารพรัตนไปแล้วนั้น ครั้นวัน ๕ ๙ ค่ำ กรมหลวงมหิศวรินทรา
มเรศวร สิ้นพระชนม์ลงด้วยพระโรคเดิม ครั้นวัน ๖ ๙ ค่ำ เจ้าพระยา
ธรรมาธิกรถึงนิตยกรรม เพราะป่วยเป็นโรคลงโลหิตมา ๘ วันก่อน
แต่นั้นไป ครั้นวัน ๕ ๙ ค่ำ พระองค์เจ้าหญิงมณฑาในพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก สิ้นพระชนม์ลงประชวรพระโรคหัด แลพระ
โรคชรา ครั้นวัน ๑ ๙ ค่ำ พระองค์เจ้ามงคลเลิศในกรมหมื่นมามาตยา
พิทักษ์ เป็นโรคป่วยใหญ่ลงอยู่ได้ ๘ ชั่วโมงก็ถึงชีพิตักษัย บัดนี้พระศพ
กรมหลวงมหิศวรินทรากรมเรศวร แลศพพระองค์เจ้ามงคลเลิศยังอยู่
แต่ศพอนันต์ปลงแล้ว อนึ่งมีใบบอกมาแต่เมืองนครศรีธรรมราชว่า ท่าน
ผู้หญิงอินก็ป่วยเป็นไข้มาเดือนเศษ ถึงแก่กรรมลง ในวัน ๓ ๙ ค่ำ
จากหมายมาฉวัน ๓ ๙ ค่ำ ประภาตวิศก ศักราช ๑๒๒๓ เป็นวัน

๓๓
ที่ ๓๗๖๕ ในรัชกาลปัจจุบัน

ฉบับที่ ๑๔

พระราชหัตถเลขาถึงคณะทูตานุทูตรวมกัน

จดหมายมายัง พระยาศรีพิพัฒน์ราชทูต เจ้าหมื่นไวยวรนาถอุปทูต
พระณรงควิชาติศรีทูต นายสรววิไชย หลวงอินทรมนตรี ขนมหา
สิทธิไวยาหาร ผู้กำกับเครื่องราชบรรณาการ ให้ทราบว่า หนังสือบอก
หลายฉบับ ก็จดหมายเหตุที่ ๔ ซึ่งได้ส่งเข้าไปกรุงเทพฯ เมื่อท่าน
ทั้งปวงแรกถึงเมืองหลวงปารีสนั้น ได้มาถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๗ ๖ ๘ คำ
ฉบับที่ลงข้าพเจ้าได้อ่านทราบความทุกประการแล้ว ฉบับนั้นก็แจก
ไปแล้ว

ในกรุงเทพฯ นับตั้งแต่แรมเดือน ๗ มาจนแรมเดือน ๘ นั้น ราชการอัน
ซึ่งเป็นการสำคัญอันใดก็ไม่มี มีแต่ราชการทางเมืองเขมรการนั้นกำเริบ
มากมายใหญ่โตไป องค์วัดกลางวัดศรีวงษกันนักษัตรมา แลครอบครัว
บุตรภรรยาแลข่าวไพร่ ยกหนีเข้ามาอยู่ณเมืองศรีโสภณ ในเมืองพระ
ตะบองเข้ามาแล้ว จะเข้ามากรุงเทพฯ ในแรม ๗ แต่ที่เมืองอุคงมีไชย
นั้น พวกขององค์วัดกลางเกลี้ยกล่อมพระยาพระเขมรตามหัวเมืองนั้น ๆ
เข้าพวกได้ ๑๑-๑๒ หัวเมือง ชักชวนผู้คนเป็นอันมากได้ ๘๐๐๐ เสก ยก
ไปล้อมเมืองอุคงมีไชย ทำการต่อสู้องค์พระนโรดมราช ๗ ระคายทาน
พวกนั้นมีได้ จึงพาครอบครัวบุตรภรรยาญาติพี่น้อง แลพระยาพระเขมร
ผู้ใหญ่หลายนาย กับทั้งข่าวไพร่เป็นคน ๘๐๐ เสก หนีออกจากเมืองอุคง

มีไชย เข้ามาพึ่งอยู่ณเมืองพระตะบองแล้ว เจ้าแลพระยาพระเชมรทั้งสอง
พวกนี้ต่างคนต่างว่ากล่าวโทษกัน แล้วว่ากล่าวอ่อนน้อมเข้ามา ขอให้
กรุงเทพ ฯ เป็นทั้ง สองข้างไม่ได้ไปหาทพองัน ทั้งสองฝ่ายไม่ได้
ขัดแย้งกระ้างกระเถืองอันใดต่อกรุงเทพมหานคร

แลราชการครั้งนั้นผู้ครองแผ่นดินฝ่ายสยาม จะคิดอย่างไรทำอะไร
อย่างไรได้มีแจ้งอยู่ในหนังสือพิมพ์คำประกาศ ซึ่งได้ส่งออกมาให้ดู
ในครั้งนั้นด้วยแล้ว ให้อ่านดูเถิดอย่าให้ต้องเขียนเล่าความมากมายไป
เลย ที่ในกรุงปารีสนั้น เมื่อผู้ครองฝ่ายฝรั่งเศสจะพูดจาโต้ถามประการ
ใดบ้าง ก็จงบอกเล่าให้เขาฟังตามในหนังสือพิมพ์ คำประกาศนั้นเถิด
หนังสือคำประกาศได้ตีพิมพ์ก่อนองค์พระนโรดมราชหน้เข้ามาตั้งอยู่
ณเมืองพระตะบอง

เมื่อวัน ๗ ๑๙ คำเวลาเช้า กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ไปอาบนํ้า
ลงจิบลงลิ้นเคล็ดสติไป คนหามมาทันอนแต่พื้นขึ้นแล้วจิบอีกซักปาก
เขี้ยวอีกไป จักรช้ายทั้งมือเท้ายกไม่ได้เลย พุกไม่ชัก ลมเค็นอ่อนไป
ข้าพเจ้าไปเยี่ยมเห็นข้าพเจ้าก็ร้องไห้ แล้วพูดเอาใจว่าไม่เป็นไรคงจะ
หายออก แต่ไม่ยอมให้ใครรักษา เธอใช้ยาของเธอเอง สติอารมณ์นั้น
ยังถืออยู่ ครั้นเธอรักษาตัวมาหลายวัน อาการก็ค่อยคลายขึ้น ต่อมา
จนบัดนี้อาการก็ค่อยคลายขึ้นมากแล้ว เป็นแต่ยังมาในวังยังไม่ได้
ด้วยเค็นยังไม่ถนัด มีอช้ายก็หดยิบยอะไรหนักไม่ได้

คุณศรีสุริยวงษ์ กับกรมหมื่นวิศณารณินาธร แลชายศักดิ์นางคยกุล
ลงเรือกลไฟไปเที่ยวเยี่ยมเยือนหัวเมืองปากใต้ฝั่งทะเลตะวันตกถึงเมือง

กลันตันแลเมืองตรังกานู เมืองสิงคโปร์เมืองมลากา เมืองเกาะหมาก
แลข้ามขึ้นเมืองไทย เติบขกมาลงเรือที่เมืองสงขลา บัณฑิตท่านกลับ
มาถึงกรุงเทพ ฯ แล้ว แต่ในวัน ๖ ๖ ๘ คำ กรมหมื่นวิศุณนารณิภาธร
กลับถึงกรุงเทพ ฯ แล้ว ในวัน ๑ ๑ ๘ คำแล้ว พวกที่ไปท่งสันก็สยาคี
อยู่ไม่มีเหตุเภทโทษไช้เจียรอันใดเลย เจ้าหมื่นไวยวรนาถเอาใจใส่
เสาะหาชอขึ้นอย่างหนึ่งเรียกว่าอามสตรอง ซึ่งเป็นขึ้นใหญ่ขึ้นข้างท้าย
มาให้ข้าพเจ้าเล่นเอง เป็นขึ้นทองเหลืองย่อม ๆ กระสุนตังแต่นวหนึ่ง
ขึ้นไปสองนิ้วลงมาสักบอกหนึ่งว่าเขาใช้อย่างไร แต่ก่อนนี้ไปเขาได้ส่ง
รบนอกอมปนีให้เขาพามาให้ เขาก็ได้พามาให้ข้าพเจ้าเป็นขึ้นนิต
แถมปลาเตนบอกหนึ่งแล้ว ขึ้นนั้นข้าพเจ้ายังเล่นเองก็ได้ ไม่น่ากลัว
เหมือนขึ้นขัณญ์ข้างปากแลกรชนวนไปวันวาย เพราะในขึ้นนั้นไฟข้างหลัง
ไม่เห็นเลย ในลำกลองขึ้นกระสุนกว้างนิ้วหนึ่งยาว ๓ นิ้ว กระสุนแตก
อย่างยาโกยก็มีมาด้วย ขึ้นยิงไ้เร็ว ๑๕ เสกขึ้นยิงไ้คนใดหนึ่ง ขึ้น
อามสตรองดำเล็ก ๆ ไม่มี ก็กระคิดสั่งให้เขาทำขึ้นเป็นกิ่งของเล่นเช่นขึ้น
ที่ห้างป่วนนอกมีขึ้นที่สังนันเจ็ด ขึ้นนอกนั้นวางก็เป็นทองเหลืองหล่อหนัก
สองหยาบทั้งบอกเป็นงามนัก ราคา ๑๐๐๐ เหรียญเล็ก

ที่บ้านเรือนแลยตรกรรยาครอยครว้ของท่านท่งป่วงก็อยู่สยาคีอยู่
ด้วยกันทั้งสัน แต่บ้านพระยาศรีพิพัมราชทูตก็มีความมั่งงั่ง ๆ แ่ง ๆ
อยู่บ้าง ข้าพเจ้าได้ช่วยชวนชวาวว่ากล่าวรังับเสียการก็เป็นสงขแล้วอย่า
ให้เล่ามาเลย เหนท่านผู้หญิงจะบอกมาแล้วกระมัง ที่บ้านหลวงอินท
มนตรี ก็มีเหตุความก็ มีแ่งอยู่ในหนังสือฉบับเล็ก ที่สลักหลังให้
เผาะมาถึงหลวงอินทมนตรีนั่นแล้ว

ฉบับที่ ๑๕

พระราชหัตถเลขาถึงคณะทูต

จดหมายมายัง พระยาศรีพิพัฒน์ราชทูต เจ้าหมื่นไวยวรนาถอุปทูต
พระนรควิชิต ให้ทราบ อากาแม่พอยด้วยมีความเสียใจที่พระองค์เจ้า
มงคลเลิศถึงชีพิตักษัยนั้น ทุเป็นอันชุกไปให้ใจไข่นอง ๆ ติดกันไป
หลายวันจึงสงบไปบ้าง แต่ก็รู้สึกระแวกคอก เมื่อพ้นเวลาจิบแล้ว
ก็กลิ้งนั้งเดินไปมาไค้อยู่ เช่นแต่ให้หาหมอมมาเปลี่ยนตัวหมอไปบ้าง
เปลี่ยนยาไปบ้าง ครั้นเห็นว่าไม่ชอบโรคแล้วก็เปลี่ยนต่อไป ครั้นมา
เมื่อวัน ๕ ๓๐ คำเวลา ๔ โมงเช้ากินเช้าแล้วไอเป็นโลหิตออกมา ออก
ทางปากด้วยทางจมูกด้วย มากกว่าเป็นครั้งก่อน หมอได้แก้ไขอาการ
ก็สงบ แต่โลหิตยังออกอยู่ทุกคราวไอเล็ก ๆ น้อย เมื่อโลหิตออกอยู่
อาการจิบไขก็หาเป็นไม่ เมื่อไอคราวแรกโลหิตออกมานั้น มีตัว
สัตว์ออกมากับโลหิตตัวหนึ่งเป็นสัตว์ประหลาดไม่เคยเห็น ตัวเป็น
ปล้อง ๆ คล้ายหนอนมีหางเป็นสามแฉกปากก็เข่นง่าม ครั้นมาเมื่อ
วัน ๑ ๓๐ คำ ไอโลหิตก็จางเป็นสีเหลือง ๆ อาการที่ครั้นที่จิบมีมา
ครั้นเวลากลางคืนก็กึกกักกลัยสยายไปไอห่าง ๆ นอนหลับสนิทแต่เวลา
๓๐ หุ่มาจนสามโมงเช้าคืนนั้น บอกว่าอาการวันนั้นสยายกว่าทุกวัน
เรียกเอาอาหารมากิน กินเข้าไค้ค่อนข้างด้วยฝาขนาดใหญ่ บอกว่าสยาย
เรียกเอาลูกคนแรกมาขึ้นบนมุ้งนั่งเล่นอยู่ด้วย ครั้นเวลา ๔ โมง
เข้ามีเสกโก๋ไชนมา มีโลหิตออกอาการกำเริบมากจึงให้พาถูกไปเสีย

กลัวจะเห็นโลหิต แล้วให้เรียกหมอมาแก้ หมอเข้ามาจะวางยาที่ร้อง
บอกว่า โลหิตแตกคันแน่นน่าออกแลล่ำค้อยันัก จะบีบยากลิ้นไม่ได้แล้ว
พอว่าเท่านั้นถึงโลหิตพลุ่งออกทางปากทางจมูกไม่ยุด เป็นโลหิต
คันประมาณสองถ้วยกระบอก พอโลหิตสงบชีวิตก็คัมที่เคี้ยว ชีพพร
ไม่เคินเลย จักษุสองข้างก็หัลยสนิทเอง เหมือนคนนอนหลับไม่ต้อง
เอามือช่วยให้หัลยอย่างคนตายตามธรรมเนียม ปากก็เผลอยุ่หน่อยหนึ่ง
ไม่ปรากฏเป็นอ้า แต่โลหิตนั้นยังเคินทางปากเสมออยู่น้อย ๆ ไม่ยุด
เมื่อสิ้นแล้วโลหิตนั้นก็ดำไป เมื่อเวลาเป็นขึ้นมานั้น ข้าพเจ้ากับ
ชายใหญ่มาปฏิบัติพระสงฆ์อยู่ที่นั่นสวดไฮสรวรย ทำวัตรจันทรวังมาบอก
ข้าพเจ้าก็ไป เมื่อข้าพเจ้าไปถึงนั้นหมอก็ก็นวดแกก้นอยู่ ข้าพเจ้า
ไปจับชีพจรดูเห็นว่าอวยคสนิทแล้วจึงไต่เล็กแกก้น ศพก็ได้อายน้ำเข้า
โกฏในวันนั้น ข้าพเจ้าให้ยกไปตั้งไว้ที่ตกริมกำแพงคานควนตก พระ
มหาปราสาท ซึ่งทำไว้เป็นที่ไว้ศพเจ้านาย เป็นแต่ตกร่างให้ค้ำขึ้นกว่า
แต่เดิม ครั้นจะเอาขึ้นไว้บนพระมหาปราสาท ที่นั้นก็จะทำพิธีตรศ
สารทและโพนทุยถึงเขาวลัษณในขึ้น ก็ระกิดขวางไป ไหน ๆ ก็
ตายแล้ว คิดไว้ว่าการศพจะทำต่อถึงกาลบุญแล้ว เมรุก็ยกขึ้นกับ
กรมหลวงมหิศวรินทรากรมเรศวร

แม่เพยขึ้นถึงในกรุงเทพ ฯ ท่านทั้งปวงรู้ว่าเปนแต่เจ้าเล็คนายน้อย
ก็ค้ำ ในเมืองที่มาทำสัญญาไมตรี แลถูกคำพานิชต่างประเทศเป็น
อันมาก เขานับถือว่าเป็นคนโตคนใหญ่ ทั้งแต่วันสิ้นชีวิตทรงแล้ว
กงสุลต่างประเทศขึ้นทาก็มีชิง เขาก็ลคองครั้งเสนาให้สามวัน เรือ

ถ้ามันทออยู่ในแม่น้ำทุกลำ กงสุลเขาก็ย่ำร้องให้ลอร์ดแลไขว้เขวออก
สำแดงความให้รู้ว่าเศร้าโศกสามวัน

ก็หนังสือมาถึงท่านทั้งปวงเมื่อใดที่คำขอลาก็ยังไม่ทราบ ถ้า
ใดหนังสือที่เรือฤๅษณ์ กงสุลจะยกธงกิ่งเสาเป็นคำนับสามวันฤๅษณ์
วันอย่างไร ก็จงคิดเป็นเกียรติยศแก่ข้าพเจ้าด้วย ฤๅอย่างหนึ่งเมื่อ
ข่าวว่ามารดาภิกษุวิคตอเรียสิ้นชีพแล้วเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ พวกกงสุล
อังกฤษเขาบอกกงสุลเสาสืบสวน แล้วเขาแต่งเครื่องคำด้วยสืบสวน แต่
วายนจะทำแต่สามวันฤๅษณ์วันก็ควรอยู่แล้ว พวกทูตถ้ามีเครื่องคำแต่ง
จะแต่งเครื่องคำด้วยก็ตาม พอให้เป็นเกียรติยศ แต่ถ้าจะสำแดงการ
อย่างหนึ่งประกาศการให้ปรากฏก่อน อย่าให้กิตติศัพท์ฤๅษณ์กลายเป็น
ตัวข้าพเจ้าเองไปก็ได้ เพราะคนในประเทศเป็นอันมาก แลคนนอก
ประเทศบางคนบางพวก มันนั่งร่ำรอนเราข้าพเจ้าอยู่ท่านก็รู้อยู่แล้ว

ข้าพเจ้าได้รับหนังสือของท่านทั้งปวงที่เป็นภายหลังนั้น ก็เพียง
เมื่อแรกไปถึงเมืองปารีสยังไม่ได้เข้าเฝ้า ข่าวที่ว่าเข้าเฝ้าแล้วนั้น เป็น
แต่ได้เห็นในหนังสือพิมพ์บ้าง มีผู้บอกเล่าบ้างยังหาได้หนังสือมาแต่ท่าน
ทั้งปวงไม่ ท่านทั้งปวงจะไปเมืองอังกฤษเมื่อไร จะกลับจากเมือง
ปารีสเมื่อไร จะไต่แวะที่เมืองโรมหรือไม่ การทั้งปวงจะอย่างไรข้าพเจ้า
ก็ยังไม่ได้ฟังจากท่านทั้งปวงเลย ยังประมาณการไม่ถูก ได้ยินแต่
คุณศรีวิชัยชวนว่าท่านทั้งปวงจะกลับคืนในเค็อนเสบเตมเซอร์ คือ
ปลายเค็อนเก้าคอเค็อนสยนี้ ถ้าการเป็นอย่างนี้จริงเห็นปานนี้ ท่าน
ก็จะกลับมายุ่งแล้วกระมัง ข้าพเจ้าก็หาไว้ใจเป็นแน่ไม่วินิจฉัยว่า

ถ้าหนังสือบอกข่าวนี้ให้ไปแต่ฉับเดียว โดยเรือกลไฟรับส่งหนังสือ
ก็กลัวจะแคล้วกับท่านเสีย จึงได้ให้เขียนเป็นสองฉบับส่งออกมาให้
พระยาพิเทศพานิชสยามพิชิตภักดิ์ ฝากไปถึงท่านกับเรือเมล์ฉับหนึ่ง
อีกไว้คอยท่าท่านทั้งปวงที่เมืองสิงคโปร์ฉับหนึ่ง ด้วยกลัวจะคลาด
แคล้วกัน

ราชการเมืองเขมรนั้น ได้จัดให้เจ้าพระยามุขมนตรี กับพระยา
สิงหราชฤทธิไกรแม่ทัพนายกองเป็นคน ๓๐๐๐ เสก ยกออกไปทางเมือง
พระตะบองแล้ว ได้ให้พระยาฤทธิไกรเกรียงหาร คุมเรือกันโขกออกไปทางเมือง
กำปอตด้วยแล้ว นักองควัดตากันนักองคศิริวงษกันนัก
มารดาแลยายกับนั้นก็เข้ามาอยู่ในกรุงเทพ ฯ นี้แล้ว แต่องค์พระนโรดม
อุปราช กับสมเด็จพระเจ้าฟ้าทละหะ พระยาพระเชมรแลครอบครัว
มากด้วยกันนั้น ยังค้างอยู่ที่เมืองพระตะบอง แลมีโยชกองค์พระ
หริราชคในไกรแก้วฟ้าเข้ามาว่า ที่เมืองอุคงมีไชยนั้น เมืองค์พระ
นโรดมอุปราชยกครอบครัวหนีมาแล้ว มีเขมรหัวเมืองยกเข้ามาล้อม
เมืองอุคงมีไชย มากทุกทิศทุกทางเป็นคนถึง ๘๐๐๐ เสก ครั้น
ล้อมไว้แล้วจึงใช้คนให้เข้ามาหาองค์พระหริราชคในไกรแก้วฟ้า แล้ว
ยืนยันว่าพวกกองทัพบกมาครั้งนี้ จะคิดคดประทุษร้ายแก่เจ้านายหา
มิได้ มาทั้งนี้จะขอแต่พระยาพระเชมรผู้ใหญ่นาย ในเมืองอุคงมีไชย
คือสมเด็จพระเจ้าฟ้าทละหะ พระยากระลาโหมแลอื่น ๆ ผู้คิดการบ้านเมืองทำ
ให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อนต่าง ๆ แต่ก่อนนั้นไปฆ่าเสีย องค์พระหริราช

คในไกรแก้วฟ้า จึงได้ให้กลับไปบอกพวกนั้นว่า พระยา
พระเชมร ๗ นายนั้น เห็นตามองค์พระนโรดมอุปราชเข้ามาเสียเมือง
พระตะบองแล้ว ยังอยู่แต่พระยาเชมรพวกอื่น ซึ่งมีได้เป็นที่ซึ่งซึ่ง
แก่คนทั้งปวง พวกกองทัพจึงว่าถ้าครั้งนั้น พวกนายทัพนายกองทั้ง
ปวงซึ่งยกมา จะขอเข้าไปในเมืองของมิไชยเยี่ยมศพของคสมเด็จพระ
หริรัถยธิปัตย์ แลเฝ้าองค์พระหริราชคในไกรแก้วฟ้า โดยเคารพเป็น
การสามัคคี องค์พระหริราชคในไกรแก้วฟ้า กับพระยาพระเชมรใน
เมืองก็ยอม พวกนั้นครั้นเข้าไปถึงที่วัดศพ แลได้พบองค์พระหริราช
คในไกรแก้วฟ้า แลพระยาพระเชมรในเมืองแล้ว องค์พระหริราช
คในไกรแก้วฟ้ากับพระยาพระเชมรในเมืองก็ได้เกลี้ยกล่อมพวกกองทัพ
ให้รับสังข คอยฟังบังคับกรุงเทพฯ แลได้พร้อมกันถือน้ำทำสัตย์
ต่อหน้าคพพระองค์สมเด็จพระหริรัถยธิปัตย์ ว่าไม่ประทุษร้ายต่อเจ้านายแล
แผ่นดิน ทำทั้งนี้เป็นแต่ด้วยโกรธแค้นแก่สมเด็จพระเจ้าฟ้าทะละหะ พระยา
พระเชมร ๗ นายนั้นเท่านั้น ยินยอมกรุงเทพฯ ได้ ให้เจ้าหมื่นศรีสวรรค์กับ
นายจ้าววอกออกไปเมืองพระตะบอง ใต้ตามองค์พระนโรดมอุปราช
ก็เมื่อการที่เมืองของมิไชยเป็นดังนี้ องค์พระนโรดมอุปราชจะคิดอ่าน
ประการใด

อนึ่งได้มีท้าวตราบไปถึงเจ้าพระยามุขมนตรี พระยาสิงหราช
ฤทธิไกร ว่าให้ยกลงไปฟังการถึงเมืองของมิไชยด้วยแล้ว องค์พระ
นโรดมอุปราชนั้น เมื่อเชมรพวกของควัดถาคิดอ่านต่อสู้นั้น ได้ยิน
ข่าวกว่าแต่คนให้ไปหาแม่ทัพฝรั่งเศสที่เมืองญวนขอให้มาช่วย แม้

ทัพฝรั่งเศสว่าเป็นการเขมรรบกันเอง ฝรั่งเศสจะเอาอะไรช่วยไม่ได้
องค์พระนโรดมสิ้นที่พึ่งแล้ว จึงคิดหนีเข้ามาพึ่งช้างเผือกกรุงเทพฯ ท่อ
ภายหลัง

อนึ่งมีศเทอว์ไวสกลอนลือโควิกแกศคินอ ผู้ว่าแทนกงสุลฝรั่งเศส
เสด็จแจ้งความว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสมีรับสั่งมาให้บิดาของ
กงสุลนั้นไปทำสัญญากับเมืองเขมร ด้วยเขตรแดนจะต่อกันทางเมือง
ญวนแลการไมตรีแลการค้าขาย กงสุลฝรั่งเศสจะได้เข้ามาที่กรุงเทพฯ
แล้วจะให้ผู้ครองแผ่นดินฝ่ายกรุงเทพฯ นี้ พาไปขอทำสัญญาที่เมือง
เขมร แล้วมีศเทอว์ไวสกลอนลือโควิกแกศคินอ จดหมายมาถึงข้าพเจ้า
ขอจะให้ข้าพเจ้าแต่งเรือกลไฟของไทยลำหนึ่ง พาตัวมีศเทอว์ไวสกลอน
ลือโควิกแกศคินอไปเมืองเขมร จะไปดูการงานต่างๆ ล่วงหน้าไว้ก่อน
แล้วพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้มีคุณแก่ข้าพเจ้า ด้วยให้เรือรบมารับทูต
ไป เหมือนกับให้ยืมเรือเป็นเรือทุกไทย ควรที่จะให้ข้าพเจ้าทำคุณตอบ
ข้าพเจ้าได้ตอบไปว่า ที่เมืองเขมรเคยวันกำลังร้อนนัก เจ้าเขมรเก่า
ก็ตายแล้วยังอยู่แต่ศพ เจ้าปราสาทนั้นจากเมืองเข้ามาพึ่งหัวเมืองของ
ไทยอยู่ เมืองหลวงของเมืองเขมรนั้นบัดนี้ศัตรูก็ล้อมไว้ ครั้นจะ
พาไปตามใจจะถูกโจรผู้ร้ายแย่งชิง ฤ็าเป็นอันตรายใดๆ ก็ไม่ทราบ
ถ้ามีเหตุข้าพเจ้าผู้พาไปจะเป็นที่กำรหิ ต่เคียนด้วย แลการที่กงสุลจะ
ไปทำสัญญานั้น ถ้ายันเมืองเขมรยังเป็นดังนี้อยู่ จะไปทำสัญญา
กับใครได้ ผู้ครองฝ่ายไทยจะบังคับแจงการบ้านเมืองเขมรให้เรียบร้อย
เสียก่อน แล้วจึงจะว่ากล่าวให้ไปทำสัญญากับผู้ครองฝ่ายฝรั่งเศสต่อ

ภายหลัง ยอกมาให้ทราบไว้ทุกประการ ถ้าผู้ครองแผ่นดินฝ่ายฝรั่งเศส
เขาจะว่าอย่างไรบ้าง คิดอ่านโต้ตอบกับเขาให้ถี่เถิด อย่าให้เสีย
ราชการไป

จดหมายมาฉวัน ๔ ๖ ๓๐ คำ ขั้วระกาตรีศก ศักราช ๑๒๒๓
๑๓

ฉบับที่ ๑๖

พระราชหัตถเลขาถึงคณะทูตานุทูตรวมกัน

จดหมายมายัง พระยาศรีพิพัฒน์ราชทูต เจ้าหมื่นไวยวรนาถ
 อุปทูต พระณรงควิชิตตรีทูต หลวงอินทรมนตรี ขุนมหาสิทธิไวยา
 ญ์กำกับเครื่องราชบรรณาการไปเมืองฝรั่งเศส ให้ทราบว่า ตั้งแต่ท่าน
 ทั้งปวงไปจากกรุงเทพ ฯ แล้วมีหนังสือฝากมาถึงข้าพเจ้า แลถึง
 ในพระบวรราชวัง แลถึงเวรกรมท่าแลท่านเสนาบดี แต่ที่ต่าง ๆ ที่ไป
 ดังนั้น ตั้งแต่สิ่งไปรษณีย์ที่เขียนฝากมาแต่เมืองปารีส เมื่อแรก
 ไปถึงยังไม่ทันเข้าเฝ้านั้น แลหนังสือฉบับนั้น ได้มาถึงข้าพเจ้าได้รับ
 เมื่อต้นเดือน ๘ อุตราสาทข้างขึ้นเป็นที่สุด ทั้งแต่นั้นมาข้าพเจ้าไม่ได้
 รับหนังสือของท่านทั้งปวงเลย เป็นแต่ได้อ่านแต่หนังสือพิมพ์ข้าง ฌบัย
 ที่เล่าความด้วยเรื่องรับทูตแลเข้าเฝ้าอย่างนั้น ๆ แลได้ฟังแต่พวกกงสุล
 ฝรั่งเศสที่กรุงบียงซากหลวงบียง บอกข่าวต่าง ๆ จนถึงว่าไม่ได้ไปเมือง
 ลอนดอน ไปแต่เจ้าหมื่นไวยวรนาถเสียเงินของตัวไปเที่ยวเล่นเอง
 ไม่ได้เข้าเฝ้า ภายหลังก็ได้ทราบว่าท่านทั้งปวง เขียนหนังสือฝากมา
 ยังบุตรภรรยาญาติของตัวอยู่เนือง ๆ จะใคร่ทราบข่าวต่าง ๆ ของท่าน
 ข้าพเจ้าต้องเที่ยวสืบถามเอาที่บ้านคุณศรีสุริยวงษ์ หนังสือของท่านไม่มี
 ถึงข้าพเจ้าสามเดือนเศษแล้ว ตั้งแต่เดือน ๘ มาจนถึงขึ้นเดือน ๑๒ นี้
 การที่ข้าพเจ้าไม่ได้หนังสือฝากนั้นจะเป็นเหตุใดในข้าพเจ้าก็คิดก็เห็นว่า ซึ่ง

ท่านทั้งปวงจะละเอียดเลยไม่เขียนบอกข้าพเจ้านั้น ก็ใช้ที่ใช่ถาน เพราะ
 แต่ก่อนเมื่อยังไม่ถึงเมืองปาวีคนนั้นเขียนไต่ยาวๆ การไม่สลักสำคัญ
 นึกก็เขียนเพื่อเจตต่าง ๆ มาได้ ก็เมื่อแรกถึงก็รีบเขียนบอกมาได้
 ตั้งแต่นั้นมาจะไม่ไต่เขียนฝากเลยนั้น ก็เห็นผิดที่นึก ชรอยจะไปไว้ใจ
 ผิดฝากแก่ใครที่เขาลักหนังสือไว้เสียหมด ไม่ฝากคอกกระมัง ส่วน
 หนังสือถึงครอขรรค์ตรภรรยาฝากมาได้เนื่อง ๆ ได้ยินว่าหนังสือจำ
 พวกนั้นฝากมาส่งที่ทางพระภานุสมัคย์บริวาร ซึ่งตั้งอยู่ณเมืองสิงคโปร์
 หาได้ส่งที่พระพิเทศพานิชเช่นหนังสือที่เคยส่งมาไม่ เหตุนี้เป็นเหตุอย่าง
 ไรใครในกรุงนี้เขียนหนังสือฝากขอยกไปว่ากระไรฤฯ ฤฯได้ข่าวคนไป
 พุกไปบอกผิด ๆ อย่างไร ข้าพเจ้าสงสัยว่ากระฝากแก่ขุนนางฝรั่งเสศ
 แต่ขุนนางฝรั่งเสศจะเดินทางผิดจากที่เคยไปกระมัง ฤฯคนผู้รับมาจะ
 พาผิดไปอย่างไรก็ไม่รู้ ข้าพเจ้าคอยมานานแล้ว คราวนี้ถือว่ามาก
 กระเนเห็นว่าแคว้นเสียไม่พบ จึงต้องเขียนหนังสือเป็นสองฉบับ มอญไว้
 รับที่สิงคโปร์ฉบับหนึ่ง ถ้ารู้แล้วฉะใดเขียนหนังสือส่งมาถึงข้าพเจ้า
 ภายหลังแต่ฉบับที่เขียนฝากมาเมื่อแรกถึงเมืองปาวีคนนี้มีแล้ว จึงรู้
 เด็ดว่าไม่ได้ถึงข้าพเจ้าแต่สักฉบับหนึ่งเลย พระพิเทศพานิชเขาก็บอก
 มาว่าเขาคอยทักครวเรือกลไฟเดินข่าวที่เรียกว่าเรือเมล์ แต่ไม่ได้
 หนังสือของท่านทั้งปวงเลย เพราะฉะนั้นจึงสงสัยว่าหนังสือนั้นไปตกอยู่ที่ไหน
 ฤฯความผิดของท่านเกิดขึ้นใหม่ว่า ต่อเมื่อกลับมาถึงกรุงเทพ ฯ แล้ว
 จึงเล่าเอาด้วยปากที่เดียว จะเขียนฝากก็ไม่เมื่อเวลาจะเขียน ถ้าคิดอย่าง
 นั้นเมื่อฝากถึงครอขรรค์ตรภรรยาทำไมจึงมีเวลาเขียน ท่านทั้งปวงได้

เป็นเหตุไปครั้งนี้ได้ ไปเพราะขจรภรรยาฯ ข้าพเจ้าเห็นจะมีเหตุเป็นข้อ
ขจรภรรยาสำคัญผิดเป็นแน่ จึงไม่มีหนังสือฝากมาถึงข้าพเจ้าเลยสามเดือน
เสด็จมาแล้ว

ราชการที่กรุงรัตนโกสินทร์ ก็มีแต่เรื่องทางเมืองเขมรจะเขียนบอกมาก
ก็ยากวาท เหน้ท่านทั้งปวงก็จะได้ ฟังไปแต่ท่านอื่นที่เขียนฝากไปแต่
กรุงเทพขึ้นแล้ว ท่านทั้งปวงก็จะมาอยู่ได้แล้ว ใจความว่านัก
องคพิทักษ์ของคดีวิญญูวิาทกันกับองคพระนโรดมพรหมบริรักษ์มหา
อุปราช วิวาทรบกันขึ้นแล้วภากันหนีมา ยึดสองนักองคขึ้นก็มาอยู่
ในกรุงเทพ ฯ นั้แล้ว ฝ่ายเมืองเขมรก็รบพุ่งกันมากไปต่อมาจนถึง
รัตนโกสินทร์ องคพระนโรดมพรหมบริรักษ์มหาอุปราช กับพระยาพระเขมร
ผู้ใหญ่หลายนาย ก็พากันหนีเข้ามาอยู่เมืองพระตะบองแล้ว ฝ่ายที่
กรุงเทพ ฯ ได้แต่งให้เจ้าพระยามุขมนตรี พระยาสิงหราชฤทธิไกรยก
ทัพลงไปเมืองเขมรรบกันนั้น ได้ยินว่าบาทหลวงฝรั่งเศสที่เมืองอุท
มไชย ไปขอกำนันรบฝรั่งเศสมาบอกว่า ว่าพวกเขมรที่ฆ่าลูกหลาน
ชนนั้ แ่่งเอาของบาทหลวงแลญวนเข้รักไปจะให้ชำระคืนให้ แลกงสุล
ฝรั่งเศสก็มาที่กรุงเทพ ฯ จะขอไปทำสัญญากับเมืองเขมร เมืองเขมร
ก็ยังวุ่นวายอยู่ ยังไม่ได้ฝากซองคพระทริภักษรามาหาภิเศกวิบัติ แล
ทั้งเจ้าเมืองเขมรใหม่ สัญญาก็ยังทำไม่ได้ ที่กรุงเทพขึ้นเป็นคราวที่
ร้ายมีแต่การใช้การตายไม่วิเคราะห์มีความสหาย เมื่อเดือน ๘-๑๐ ฝนก็แล้ง
มากแต่น้ำขึ้นมาก น้ำกรุงเก่ามากกว่าหลังคลองเสศ เป็นเหตุอย่างไร
ไม่รู้เลย เข้าในนางามก็ทุกค่ายล แต่เข้าหนักนาสวนมน้ำเสียยัง

วังนำท่านประจวบตั้งแต่เดือนเก้าขึ้น ๓ ค่ำมาจนบัดนี้ ท่านไม่
เสด็จออกเลย ไม่เสด็จไปไหนเลยทีเดียว

กรมวงษาธิราชสนิท เจ็บเป็นโรคลมที่ควรเห็นว่าอาัมพาท แต่
เดี๋ยวนี้เธอดูว่าค่อยยังชั่วแล้ว ในวังหลวงวันก็มาได้บ้าง แต่ต้องพุง
เมือชนขึ้นโต เมือถือน้ำก็เข้ามาได้ แต่พูดจาเพี้ยน ๆ อยู่ยัง

พระยาเพชรพิไชยก็ช่วยเป็นโรคมารทณอากาศหนักอยู่ เกษร
บุตรสมเด็จองค์ใหญ่ช่วยไ้เป็นโลหิต เห็นจะไม่หายเป็นแน่ ยายแก้ว
มารดานั้นตายเสียแล้วแต่เดือน ๘ แม่เพี้ยเมียข้าพเจ้าจากโลหิตออก
มามากตายเสียแล้วแต่เดือน ๒ เดือน ๓๐ ขึ้น ๕ ค่ำ พระองค์เจ้ามงคลเลิศ
พี่ชายแม่เพี้ยนั้น ก็ถึงจากตายก่อนแต่เดือน ๘ ขึ้น ๕ ค่ำ เจ้าฟ้า
อิศราพงษ์ช่วยเป็นผกา ๘ วันตายเสียแล้วเมื่อวัน ๓๑ ๓๓ ค่ำ นางแพ
เมียข้าพเจ้าซึ่งเป็นมารดาขังยาวลักษณะ คลอดบุตรในวัน ๓๑ ๓๒ ค่ำ
รกไม่ออกตัวนางแพตายเสียแล้ว แต่บุตรที่ออกใหม่นั้นยังอยู่ จดหมาย
มาเมื่อวันที่ ๖ ๗ ๓๒ ค่ำ พระภาทรศิก ๓๒๒๓

ฉบับที่ ๑๗

พระราชสาสนถึงสังคปาปาที่ ๕

(เห็นจะพระราชทานไปกับพระยาศรีพิทักษ์)

พระราชสาสน์สมเด็จพระบรมเทวมหามกุฏ ๑๓๑ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ซึ่งด้วยอำนาจทิพยมहिทธิฤทธาานุภาพของท่านเทวทูตใหญ่ ซึ่งเป็นประธานแก่สิ่งทั้งปวงในโลก แลชนในโลกละลือลั่นต่าง ๆ ย่อมสำคัญรู้จักเข้าใจโดยนามแลอาการต่าง ๆ ตามที่ได้สั่งเสด็จแลศึกษาขึ้น มาอวยพรประคองประกอบท่านบำรุงให้ไต่เป็นเจ้าเป็นใหญ่มีอำนาจในแผ่นดินที่ควรจะเรียกว่าสยามทั้งปวงได้ฝ่ายเหนือแลเมืองชนอน ๆ ไกลเคียง คือลาวเฉียงลาวแกวช่ากระเหรี่ยงแลเมืองกำโปชาแลเมืองมาลายูหลายเมืองแลอื่น ๆ ครอบครองแผ่นดินอยู่เย็นเป็นสุข ในรัชกาลอันเป็นที่ ๕ ในพระบรมราชวงษ์นี้ ขอเจริญทางพระราชไมตรีคำนับมาถึงความบริสุทธิ์ของท่านนั้น ปรากฏนามว่า ซางตุคปาปาอีเยียคที่ ๘ ผู้บิดาศักดิ์บริสุทธิ์ของโลก ที่ ถิ่นศาสนาโรมันกาธอลิกคฤสทาสทั้งปวง ซึ่งได้ดำรงอยู่เย็นเป็นสุขในนครโรมแผ่นดินอิตาลีให้ทราบ ว่าเพราะเหตุเมืองกรุงสยามยังไม่ได้บรมราชาภิเศกเป็นพระเจ้าแผ่นดินนั้น ได้รู้จักรักใคร่ชอบพอกันเคยกับบาทหลวงบวงษายติค ซึ่งได้ตั้งแต่งมาแต่สังคปาปาเกรกอรีที่ ๑๖ ให้เป็นบิชอปสำหรับเมือง

แมลลอค ว่าที่แทนอุปคตลลอยู่ในกรุงเทพมหานครนี้ เพื่อเป็นประธาน
 จะอนุเคราะห์ให้สั่งสอนแลทำนุบำรุงศาสนาโรมันการอลิกคฤสตางในแผ่นดิน
 สยามนั้นมานาน ครั้นเมื่อกรุงสยามได้บรมราชาภิเศกเป็นเจ้าแผ่นดิน
 แล้ว ก็ไต่ขอมให้บาทหลวงยวงยาศิขิฉยเมืองแมลลอคนั้นไปสมาหา
 อยู่เนื่องมิได้ขาด ครั้นล่วงมาแต่เวลาที่กรุงสยามได้ตั้งอยู่ในราชสมบัติ
 นั้นโดยเสศ เป็นปีที่สอง บาทหลวงยวงยาศิขิฉยเมืองแมลลอคนั้น
 เข้ามาลากรุงสยาม ว่าจะไปเยี่ยมเยียนเมืองฝรั่งเศสซึ่งเป็นชาติภมิต
 แล้วว่าถ้าได้ช่องโอกาสจะแวะไป เฝ้ายังคมบาททำนุผู้บิดาบริสุทธิธรรมเมือง
 โรมด้วย กรุงสยามได้ทราบจึงจึงได้รำพึงคิดว่า พระเจ้าแผ่นดิน
 กรุงสยามทุก ๆ พระองค์สืบมานาน หาได้เป็นสัตรีแก่ศาสนาต่าง ๆ
 ของชนที่อยู่ในพระราชอาณาจักรนี้ไม่เลย ถึงศาสนาชนต่าง ๆ จะถือ
 ไม่ถูกต้องกันกับพระพุทธรูปศาสนาซึ่งเป็นของดำรงสำหรับพระนครเป็นที่เชื่อ
 ของพระเจ้าแผ่นดินทุกพระองค์นั้นก็ ก็ขอมทำนุบำรุงให้คนทั้งปวงที่
 เชืออยู่ในศาสนานั้น ๆ ได้ทำตามความเชื่อแลสั่งสอนผู้อื่นไปตามความรู้
 ว่าโดยวิเสศไม่ได้เป็นสัตรีแก่ศาสนาใด ๆ เหมื่อนอย่างเจ้าแผ่นดิน
 จีน เจ้าแผ่นดินญวนแลอื่น ๆ กฎหมายอย่างธรรมเนียมทั้งนี้ กรุง
 สยามเห็นว่าเปนกฎหมายอันดี เป็นที่เยือกของชนในพระราชอาณาจักร
 ทั้งสิ้น เพราะทางความสุขในปรโลกย์เห็นได้ด้วยยาก การตั้งหย่อน
 ให้ชนทั้งปวงแสวงหาทางความสุขในปรโลกย์ ตามความเชื่อของตน
 ทุกคนจึงจะชอบ แลกรุงสยามรักความตามที่ได้ ฟังมาว่าครั้งแผ่นดิน
 สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ก่อนแต่กรุงสยาม

บัณฑิตขึ้นไป ๑๐ แผ่นดิน นับกาลมาเกือบ ๒๐๐ ปีแล้ว สางตุคปาปาณ
 เมืองโรม ซึ่งเป็นประธานแก่โลกโรมันการอลิกคฤตทางในเวลานั้นได้
 ถวายสมณสาสนถวายพระพรเข้ามาว่า ฝากศาสนาโรมันการอลิก
 กฤตทางรักษารณคฤตความระวังรักษา แก่พวก ถือศาสนาคฤตทางบันคา
 อยู่ในพระราชอาณาจักรแผ่นดินสยาม สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้
 ทรงรับสมณสาสนฉบับนั้นเป็นพระเกียรติยศปรากฏอยู่ครั้งหนึ่ง เพราะฉนั้น
 กรุงสยามจึงได้ถามหาฤชาบาทหลวงยวงบายติคปิจนันนั้นว่าถ้าได้ ไปแล้ว
 บัณฑิตมาท่านผู้บิคาบวิสุทธแล้ว จะว่ากล่าวชักโยงท่านผู้บิคาบวิสุทธ
 ให้รู้จักกรุงสยาม เหมือนกับสางตุคปาปา พร้อมเวลาแผ่นดินสมเด็จพระ
 พระนารายณ์มหาราชได้ รู้จักพระเดชพระคุณสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
 ในครั้งนั้น จะได้ถามได้ ฤชาบาทหลวงยวงบายติคปิจนันรับว่าได้ แล้วว่า
 ถ้ากรุงสยามจะให้รับราชหัตถเลขาของกรุงสยาม ไปถึงท่านผู้บิคา
 บวิสุทธก็จะยินดีรับไปยื่นถวายท่านบิคาบวิสุทธได้ แต่เวลานั้นบาทหลวง
 ยวงบายติคปิจนันจะไปในวันนั้นไม่รอช้า เร่งกรุงสยามว่าถ้าจะให้
 ราชหัตถเลขาไปถวายท่านผู้บิคาบวิสุทธแล้ว ก็ให้เขียนให้ ในขณะนั้น
 ที่เดียว จะช้าเวลาไม่ได้ เพราะฉนั้นกรุงสยามจึงได้เขียนราชหัตถเลขา
 เป็นภาษาอังกฤษ สำแดงความคำนับไปถึงท่านผู้บิคาบวิสุทธแล้วลงตรา
 ของกรุงสยาม แล้วข้าฉนิกสั่งให้ไป ในขณะนั้น ครั้นล่วงไปได้ยี่สิบ
 บาทหลวงยวงบายติคปิจนันได้ฝากสมณสาสนของท่านผู้บิคาบวิสุทธมา
 แก่กรุงปารีสแผ่นดินฝรั่งเศสฉบับหนึ่ง ลงวันที่ ๒๐ เดือนกุมภาพันธ์
 คฤตศักราช ๑๗๕๒ ฉบับหนึ่งแล้ว ภายหลังเมื่อบาทหลวงยวงบายติค

บิณฑกัลป์มาถึงกรุงเทพมหานครนี้ ได้ยื่นสมณสาสนของท่านผู้วิ
 ษิตุทธเป็นหนึ่งในสี่องค์เหมือนกันกับฉบับก่อนอีกครั้งหนึ่ง สมณสาสน
 ทั้งสองฉบับนั้นเขียนในภาษาลาดิงมีคำแปลเป็นภาษาอังกฤษกำกับมา
 ด้วยเหมือนกัน ได้อ่านทราบดีแล้วก็มีความยินดียิ่งนัก อนึ่ง
 บาทหลวงของบาทบิชอปได้นำฉลากกรอบไม้ปักทอง มีลายประดับด้วย
 กรวยแก้วสีต่าง ๆ เรียบเรียงเป็นรูปดักขิโนวาทเรียบร้อยสนิทสนม
 หนักหนา มาส่งให้กรุงเทพฯ แล้วก็นำความว่า ฉากนั้นท่านผู้
 วิษิตุทธได้มอบฝากมาเป็นบรรณาการ แสดงความยินดีถึงกรุง
 สยาม ๆ ได้รับไว้ด้วยความยินดีและความเชื่อแต่บัดนั้นแล้ว ได้
 พิจารณาพิเคราะห์ทำฉากนั้นโดยละเอียด ก็เห็นว่าเป็นของซึ่งผู้จัดทำด้วย
 อุสาหะความเพียรพยายามยิ่งนัก กรุงเทพฯได้นำเอาฉากนั้นออกให้
 พระราชวงษานุวงษแลข้าราชการทั้งปวงดู ก็พร้อมกันชมว่าของนั้น
 เป็นของทำด้วยอุสาหะพยายาม ความยินดีความเพียรยิ่งนัก เป็นของดีจริง
 กรุงเทพฯได้ติดฉากไว้ในที่อยู่เป็นที่ผู้ไปมาได้เห็นอยู่เสมอ ๆ ใครเป็น
 คนแปลกหน้าไปมา ก็ชวนให้ชมดู แล้วบอกว่าฉากนั้นเป็นเครื่อง
 สมณบรรณาการมาท่านผู้วิษิตุทธยินดีมาถึงกรุงเทพฯ การนี้ก็
 เป็นความเจริญเป็นเกียรติยศแก่กรุงเทพฯ อยู่หนึ่ง ๆ จนกาลบัดนี้ เพราะ
 ฉากนั้นกรุงเทพฯ ขอแสดงความชื่นชมยินดีขอขอบคุณมาถึงท่านผู้วิษิตุทธด้วย
 ความเมตตาอารีไม่ตรีอันสนิทมาถึง กรุงเทพฯด้วยความในสมณสาสน
 นั้นก็ ด้วยเครื่องสมณบรรณาการนั้นก็ ความจริงนี้จึงได้ทราบดี
 ญาณของท่านผู้วิษิตุทธ เทอญ

ในกาลครั้งนั้นกรุงสยามได้ช่องโอกาสอันดี เครื่องส่งทูตานุทูต
ที่มีบัณฑิตกิลลันเป็นขุนนางอยู่ในน้ำเนือเซอวงษของกรุงสยาม . โดย
ฝ่ายราชินิกุลสืบมาแต่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชของกรุงสยามนั้นไปยัง
แผ่นดินยุโรป เพราะสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเมื่อได้มีพระราชไมตรี
อันสนิทศัพทน์เข้ากับกรุงสยามแล้ว ก็ได้มีความนัดหมายถึงกัน เพื่อ
จะส่งแลรียทูตฝ่ายสยาม ให้ได้ไปแจ้งทูลพระราชสาสน์เจริญทางพระ
ราชไมตรีถึงที่เฉพาะภักตร์สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสนั้นเป็นความประสงค์
ครั้นตกลงกันแล้วจึงได้ส่งเรือรบมารับทูตสยามในครั้งนั้น กรุงสยามจึง
ได้รู้จักถึงความไมตรีซึ่งยังเกิดมีกับท่านผู้บริสุทธิ์แต่ก่อนนั้น แล้วได้มี
ความปรารถนาใคร่ให้ทูตานุทูตนั้นได้ไปแจ้งที่เฉพาะหัดถ์ คำนับแก่ท่าน
ผู้บริสุทธิ์แทนกรุงสยามด้วย จึงได้เรียบเรียงพระราชสาสน์ฉบับมาแจ้ง
ท่านผู้บริสุทธิ์ เพื่อจะให้ทราบญาณของท่านผู้บริสุทธิ์ว่ากรุงสยามยังมี
ความนับถือ แลรุดถึงท่านผู้บริสุทธิ์อยู่เนื่อง ๆ มิได้ขาด โอวาทซึ่งท่าน
บริสุทธิ์ให้ไปเพื่อจะให้ประพฤติกติแก่ประชาชนที่ประพฤติการด้วยถือศาสนา
แลความเชื่อแลเลี้ยงชีวิตที่ไม่มีโทษไม่ควรจะทำให้โกรธนั้นก็ดี ให้แผ่แผ่
อารีयरอบรักษานับถาที่นับถือศาสนาโรมันการอดลิกอยู่นั้นก็ดี กรุง
สยามได้ประพฤติตามด้วยดีอยู่ทุกประการ . เป็นเครื่องสำแดงความทำให้
บริสุทธิ์ (ความตกชวาทไป) คือกันไครสำหรับขัดคณคร่ำทองเล่มหนึ่ง
ชั้นล่างหน้ามีพานรองกับถาดรองน้ำล้างหน้าสำหรับหนึ่ง ทำด้วยเงินกาไหล่
ทองถมด้วยน้ำยาทำ เป็นฝีมือชาวสยามทำ กับราชสาถิสถาษาลักษณ์
ของกรุงสยามแผ่นหนึ่ง เพื่อจะให้ท่านผู้บริสุทธิ์ได้เห็นแลรู้จัก ของ

ทั้งปวงนี้ได้มอบมาในมือตกกับพระราชสาสน์ด้วยแล้ว แต่ทุกพวกนั้น
 จะได้ไปถึงที่เฉพาะรักใคร่ท่านผู้บริสุทธิ์ ฤๅจะไม่ได้ไปถึง กรุงสยาม
 ยังไว้ว่างใจเป็นแน่ไม่ได้ การประสงค์ของกรุงสยามนั้นใช่ สุกแต่ผู้
 ครองฝ่ายฝรั่งเศสจะบังคับ เพราะผู้ครองฝ่ายฝรั่งเศสให้เรือรบมาจับ
 ทูตานุทูตไป ทูตานุทูตต้องอยู่ในอำนาจผู้ครองฝ่ายฝรั่งเศสกว่าจะได้กลับ
 คืนมายังข้างนอก เป็นแต่หวังเชื่อได้เป็นเท่าว่า พระราชสาสน์แลเครื่อง
 ราชบรรณาการนั้นคงจะได้ไปถึงท่านผู้บริสุทธิ์โดยอาการอย่างใดอย่าง
 หนึ่งเป็นแท้ เพราะทราบว่าผู้ครองฝ่ายฝรั่งเศสก็ถือศาสนาโรมัน
 การอดิกอยู่โดยมาก โดยความเลื่อมใสในท่านผู้บริสุทธิ์ ก็คงจะ
 อนุเคราะห์ให้ราชสาสน์แลเครื่องบรรณาการถึงท่านผู้บริสุทธิ์ด้วยความยินดี
 อนึ่งกรุงสยามขอยืนยันความจริงใจมาว่า เมื่อท่านผู้บริสุทธิ์ได้
 มีอิศริยยศอย่างสูงโดยทางธรรม มหาชนเป็นอันมากได้ยกย่องให้เป็น
 ผู้ใหญ่เป็นที่เคารพนับถือขนอบของมหาชนเป็นอันมาก แม้เป็นถึง
 พระเจ้าแผ่นดินใหญ่ ๆ ในยุโรปหลายบ้านหลายเมืองนั้นแล้ว ท่านผู้
 บริสุทธิ์มีน้ำใจเมตตาอารีแก่ชนทั้งปวงในโลกไม่ว่าใคร จะเชื่อศาสนา
 ศฤงคารทั้งก็ ไม่เชื่อทั้งก็ ท่านมีเมตตาอารีแผ่แผ่ไปหมดทั้งนั้น กรุง
 สยามเห็นว่าเป็นความชอบความดี สมควรสรรเสริญที่เป็นผู้ใหญ่ที่ยังอยู่
 แล้ว พระราชสาสน์มาฉวัน ๕ ๕ คำ บ

ฉบับที่ ๑๘

พระราชสาสนถึงสมเด็จพระเจ้าโนเลียงที่ ๓

พระราชทานไปยังประเทศฝรั่งเศส

เมือขุญ พ.ศ. ๒๔๐๖

พระราชสาสนในสมเด็จพระปรเมนทรมหามกุฏ พระเจ้ากรุงรัตนโกสินทร์มหินทรายุทธยาเป็นใหญ่ในแผ่นดินสยาม แลเมืองชนใกล้เคียงต่าง ๆ คือ บ้านเมืองคนภาษาชาวเมืองลาวเฉียงลาวกาวกำโพชา แลเมืองมลายูหลายเมืองอยู่ในอาณาจักร ขอคำนัยเจริญทางพระราชไมตรีมายังสำนักสมเด็จพระเจ้าโนเลียงที่ ๓ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ในพระราชอาณาจักรฝรั่งเศส แลกลอลนีประเทศของกรุงฝรั่งเศสทั้งปวง ซึ่งมีพระราชไมตรีเนื่องสนิทเป็นต้นนัยดีอย่างสูง แลด้วยราชอิศริยยศควรนัยถึงพระญาติอันสนิทของกรุงสยามให้ทราบ

ว่าพระยาศรีวิพัชรรัตนราชโกษาธิบดีราชทูต เจ้าหมื่นไวยวรนาถอุปทูต พระณรงค์วิจิตรทูตกับพวกทูตสยาม ซึ่งเชิญพระราชสาสนแลคุมเครื่องมงคลราชบรรณาการกรุงสยามไปเฝ้าเจ้ากรุงฝรั่งเศส ได้ฟังพระเดชพระคุณกรุงฝรั่งเศส ส่งให้กลับมากโดยสุขสวัสดิ์ถึงเทพมหานคร ในเดือนบุศยมาส เป็นเดือนที่ ๒ แห่งรศหนู ในปีระกาศตรีศกักราชสยาม ๑๒๒๓ ว่าตามคติกาลอย่างยุโรป เป็นเดือนยันนวารในขัณดุสศักราช ๑๘๖๒ พวกทูตนั้นมาถึงแล้ว ก็ได้แจ้งความเล่าถึง

ที่ได้ไปแล้^๕ไต้^๕เฝ้ากรุงฝรั่งเศส แลยื่น^๕ยื่น^๕พรวณาพระเค^๕ษพระคุณของ
กรุงฝรั่งเศส แล^๕บุญคุณของเสนาบดีแลขุนนางพนักงานตำแหน่งนั้น ๆ
ในพระราชอาณาจักรฝรั่งเศส ซึ่งได้ทำการอนุเคราะห์รับรองโดยอาการ
อันดีหาที่ใดเทียบมิได้ แลพรวณาสมยัติบ้านเมืองแลการพิเศษประหลาด
ต่าง ๆ ที่มีในแผ่นดินฝรั่งเศสที่พวกทศนั้นได้พบได้เห็น แลพระเค^๕ษา
นุภาพแลกฎหมายอย่างธรรมเนียมอันดีเป็น^๕ที่^๕ยิ่ง^๕ธรรมเนียมเรียบร้อยของ
กรุงฝรั่งเศส ให้เราพระเจ้ากรุงสยามแลพระราชวงษานวงษแลเสนาบดี
แลขุนนางผู้ใหญ่ผู้^๕น้อยฝ่ายสยามฟัง ด้วยความชื่นชมยินดีก็ศรั^๕รย์
พิศวงเป็น^๕ที่^๕ยิ่ง แล้วแจ้งความว่ากรุงฝรั่งเศสได้มีพระราชสาสน์ตอบ
มอ^๕ยให้พวกทศสยามเชิญมา แต่เพราะธรรมเนียมฝ่ายสยาม พระราช
สาสน์ที่มาแต่สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินใหญ่เมืองอื่น ต้องรับโดยเคารพ
ด้วยการแห่อย่างสูงสมควร จึงได้^๕รับ^๕พระราชสาสน์ไว้ในเรือกลไฟที่^๕มา
กรุงสยามได้ทราบ^๕ดังนั้นแล้ว จึงได้^๕แต่ง^๕กระบวนเรือกระบวนกลไฟรับ^๕แห่ง
พระราชสาสน์นั้นมาโดยอย่างสูงสมควรแก่พระยศของกรุงฝรั่งเศส แล้ว
ได้^๕รับ^๕โดยเคารพ แล้ว^๕เปิด^๕ออกอ่าน^๕ทราบความทุกประการด้วยความ
ยินดีเป็น^๕ที่^๕ยิ่ง พระราชสาสน์นั้นลงกำหนดว่าเขียน^๕ทวิง^๕บิ^๕ยาริ^๕ค วันที่ ๒๒
ของเดือนเสปเตมเบอร์ คฤสตกักราช ๑๘๖๑ ตรงกับวัน ๑๓^๕ ๑๐ ค่ำเดือน
ภัทรบท เป็น^๕ที่ ๑๖ นักษัตรกหนด ใน^๕ปี^๕รกา^๕ตริ^๕คก คักราชสยาม ๑๒๒๓
เครื่องราชบรรณาการบางสิ่งซึ่งกรุงฝรั่งเศสทรงยินดี^๕มา^๕ถึง^๕กรุง^๕สยาม ก็
ได้^๕เคารพ^๕รับ^๕ด้วยความชอบ^๕ทุก^๕ที^๕แล^๕ยินดี^๕เป็น^๕อัน^๕มาก กรุง^๕สยาม^๕ขอ
แสดง^๕ความ^๕ยินดี^๕ชื่น^๕ชม^๕ขอ^๕ย^๕ค^๕ิด^๕ถึง^๕พระ^๕เค^๕ษ^๕พระ^๕คุณ^๕กรุง^๕ฝรั่งเศส ด้วย

ความพระเมตตาการุณาไมตรีอาวรั้งแก่กรุงสยาม โดยความที่พระณา
 ในพระราชศาสนันกัถ กว้ยการที่ทรงพระเมตตาณัถิอริบทฝ่ายสยาม
 โดยยศอันคั่นกัถ โดยน้ำใจซื่อสัตย์สุจริตจริงกัถ กรุงสยามมี
 ความหวังเป็นแน่ว่าทางพระราชไมตรีนี้ จะมีความวัฒนาการถาวรสืบ
 กาลนาน แผ่นดินสยามเป็นพระราชอาณาจักรอันน้อย ตั้งอยู่ใกล้
 ผังทะเลเป็นที่ไกลจากแผ่นดินยุโรป . จะอยู่เย็นเป็นสุขสืบไปก็เพราะ
 ความไมตรีอาวรั้งของกรุงฝรั่งเศส ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินใหญ่มีบุญญา
 นุภาพมาก พระราชไมตรีที่มีถึงกันในครั้งนี้ ก็จะเป็นที่ปรากฏ
 เป็นยศอย่างใหญ่แก่กรุงสยาม เห็นความทราบทั่วไปแก่นานาประเทศ
 ทั่วทุกทิศ ครั้นภายหลังมาเมื่อมองซิเออคอนติแซคตินิโกลัสบินไป
 เมืองฝรั่งเศส มองซิเออซาโนนเข้ามาถึงกรุงเทพมหานครนี้ เมื่อ
 เดือนมาฆะเป็นปีที่ ๓ แห่งรัตนว ในรัชชัตวาคีถ คัถราชสยาม ๑๒๒๔
 ตรงกันกับเดือนเฟลวรารี คฤสศคัถราช ๑๘๖๒ มองซิเออซาโนนได้
 สำแดงหนังสือสำคัญที่กรุงฝรั่งเศส ตั้งให้มองซิเออซาโนนนั้นเป็นกงสุล
 อยู่แทนผู้ครองฝ่ายฝรั่งเศสในกรุงเทพมหานครนี้ แก่เจ้าพนักงานว่า
 การต่างประเทศ ครั้นผู้ครองแผ่นดินฝ่ายสยามเชื่อถือเป็นแน่อยอมให้
 ว่าการกงสุลแล้ว จึงได้ขอแก่เจ้าพนักงานฝ่ายสยามให้นัดชุมนุมใหญ่
 ในที่ว่าการการกรุงสยาม ในวันเสาร์ ชน ๒ ค่ำ ของเดือนเจทรเป็นปีที่ ๕
 นับแต่รัตนว ในชนั้น ตรงกันกับวันที่ ๒๑ ของเดือนมกราคม ในปี
 คฤสศคัถราช ๑๘๖๒ แล้วมองซิเออซาโนนได้มายังประชุมชนั้น แล้ว

ไ้^๕ ย่น^๕ แปะทอง ๑ แปะเงิน ๑ แปะทองแดง ๑ ขนาดใหญ่มีรูปภาพกคพิมพ์
ข้างหนึ่งเป็นพระภิกษุของกรุงฝรั่งเศส ข้างหนึ่งเป็นรูปภาพลำแดงท
เห^๕น^๕รูป^๕ต^๕าน^๕ทุ^๕ต^๕ฝ่าย^๕สยาม^๕เข้า^๕เ^๕้า^๕กร^๕ุง^๕ฝ^๕รัง^๕เศ^๕ศ^๕ ให้^๕ค^๕อ^๕ว^๕า^๕ห^๕ค^๕ด^๕ข^๕อง^๕กร^๕ุง^๕
สยาม^๕อ^๕ำ^๕พระ^๕นา^๕ม^๕กร^๕ุง^๕ฝ^๕รัง^๕เศ^๕ศ^๕ ว่า^๕กร^๕ุง^๕ฝ^๕รัง^๕เศ^๕ศ^๕มี^๕ร^๕ับ^๕ส^๕ัง^๕ม^๕อบ^๕ท^๕ร^๕ง^๕ย^๕ิน^๕ค^๕
มา^๕ด^๕ง^๕กร^๕ุง^๕สยาม^๕ เพ^๕อ^๕ะ^๕ให้^๕เ^๕ป^๕เ^๕น^๕เก^๕ย^๕ร^๕ต^๕ิ^๕ย^๕ค^๕ท^๕ร^๕ก^๕ด^๕ง^๕ท^๕าง^๕พระ^๕ร^๕า^๕จ^๕ไม^๕ตร^๕ี^๕
ส^๕ี^๕บ^๕ไป^๕ภ^๕า^๕ย^๕น^๕ำ^๕ เพราะ^๕อ^๕ร^๕ร^๕ม^๕เ^๕น^๕ิ^๕ย^๕ม^๕ฝ^๕รัง^๕เศ^๕ศ^๕ เม^๕ื่อ^๕เว^๕ล^๕า^๕ไ^๕ร^๕ับ^๕ทุ^๕ค^๕ต^๕ำ^๕ง^๕เม^๕ื่อ^๕
ซ^๕ึง^๕ไป^๕เจ^๕ริ^๕ญ^๕ท^๕าง^๕พระ^๕ร^๕า^๕จ^๕ไม^๕ตร^๕ี^๕ก^๕ัน^๕แล^๕ว^๕ ก็^๕ย^๕่อ^๕ม^๕ส^๕ร^๕้าง^๕เ^๕น^๕ท^๕อง^๕เ^๕ิน^๕ท^๕อง^๕แ^๕ง^๕
อ^๕ย^๕ำ^๕น^๕ซ^๕น^๕ไ^๕ว^๕เ^๕น^๕เก^๕ย^๕ร^๕ต^๕ิ^๕ย^๕ค^๕ส^๕ำ^๕ห^๕ร^๕ับ^๕เ^๕่น^๕ค^๕ิน^๕ส^๕ี^๕บ^๕ไป^๕ภ^๕า^๕ย^๕น^๕ำ^๕ กร^๕ุง^๕สยาม^๕ไ^๕ร^๕ับ^๕
ก^๕ว^๕ย^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕ย^๕ิน^๕ค^๕ิ^๕ แ^๕ล^๕ว^๕ไ^๕ค^๕่^๕เ^๕อ^๕ย^๕น^๕ห^๕ง^๕ส^๕ี^๕อ^๕ร^๕บ^๕แ^๕ท^๕ัง^๕ส^๕ำ^๕ม^๕ัน^๕ ให้^๕แ^๕ก^๕ม^๕อง^๕
ช^๕ิ^๕เอ^๕อ^๕ชา^๕โน^๕น^๕ไป^๕เ^๕น^๕ส^๕ำ^๕ค^๕ัญ^๕ กร^๕ุง^๕สยาม^๕ไ^๕ว^๕ไ^๕จ^๕ว^๕ำ^๕ห^๕ง^๕ส^๕ี^๕อ^๕ร^๕บ^๕ัน^๕น^๕ม^๕อง^๕ช^๕ิ^๕เอ^๕อ^๕
ชา^๕โน^๕น^๕จะ^๕ไ^๕ค^๕่^๕ส^๕่ง^๕ไป^๕ย^๕ัง^๕กร^๕ุง^๕ฝ^๕รัง^๕เศ^๕ศ^๕แล^๕ว^๕ ก็^๕ซ^๕ึง^๕ว^๕ำ^๕เ^๕น^๕อ^๕ย^๕ำ^๕อ^๕ร^๕ร^๕ม^๕เ^๕น^๕ิ^๕ย^๕ม^๕
ฝ^๕รัง^๕เศ^๕ศ^๕ก^๕ัน^๕น^๕ กร^๕ุง^๕สยาม^๕ก็^๕เห^๕น^๕จ^๕ริง^๕เพ^๕ระ^๕เ^๕น^๕ท^๕อง^๕แ^๕ง^๕แ^๕ท^๕ห^๕ง^๕ ข^๕อง^๕
เก^๕ำ^๕แ^๕ค^๕ว^๕ัง^๕ส^๕ม^๕เ^๕ด^๕พระ^๕เจ้า^๕ล^๕ว^๕ิ^๕ค^๕ที่^๕ ๑๔ ไ^๕ร^๕ับ^๕ทุ^๕ค^๕สยาม^๕แ^๕ค^๕ว^๕ัง^๕เ^๕่น^๕ค^๕ิน^๕ส^๕ม^๕เ^๕ด^๕
พระ^๕น^๕า^๕ร^๕า^๕ย^๕น^๕ม^๕ห^๕า^๕ร^๕า^๕ช^๕ ๑๗๘ ย^๕ล^๕ว^๕ง^๕มา^๕แล^๕ว^๕ด^๕ง^๕ย^๕ น^๕น^๕ ยัง^๕มี^๕อ^๕ย^๕ใน^๕ม^๕ือ^๕กร^๕ุง^๕
สยาม^๕แ^๕ท^๕ห^๕ง^๕ ไ^๕ค^๕่^๕มา^๕เ^๕ย^๕ย^๕ค^๕ก็^๕เห^๕น^๕อ^๕า^๕การ^๕ค^๕ล^๕ำ^๕ย^๕ค^๕ล^๕ง^๕ก^๕ัน^๕ แ^๕ค^๕ว^๕ัง^๕ทุ^๕ค^๕
ฝ^๕าย^๕สยาม^๕ท^๕ำ^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕เ^๕า^๕ร^๕พ^๕ย^๕แ^๕ก^๕ส^๕ม^๕เ^๕ด^๕พระ^๕เจ้า^๕กร^๕ุง^๕ฝ^๕รัง^๕เศ^๕ศ^๕ อ^๕ย^๕ำ^๕ง^๕เ^๕่น^๕จ^๕ัน^๕
เ^๕ค^๕ย^๕ไป^๕ท^๕ำ^๕ที่^๕เม^๕ื่อ^๕ง^๕ป^๕ก^๕ัง^๕ ไม่^๕ท^๕ำ^๕ตาม^๕อ^๕ย^๕ำ^๕ง^๕ป^๕ร^๕ก^๕ติ^๕ของ^๕ไท^๕ย^๕ ก็^๕ค^๕ว^๕ัง^๕น^๕น^๕ส^๕ม^๕เ^๕ด^๕
พระ^๕เจ้า^๕กร^๕ุง^๕ฝ^๕รัง^๕เศ^๕ศ^๕พระ^๕อง^๕ค^๕ัน^๕จะ^๕ช^๕อ^๕บ^๕พระ^๕ไท^๕ย^๕อ^๕ย^๕ำ^๕ง^๕น^๕น^๕ก^๕ระ^๕ม^๕ัง^๕ แ^๕ท^๕อง^๕
แ^๕ปะ^๕เ^๕ิน^๕แ^๕ท^๕อง^๕แ^๕ง^๕อ^๕ย^๕ำ^๕ง^๕น^๕น^๕เ^๕ม^๕ื่อ^๕น^๕ก^๕ัน^๕ อ^๕ิก^๕ส^๕ำ^๕ร^๕ับ^๕ห^๕ง^๕ม^๕อง^๕ช^๕ิ^๕เอ^๕อ^๕ชา^๕โน^๕น^๕
ไ^๕ค^๕่^๕น^๕ำ^๕ไป^๕ด^๕ว^๕าย^๕แ^๕ก^๕ส^๕ม^๕เ^๕ด^๕พระ^๕เจ้า^๕น^๕อง^๕ยา^๕เ^๕อ^๕ข^๕อง^๕สยาม^๕ ฅ^๕พระ^๕บ^๕ว^๕ร^๕า^๕ช^๕ว^๕ัง^๕ไ^๕ค^๕
ร^๕ับ^๕ไ^๕ค^๕ย^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕เ^๕า^๕ร^๕พ^๕แ^๕ก^๕กร^๕ุง^๕ฝ^๕รัง^๕เศ^๕ศ^๕ไ^๕ค^๕ย^๕อ^๕ย^๕ำ^๕ง^๕เ^๕่น^๕ว^๕ำ^๕แล^๕ว^๕เ^๕ม^๕ื่อ^๕น^๕ก^๕ัน^๕ก^๕ว^๕ย^๕

แล้ว ก็ครั้งนั้นกรุงฝรั่งเศสไปรบให้ทูตฝ่ายสยาม ทำความคำนับตามอย่าง
ปรกติของไทย กรุงสยามได้ทราบแล้วก็มีความยินดี ถ้าให้ทำ
อย่างจีน การก็ปรากฏว่าจีนเป็นทูตของเมืองจีนเมืองญวนไปมีใจของ
กรุงสยาม

มองซิเออร์ซาโนนกงสุลนั้นเรียบร้อยคืนก็หนา มีกิริยาเป็นที่ชอบใจ
แก่ผู้ครองฝ่ายสยาม แต่กรุงสยามเสียใจนักหนาเพราะมองซิเออร์ซาโนน
อยู่ไปไม่ได้ไม่นาน แลเมื่อมองซิเออร์ซาโนนยังอยู่นั้น มีเรือกลไฟของ
กรุงฝรั่งเศสชื่อควานนาคา เข้ามาแต่เมืองไซ่ง่อน กอลอเนนเรยน
เป็นนายใหญ่เข้ามากับขุนนางฝรั่งเศสหลายนาย กงสุลซาโนนได้มา
แจ้งความแก่เจ้าพนักงานฝ่ายสยามว่า กรุงฝรั่งเศสได้มีรับสั่งบังคับ
ให้อัครราชทูตมาแต่ที่ฝรั่งเศสที่เมืองไซ่ง่อนเป็นทูตคุมเครื่องยศสำหรับ
นาม ในลำดับยศแครนกรอดแลแครนออฟีเซอร์ ซึ่งกรุงฝรั่งเศสได้
ทรงตั้งมาแต่ก่อน เพื่อจะมอบให้แก่กรุงสยามแลพระเจ้าอันองยาเธอของ
กรุงสยาม ตามพระราชบัญญัติของกรุงฝรั่งเศสที่มีในพระราชสาสน
ซึ่งทูตสยามเชิญมาแต่ก่อนนั้น แต่อัครราชทูตมีราชการมากต้อง
รออยู่นานจนถึงกาลเวลาเมื่อกรุงฝรั่งเศสรับสั่งให้ทำให้กลับไปกรุงปารีส
โดยเร็ว ครั้นจะเข้ามาตามความรับสั่งก่อนก็กลัวจะช้าเสียเวลาไป จึง
ได้บังคับใช้ให้กอลอเนนเรยนเป็นทูตแทนตัวเชิญเครื่องยศสองลำรับนั้น
เข้ามามอบให้แก่กรุงสยามแลพระเจ้าอันองยาเธอของกรุงสยาม เจ้า
พนักงานได้ทราบความแล้ว ก็มาแจ้งความแก่กรุงสยามให้ทราบ แล้ว
พร้อมกันจึงตกแต่งกระบวนไปรับเครื่องราชอิสริยยศเป็นของทรงยินดีมาแต่

กรุงฝรั่งเศสกับทั้งทั่วทุก แล้วติดตามทูตพร้อมกันแล้วได้นักประชุม
ใหญ่ในที่พระที่นั่งอนันตสมาคม เป็นที่ว่าราชการแผ่นดินของกรุงสยาม
ในวันอาทิตย์แรม ๘ ค่ำ ในเดือนวิสาขเป็นเดือนที่ ๖ นับแต่ต้นรศทศนา
มา ในขุณยเบญจศักราช ๑๒๒๕ ตรงกันกับวันที่ ๓๐ ของ
เดือนเม ในขุณยศักราช ๑๘๐๓ แล้วได้สั่งให้เจ้าพนักงานยิงปืนสลู
ตเครื่องราชอิสริยยศ ซึ่งทูตฝรั่งเศสเชิญมานั้น ๒๑ นัด เมื่อเวลา
ถึงท่าแล้วได้ให้มายังที่ประชุมนั้น กอลอนเนนเรยนได้เชิญเครื่องประคั
ยราชอิสริยยศนั้นวางบนพานทองสองชั้น เข้ามาสั่งให้กรุงสยามอ้างออก
พระนามของกรุงฝรั่งเศส แล้วเข้กฝอยออก ถือเอาเครื่องประคัยนั้น
แต่งเข้าไปในกายกรงสยามตามอย่างธรรมเนียมฝรั่งเศส ในที่เฉพาะนำ
ประชุมใหญ่เป็นเกียรติยศอันยิ่ง กรุงสยามได้รับแล้วด้วยความยินดี
ก็ได้เขียนใบรับเป็นสำคัญสั่งให้กอลอนเนนเรยนในเวลานั้นแล้ว กรุงสยาม
ไว้ใจว่ากอลอนเนนเรยนจะส่งหนังสือนั้นมาให้กรุงฝรั่งเศสได้ทราบแต่ก่อน
แล้ว ในวันนั้นเมื่อเสร็จการมอขเครื่องบรรณาการแล้ว ก็ได้แต่งตั้ง
เลียงพอกทูตานุทูต มีพระโคมคนตรึมโหรีเป็นค่านับแก่กรุงฝรั่งเศส
การทั้งปวงแจ่มแจ้งแก่กอลอนเนนเรยน แลพอกขุนนางฝรั่งเศสซึ่งไปเ
การนั้นแล้ว ครั้นถึงวันพุธแรม ๑๑ ค่ำในเดือนนั้นตรงกันกับวันที่ ๑๓
ของเดือนเมในขุณยศักราช ๑๒๒๕ กอลอนเนนเรยนกับพอกขุนนางฝรั่งเศสที่มาด้วยได้
ไปยังพระบวรราชวังแล้วมอขเครื่องประคัยสำรับยศ ซึ่งกรุงฝรั่งเศส
ทรงยินดีมาโดยเฉพาะพระเจ้าองค์ยาเธอของกรุงสยาม ซึ่งกรุงฝรั่งเศส
ขนานนามมาว่าแคโรลฟีเชอร์นั้น ให้รับโดยค่านับด้วยการเคารพ

นับถือคล้ายกับอย่างที่ได้รับในพระบรมมหาราชวังนั้น แล้วกลลอบเนน
เรวกับพวกขุนนางฝรั่งเสศซึ่งมาช่วยกันก็ลากลับไป

กรุงสยามกับพระราชวงษานวงษแลเสนาบดี มีความชื่นชมยินดี
มาก ด้วยได้รัยเครื่องยศแต่กรุงฝรั่งเสศเป็นแอมเปเรอพระเจ้าแผ่นดิน
ใหญ่ขอแสดงความปฏิญญาความเทมใจยินดี คิดขอบพระเดชพระคุณ
กรุงฝรั่งเสศเป็นอันมากมาไห้กรุงฝรั่งเสศทราบ บัดนี้กรุงสยามมีความ
ประสงค์จะใคร่ทำความที่กรุงสยามคิดถึงพระเดชพระคุณกรุงฝรั่งเสศนี้
นั้นให้ปรากฏแจ้งชัด จึงได้คิดให้ช่างทองชาวสยามทำรูปดวงดาว
ฤๅดอกไม้ด้วยทองคำประดับด้วยเพชร เป็นใจกลางมีพลอยต่างสี
ต่างกำเนิดล้อมอยู่ทั้งแปดด้าน และมีเพชรเป็นอันมากประดับเป็นวิวาร
แวกล้อมทั้งริ้วนี้ อีกกับดวงดาวทองคำลงยาราชาวก็มีที่ห่วงห้อยเป็น
รูปสำคัญนามของกรุงสยามจัดลงในหีบเดียวกัน อนึ่งกรุงสยามได้ให้
ช่างทำรูปภาพสักตึกฉายาลักษณะของกรุงสยาม ได้ถ่ายเมื่อเวลาประดับ
ด้วยเครื่องราชอิศริยยศ ซึ่งกรุงฝรั่งเสศทรงยินดีมานานแผ่นดินหนึ่งด้วย
แล้วก็มีน้ำใจขอส่งมาถวายกรุงฝรั่งเสศให้ทรงรับไว้ เพื่อจะเป็นสำคัญ
ให้ทราบความจริงรักภักดีของกรุงสยาม แลเครื่องประดับที่ส่งมานี้ เป็น
ฝีมือช่างทองชาวสยามทำแต่ตามกำลังความสามารถ แลเครื่องฝีมือ
ชาวสยามจะทำได้ ลวดลายที่ทำขึ้นนั้นก็ทำขึ้นโดยความคิดความมานะ
ของกรุงสยามในครั้งนั้น จะมีกฎหมายอย่างธรรมเนียมมาแต่เดิมก็หา
มิได้ ก็เมื่อของถึงกรุงฝรั่งเสศแล้ว กรุงฝรั่งเสศจะโปรดใช้อย่างไรก็ควร
ก็สุดแต่พระราชดำริที่กรุงฝรั่งเสศนั้นเถิด กรุงสยามเป็นแต่เจ้าแผ่นดิน

เมืองน้อยเมืองไกล ไม่เข้าใจอย่างธรรมเนียมในข้างยุโรปเลย เมื่อ
ฝึกชอยเหลือเกินประการใด ทรงฝรั่งเศสจึงโปรดอย่าได้ถือไทยเลย

แลอย่างธรรมเนียมซึ่งจะตั้งแบบแผนเครื่องประต้อย่างนี้ ในบุคคล
ที่มียศเพียงใด ๆ ควรที่กรุงสยามจะจัดให้เพียงอย่างไร ก็สุดแต่กรุง
ฝรั่งเศสจะโปรดแนะนำมาให้ทราบการที่ควรนั้นเถิด

อนึ่งซึ่งกรุงฝรั่งเศสแลเสนาบดียอมยกมณฑลซีเออติเครแทน ซึ่ง
เป็นเจ้าของกรุงฝรั่งเศสให้กรุงสยามตั้งเป็นกงสุล รัชนามในภาษา
ลังกฤตว่าพระสยามธรรมาธิราช เป็นนามตามยศอย่างสยาม แล้วโปรด
ประกาศให้ชนทั้งปวงเรียกตามนามนั้น กรุงสยามได้ทราบแล้วก็มิ
ความยินดีเป็นที่ยิ่ง มณฑลซีเออติเครแทนพระสยามธรรมาธิราชนั้น ถึง
ไม่พบบกกับกรุงสยามในที่เฉพาะหน้า ก็เป็นผู้ซึ่งมองถึงราชทูตของ
กรุงฝรั่งเศส ซึ่งเป็นผู้คุ้นเคยกับกรุงสยาม เมื่อเวลามาทำสัญญานั้น
ได้ชักโยงมาให้รู้จักคุ้นเคยกับทูตของกรุงสยาม ซึ่งได้ไปเฝ้า
กรุงฝรั่งเศสถึงกรุงปารีสเมื่อบัดนั้นแล้ว มณฑลซีเออติเครแทนพระ
สยามธรรมาธิราชเมื่อเป็นกงสุลฝ่ายสยามแล้ว ก็ได้มีหนังสือไปมากับ
กรุงสยามข้างกับเสนาบดีข้างโดยทางพระของกงสุล ถ้อยคำที่มีมาใน
หนังสือก็เป็นที่ชอบใจ ควรให้เห็นเป็นที่ไว้ใจว่ารอบรู้กฎหมายอย่าง
ธรรมเนียมที่ควร สมควรที่จะเป็นกงสุลอยู่แล้ว ขอพระเดชพระคุณกรุง
ฝรั่งเศสโปรดแก่มณฑลซีเออติเครแทนพระสยามธรรมาธิราชกงสุลของกรุง
สยามจงมาก กรุงสยามไว้ใจว่ายศของกรุงสยามจะยังยืนมั่นคงดำรง
เป็นปรกติอยู่ได้ ก็เพราะกรุงฝรั่งเศสทรงพระเมตตาปราณีอนุเคราะห์

กรุงสยามขออาราธนาสิ่งซึ่งใหญ่เป็นประธานในสากลโลกย์ จงอนุเคราะห์
 วิชาสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสให้ได้ดำรงในความสุขความเจริญ แล
 ทิศต่อไปพร้อมยาวไปของชนมชีพแลราชสมบัติทั่วทั้งสกลอาณาจักร แล
 ขอให้ทรงพระราชไมตรีทั้ง ๒ พระนคร คิตพันธ์อยู่เย็นเป็นสุขสืบไป
 ภาชนะข้าวฟ้าแลแคนดิน เทอญ

พระราชสาส์นนี้ได้ส่งไปแต่พระที่นั่งอนันตสมาคม ในพระราช
 สฐานขอพระบรมมหาราชวัง ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร
 มหินทรายุทธยาบรมราชธานี อันมีในประเทศขางนอกแคว้นแคว้นแผ่นดิน
 สยาม ในวันอังคาร เป็นวันที่ ๑๔ ค่ำแรมของจันทรมาศชอผคุณ เป็น
 เดือนที่ ๕ นับแต่ต้นฤดูหนาว ในยุคญเบญจศก ศักราชไทยสยาม ๑๒๒๕
 ตรงกันกับกำหนดศักราชคฤศตศักราชฝ่ายยุโรป เป็นวันที่ ๕ ของเดือนเอปรีล
 ในยุคศตศักราช ๑๘๖๔ เป็นปีที่ ๑๔ ฤาวันที่ ๕๗๓๐ ในรัชกาลปัจจุบันนี้ ฯ

ฉบับที่ ๑๙

พระราชสาสนถึงสมเด็จพระเจ้าโปเลียนที่ ๓

พระราชทานไปยังประเทศฝรั่งเศส

๕ ๔/
เมอญล พ.ศ. ๒๔๐๘

สมเด็จพระปรเมนทรมหามกุฏ พระเจ้ากรุงรัตนโกสินทรมหิน
ทวายุทธยา เปนมหาราชธานีใหญ่ ในพระราชอาณาจักรฝ่ายสยาม
คือแผ่นดินสยามเหนือใต้แลดินแดนต่างๆ อยู่เคียงอยู่ใกล้เป็นที่อาศัย
อยู่ของชนชาวประเทศมีเพศภาษาต่าง ๆ คือ ลาว เขมร ลาว กว แล กัม
พูชา ลาย แล เกาะเหียงในที่คั่นๆ เกือบรอบคอบ แล ชังรับราชนาม
ตามตำแหน่งยศ สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสประภิชฐานว่า แครนกรอค
ดำรงลาคับสิงหราชคือยศแต่พระเจ้าราชาธิราชนั้น ขอคำนับเจริญทาง
พระราชไมตรี อ่อนน้อมนับถือมายังสำนักนิสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ผู้
รุ่งเรืองด้วยราชฤทธิอิศริยยศอย่างสูงสุด แลเป็นผู้ทรงพระเมตตา คือ
สมเทพพระเจ้าเฮมเปเรอกรุงฝรั่งเศส ซึ่งทรงพระนามว่าโปเลียนเป็น
ที่สามในพระนามเสมอกัน เป็นพระเจ้าแผ่นดินเอกราชใหญ่ในชนชาว
ฝรั่งเศสแลกลอนี่นานาประเทศ ซึ่งเป็นเมืองขึ้นอ่อนน้อมอยู่ในอำนาจ
ตั้งอยู่ในทิศดินที่ต่าง ๆ นั้น ๆ แลยังมีพระราชไมตรีเนื่องสนิทชิดชม
เป็นทนต์นับถืออย่างสูง แต่โดยราชอิศริยยศควรนับถือถึงพระบรมญาติ

อันสนิทของกรุงสยามให้ทราบ ขอความอ่อนน้อมของกรุงสยาม จงเป็น
 ที่ชอบพระราชฤทัยของกรุงฝรั่งเศส เทอญ กอมแมนตันออบาเรค
 ซึ่งไต่รับยศ กรุงฝรั่งเศสทรงแต่งตั้งให้เป็นกงสุล สำหรับพระราช
 อาณาจักรแอเมเปเรอราชาธิราชกรุงฝรั่งเศส เพื่อจะให้เข้ามาอยู่รักษาที่
 กังกงสุลฝรั่งเศส แลรับราชการทำนุบำรุงทางพระราชไมตรี แลผล
 ประโยชน์ของคนจีนในพระราชอาณาจักรฝรั่งเศส ในกรุงเทพมหานคร
 ราชอาณาจักรสยามนี้ ได้มาด้วยเรือรบของกรุงฝรั่งเศส ถึงกรุงเทพ
 มหานคร วันอาทิตย์ ขึ้นสามค่ำ เดือนจิตรมาศ ปีที่ ๕ แแต่ต้นรศ
 หนาว ในรัชชนกษัตริย์ยังเป็นเบญจศักราช ศักราชสยามยังไม่ขึ้น คงเป็น
 ๑๒๒๕ ตรงกันกับวันที่ ๘ ของเดือนเอเปริล ในปีมีศกุตศักราช ๑๘๖๔
 ครั้นมาถึงแล้วก็ได้มาสำแดงหนังสือสำคัญตราตั้งแต่กรุงฝรั่งเศส ไปรค
 ให้กอมแมนตันออบาเรคนั้น เป็นกงสุลฝ่ายฝรั่งเศส สำหรับกรุงเทพ
 มหานครนี้ แล้วได้แจ้งความยืนยันว่า กรุงฝรั่งเศสไปรคให้เป็นผู้เชิญ
 พระราชสาสน์มาสองฉบับๆ หนึ่งถึงผู้เป็นใหญ่ที่ยังในกรุงสยาม อีก
 ฉบับหนึ่งถึงผู้เป็นใหญ่ที่สองในแผ่นดินสยาม โดยเนื้อความในทาง
 พระราชไมตรีแล้วนั้น ผู้ครองแผ่นดินสยามได้จัดการรับสมควรแก่ราช
 อิศริยยศทั้งสองฝ่าย ตามเบี่ยงอย่างซึ่งเคยมาแต่ก่อน ผู้ครองแผ่นดิน
 ฝ่ายสยามได้ทราบความดังนี้แล้วก็มีความยินดี จึงได้พร้อมกันกำหนด
 วันนัดประชุมพระราชวงษานุวงษ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายสยาม
 แล้วจัดการขบวนแห่ทางบกทางเรือ ไปรับพระราชสาสน์ของกรุงฝรั่งเศส

แลท้าวกรมแมนคันทอขาระคผู้เป็นผู้เชิญพระราชสาสนมา เมื่อถึงท่าที่
 จอกระชั้นแต่บนบก ก็ได้ยิงปืนใหญ่เคาะพังกองฝรั่งเสศ ๒๑ นัด ยิงรับ
 กรมแมนคันทอขาระคผู้เชิญพระราชสาสน ๗ นัด แล้วได้แห่ไปถึงที่
 ประชุมใหญ่ในสุวานที่ว่าการชื่อนันตสุมาคม กรมแมนคันทอขาระค
 ได้เชิญพระราชสาสนยื่นให้ในราชหัตถ์ของกรุงสยาม โดยอ้างพระนาม
 กรุงฝรั่งเศส แลให้กรุงสยามได้รับพระราชสาสนนั้น ในที่ประชุม
 เฉพาะหน้าพระราชวงษานวงษ แลผู้ว่าราชการเป็นประธานในแผ่นดิน
 สยาม ในวันศุกร์ ขึ้นเก้าค่ำ ของเดือนจิตรมาศ เป็นที่ ๕ แแต่คันรูก
 หนาวในชั้นวคณกัษัตริย์เป็นผลกแล้ว เพราะศักราชสยามขึ้นเปลี่ยนใหม่
 ได้สามวัน ก่อนแแต่วันนั้นไป คือวันเป็นที่ ๑๖ ของเดือนเอปรีล ใน
 มีคฤสศักราช ๑๘๖๔ แลวันนั้น

ครั้นมาเมื่อวันจันทร์ ขึ้นสิบสองค่ำ ของเดือนจิตรมาศเป็นที่ ๕
 แแต่คันรูกหนาวในชั้น ทรงกันกับวันที่ ๑๘ ของเดือนเอปรีล ในมี
 คฤสศักราช ๑๘๖๔ ก็ได้มีการแห่แลประชุมรับพระราชสาสน แลผู้
 เชิญพระราชสาสนเป็นส่วนในพระบวรราชวัง เป็นที่ตั้งอยู่ของพระเจ้าน้อง
 ขาเธอของกรุงสยามอีก การแห่การรับก็คล้ายกับการมีแล้วในพระ
 บรมมหาราชวังในวันก่อน พระราชสาสนของกรุงฝรั่งเศสฉบับนั้น เขียน
 ที่ราชธานีเวคังชื่อคิวีโลเรคในวันที่ ๑๒ ของเดือนยันทวาร ในมี
 คฤสศักราช ๑๘๖๔ มีพระราชลัญจกรแลพระราชหัตถ์สัญญาณเลขา
 เป็นสำคัญอย่างเคยสังเกตแน่

ความในพระราชสาสน ใต้ให้ล้ามแปลสอยสวนใต้ความถูกต้อง
 เป็นแน่แล้ว กรุงสยามใต้อ่านทราบดีความทุกประการแล้วด้วยยินดี กรุง
 สยามขอแสดงความชื่นชม คิขอขอบพระเดชพระคุณกรุงฝรั่งเศส เพราะ
 ความในพระราชสาสนสำแดงความเมตตาปรานี แลราชไมตรีถึงกรุง
 สยาม โดยความที่มิในพระราชสาสนนั้น กอมแมนตันออบาเรคเป็น
 ขรรหม่มมีกำลังกายแลกำลังปัญญา แลความรู้สาคใต้เล่าเรียน
 คึกขามา สมควรที่จะได้ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณกรุงฝรั่งเศส
 ในกงสุลสำหรับกรุงเทพมหานครนี้แล้ว ตั้งแต่มาถึงก็อุสาหสียงเสพ
 คยทำรู้จักคุ้นเคยกับผู้ที่เป้นประธานในราชการนั้น ๆ จนถึงกับตรุณ
 ทารกในราชตระกูลนี้ ก็คุ้นเคยชอบพอกันกับมองซีเอออดบาเรคกงสุล
 ไม่ช้าวันเวลาเลย เพราะมองซีเอออดบาเรคกงสุลรับรอนคึกษาอ่านเขียน
 แลเรียนพูดภาษาสยาม รู้ใ้ใ้มากรวดเร็วทีเดียว

ผู้ครองแผ่นดินฝ่ายสยาม ก็ได้มีความเคารพนับยอมให้มองซีเออ
 ออดบาเรคเป็นกงสุลของกรุงฝรั่งเศส ในกรุงเทพมหานครนี้ตั้งแต่แรกมา
 มองซีเอออดบาเรคไปมาหากรุงสยามอยู่เนือง ๆ ในเวลาอันควร ใต้สั่ง
 สนทนาในการต่าง ๆ บ้าง กรุงสยามเห็นว่ากอมแมนตันออบาเรคผู้
 เป็นผู้ฉลาดมากในกฎหมายเอนเตอร์นาเชอนาลอ แลขนบธรรมเนียม
 แลกระบวนราชการบ้านเมืองต่าง ๆ มาก เมื่อว่าถึงเป็นผู้บัณฑิตฐาน
 ครองแผ่นดินฝ่ายสยามนี้ กรุงสยามมีความไทรมนัคเพื่อจะรับสารภาพ
 ว่าเพราะแต่ก่อนมามีความรู้น้อยนัก ด้วยไม่ได้ไปเที่ยวไปเหนไปฟัง
 การงานในบ้านอนเมืองไกลเท่าไรนัก ผู้ไปมาแต่เมืองอื่นใ้รู้จัก ก็เป้น

ลูกกำวานิชชนต่ำ ๆ มาเล่าข่าวการต่าง ๆ เกิน ๆ ไปข้างแลดูเงย
ไม่ต้องกัน การที่เพนคังนี้ก็เพราะชาวสยามกับชาวยุโรปยังเป็นผู้แปลก
หน้ากันนัก จะฟังเอาเป็นแน่ไม่ได้ ชาวแผ่นดินสยามก็ยังโง่เขลาไม่มีวิชา
การความรู้ชั้นน้อย เมื่อได้ฟังการอันละเอียดทุกประการแปลกทุกกับการ
ที่เคยมาแต่ก่อนก็ไม่ใครจะเข้าใจ เหมือนเป็นชาวป่าตั้งอยู่ใกล้บ้าน
ไม่ควรนับว่าเป็นชาวบ้านแท้ ก็ในการเรว ๆ คิดแต่หลังมาไม่ถึงสิบปี
ฟังได้พบกับชาวยุโรปซึ่งมีขนบธรรมเนียมบ้านเมืองเรียบร้อยดี แลเป็น
ไปด้วยเหตุผล ความรู้ของผู้ครองแผ่นดินฝ่ายสยามจึงค่อยเจริญขึ้น
กว่าแต่ก่อนสักน้อย ถึงกระนั้นยังรู้ยังรำพึงการไปไม่ทั่วถึงในสิ่งที่ควร
จะว่าจะทำ การทุกสิ่งทุกอย่างในเมืองของสยามเองก็ดี ในการอัน
ปฏิพัทธ์ด้วยการต่างประเทศที่เพนไม่ตรึกก็ จะไม่ให้มีเข้าใจผิดพลั้ง
พลาดคลาดเคลื่อนไปจากเหตุที่ควรข้างนั้น จะระวังก็ยังเป็นอันยาก
เพราะฉะนั้นกรุงสยามขออ้อนวอนต่อกรุงฝรั่งเศสมา การใด ๆ ผู้ครอง
แผ่นดินฝ่ายสยามเข้าใจผิดพลั้งพลาด ทำให้คลาดเคลื่อนอย่างไรไปข้าง
ขอพระเมตตาการุณยาคไทยโปรดตกเตือนให้ทราบความตามเหตุผล จะ
ได้คึกคักย้ายผ่อนปรนแก้ไขเสียใหม่ ให้เป็นไปแต่ในการที่ควรเห็น
ชอบด้วยกัน โดยเหตุเป็นผลประโยชน์เป็นคุณแก่ชนทั้งปวง

ครั้นมาภายหลัง พระเจ้าน้องยาเธอของกรุงสยาม เป็นผู้ใหญ่
ที่สองของกรุงสยาม ได้มียศในที่ได้รับพระราชสาสนของกรุงฝรั่งเศส
ในครั้งแล้ว มีความชื่นชมยินดีมากนัก ได้จักเครื่องมงคลราช
บรรณาการเป็นเครื่องหัตถาลังการสามลำรับ แล้วได้เขียนราชสาสน

แสดงการยินดีที่ได้รับแปดทอง ๑ เงิน ๑ ทองแดง ๑ เป็นของกรุงฝรั่งเศส
ทรงยินดีมาดังครั้งหนึ่ง แลได้รับคำขอร้องเรื่องของสิ่งทวาศคือยศ
ในพระราชอาณาจักรแอมเปเรอฝรั่งเศสในชั้นที่ว่าแคโรนออฟเซอ แล
เครื่องประดับสำหรับยศนั้นครั้งหนึ่ง แลได้มอบราชสาสนแลบรรณาการ
นั้นให้มองซีเออชอวาระศรีส่งไปแล้วก่อนยักนี้ไม่นาน

ครั้นเมื่อเดือนมิถุนายน เป็นเดือนที่หนึ่งของรัตนวายุในรัชช
นักษัตรคฤศ กักราชสยาม ๑๒๒๖ ตรงกันกับเดือนกุมภาพันธ์ ในปี
คฤศศักราช ๑๘๖๔ มองซีเออชอวาระศรีส่งของกรุงฝรั่งเศสมาแจ้ง
ความแก่เจ้าพนักงานว่าการต่างประเทศ ให้แจ้งความต่อผู้ครองแผ่นดิน
ฝ่ายสยาม ว่ากรุงฝรั่งเศสได้มีพระราชสาสนถึงกรุงสยาม มอบมาให้
กงสุลชอวาระศรีเชิญมาส่งอีกฉบับหนึ่ง ผู้ครองแผ่นดินฝ่ายสยามได้มี
ความยินดีพร้อมกันนักประชุม แลจัดการแห่รับพระราชสาสนของกรุง
ฝรั่งเศส โดยเคารพอย่างครั้งเช่นว่ามาแล้วในข้างต้น มองซีเออชอว
าระศรีได้เชิญพระราชสาสนของกรุงฝรั่งเศสส่งให้กรุงสยามต่อหน้าประชุม
ใหญ่ ออกพระนามกรุงฝรั่งเศสเป็นที่อ้าง กรุงสยามได้มีศรัทธา
พระราชสาสนนั้น ในวันพฤหัสบดีแรมสองค่ำของเดือนจันทรมาศชอมฤค
เป็นเดือนคันทรพนาวในรัชชคฤศศก กักราชสยาม ๑๒๒๖ ตรงกับสุริย
คติกาลวันที่ ๑๕ ของเดือนกุมภาพันธ์ ในปีคฤศศักราช ๑๘๖๔ แล
ได้ให้ล่ามแปลอ่านทวาศความทุกประการ พระราชสาสนนั้นเขียนที่
ราชอิฐนิเวศวังเสนต์โฮลก ในวันที่ ๑๓ ของเดือนออกคอบเอร์ ในปี
คฤศศักราช ๑๘๖๔ ความในพระราชสาสนนั้น เป็นอันตอยแก่

ราชสาสนของกรุงสยาม ฉบับที่ลงวันอังคาร แรม ๑๔ ค่ำของเดือนมกราคม
เป็นที่ ๕ นับแต่ต้นรศทศนามา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ตรงกับวันที่ ๕ ของเดือนเอปรีล ในปีคฤศตศักราช ๑๘๖๔ นั้น กรุง
สยามเมื่อได้ฟังความในพระราชสาสนฉบับนี้ ก็มีความชื่นชมยินดียิ่งนัก
ด้วยได้ฟังพระราชปณิธาน ว่าจะไปรักษาทางพระราชไมตรีในระหว่าง
ฝรั่งเศสกับสยามนี้ ไม่ให้มีความเปลี่ยนแปลงไปเลย แล้วถึงเครื่อง
ประทับที่กรุงสยามส่งไปกับพระราชสาสนครั้งก่อนนั้น กรุงสยามเป็น
เจ้าแผ่นดินเมืองน้อยไม่อาจจะขอให้กรุงฝรั่งเศสทรงรับเป็นเครื่องประทับ
สำหรับราชอิศริยยศได้ ซึ่งส่งไปนั้นเป็นแต่ตามความหาญ ว่าควรจะไป
ไปรทอย่างไรก็สุดแต่จะไปรท และซึ่งกรุงฝรั่งเศสไปรททรงรับให้เป็น
เครื่องประทับสำหรับราชอิศริยยศ ดังกล่าวมาในพระราชสาสนนั้น กรุง
สยามมีความชื่นชมยินดีเป็นที่สุด ก็ขอขอบพระเดชพระคุณกรุงฝรั่งเศส
เป็นอันมาก

ครั้นมาเมื่อปลายเดือนกันยายนามาศอิศริยยศเป็นที่ ๕ นับแต่ต้นรศทศนามา
ในปีคฤศตศักราช ๑๘๖๕ ตรงกับวันที่ ๕ ของเดือนเอปรีล ในปีคฤศตศักราช ๑๘๖๕
กอมแมนตันอชยาเรคกงสุลของกรุงฝรั่งเศส
มาแจ้งความแก่เจ้าพนักงานว่าการต่างประเทศฝ่ายสยาม ว่ากรุง
ฝรั่งเศสทรงพระเมตตาการุณยให้เป็นยศยิ่งใหญ่มากแก่ผู้เป็นบัณฑิตฐานในแผ่นดิน
สยามทั้งสอง ซึ่งแต่ก่อนได้ลาตย์อันรุ่งเรืองของสิ่งพระราชอิสริยยศตาม
พระราชอาณาจักรแผ่นดินแอมเปอเรอ เป็นแควนกวอดแลแควนออฟีเซอ
มีเครื่องสำหรับยศได้ รับแต่ก่อนแล้วนั้น มีสลักสำคัญสัญญาว่า

ติโปลมา มีพระราชสัญญากรทราสำหรับแผ่นดินฝรั่งเศส แลพระราชหัตถ
 เลขาแลลายมือเสนาบดีผู้ใหญ่งไว้วัยเป็นสำคัญ ให้เป็นที่พึงเชื่อถือ
 โดยยิ่ง จึงไ้รับสั่งให้ติโปลมานั้น เป็นอันทำสำเร็จแล้วส่งมายังมือ
 กอมแมนตันขอขบารเวศกงสุลของกรุงฝรั่งเศส เพื่อนำมายื่นนำแก่กรุง
 สยาม แลพระเจ้านั่งยาเธอผู้เป็นที่สองของกรุงสยาม ตามกำหนด
 ราชพิธียศซึ่งไ้รับแล้วแต่ก่อน กรุงสยามกับพระเจ้านั่งยาเธอ
 ผู้ที่สองของกรุงสยามไ้ทรวัยแล้ว ก็มีความชื่นชมยินดี ไ้นัดประชุม
 แลจัดการกระบวนไ้ไปรับสัญญาบัตรในที่ประชุม โดยการเคารพ
 นัยถือ อย่างเช่นการรับพระราชสาสนกรุงฝรั่งเศสทั้งสองแห่ง คือ
 ในพระบรมมหาราชวังแลพระบรมราชวัง ดังกล่าวมาข้างต้น กรุงสยาม
 ไ้รับติโปลมาสัญญาบัตรนั้นในวันเสาร์ คิตที่ ๕ ข้างขึ้นของจันทรมาศชื่อ
 พิกาช เป็นที่ ๖ แต่ต้นรศหนาวในรัชช สัยศกั กักราชสยาม ๑๒๒๗
 ตรงกันกับวันที่ ๒๙ ของเดือนเอปรีลในรัชชศกัศักราช ๑๘๖๕ ติโปลมา
 สัญญาบัตรนั้นลงวัน ๒๗ เดือนกัเชมเบอร์ ในรัชชศกัศักราช ๑๘๖๔ ใน
 ประชุมอันนี้ พระราชวงษานุวงษผู้ใหญ่ผู้น้อย แลเสนาบดีซึ่งประชุมใน
 ที่ว่าราชการชื่อนันตสมาคม เมื่อเวลากรุงสยามรับสัญญาบัตรนั้น
 พร้อมใจกันสำเริงความชื่นชมยินดีด้วยชัยถวายพร ขอบพระเดช
 พระคุณแก่กรุงฝรั่งเศสเป็นอันมาก เพราะกรุงฝรั่งเศสไ้โปรดให้ผู้
 เป็นบันทักฐานใหญ่ในแผ่นดินสยามทั้งสอง มีลัทธิอันรุ่งเรืองของ
 สิงหราชคือยศตามพระราชอำนาจกรแผ่นดินแอมเปเรอ ถ้าจะให้มัสลัก
 สำคัญขอบพระเดชพระคุณแก่กรุงฝรั่งเศสในเหตุอันนี้แล้ว พระราช

วงษานวงษกับเสนาบดีฝ่ายสยามจะลงทราลงข้อทุกองค์ทุกนายแล้ว ส่ง
ไปถวายกรุงฝรั่งเศสทอศพระเนตรสำคัญ ถ้ามีธรรมเนียมในกรุง
ฝรั่งเศสที่จะทรงรับหนังสืออย่างนี้ไว้ พระราชวงษานวงษแลเสนาบดี
ฝ่ายสยามมากด้วยกัน ก็จะพร้อมใจกันทำด้วยความยินดี

พระเจ้าอนงยาเอชองกรุงสยาม ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ที่สองในสยาม
ได้รับศิโยลมาสัญญาบัตร ในวันอังคารขึ้น ๘ ค่ำของเดือนนี้ ตรงกับ
วันที่ ๒ ของเดือนเมษายน ครั้นกรุงสยามมีความคิดชอบพระเดชพระคุณ
กรุงฝรั่งเศสเป็นอันมาก จึงเกิดความอยากยิ่งนัก ในที่จะแสดงความท
นเป็นลูกศิโยลพระเดชพระคุณของกรุงฝรั่งเศสให้ยิ่งขึ้นไป จึงจัดให้
จำรงประดัยพลอยเก้าอย่าง ซึ่งเป็นเครื่องยศฝ่ายสยามตามธรรมเนียม
เก่าโบราณ แลประกาศเป็นเครื่องยศฝ่ายสยามสำหรับกันกับจำรงนั้น
สำหรับหนึ่ง กับได้คิดให้ช่างทำเครื่องประดัยสำหรับยศอย่างใหม่ มี
รูปช้างเผือกแลมงกุฏ แลเครื่องสูงแลธงสำคัญอย่างสยาม แวดล้อม
เป็นเครื่องลงยาแลฝังเพชรพลอยต่างสี เพื่อจะแสดงสำคัญของแผ่นดิน
สยาม เป็นสำหรับรับกับดวงดาวห้อยแขวน ซึ่งได้ส่งไปแต่ครั้งก่อนนั้นด้วย
การพรรณนาอธิบายด้วยจำรงอย่างเก่ากับประกาศ แลเครื่องที่มีรูปช้าง
เผือก เป็นของตำริหั้นใหม่ในครั้งนี้ ได้มีในคำประกาศเขียนคำอธิบาย
อีกแผ่นหนึ่ง เข้าห้อยกับสิ่งของทั้งนั้นส่งมาถวายราชสาสน์แล้ว การจะ
ควรอย่างไรด้วยเครื่องที่ส่งมาครั้งนั้นแลครั้งก่อน ก็จึงเป็นอันสิ้นสุดลงแต่
ตามพระราชตำริหั้นของกรุงฝรั่งเศสจะทรงเห็นควรนั้นเถิด

อนึ่งขอพระเดชพระคุณกรุงฝรั่งเศสได้โปรดแก่มองซิเออติเคอแทน
พระสยามธุรานุรักษ์กงสุลของกรุงสยาม ซึ่งอยู่ในกรุงปารีสให้ไต่ประพฤ
ทธิของกงสุลโดยสมควรแก่ทางพระราชไมตรี กรุงสยามขออาราธนา
แต่สิ่งซึ่งเป็นใหญ่เป็นประธานในสากลโลกย์ จงอนุเคราะห์รักษาสมา
พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ให้ได้ดำรงในความสุขความเจริญ แลติดต่อพร้อม
ยาวไปของชนมชีพแลราชสมบัติทั่วทั้งสากลอาณาจักร แลขอให้ทาง
พระราชไมตรีทั้งสองพระนครติดพันอยู่เย็นเป็นสุขสืบไป ถิ่นนำข้าวฟ้าแล
กิน เทอญ

พระราชสาสน์นี้ได้ส่งไปแก่พระที่นั่งอนันตสมาคม ในพระราชฐาน
ขอพระบรมมหาราชวัง ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร
มหินทรायทยาบรมราชธานี อันมีในพระเทศคายงอกแวนแคว้นแผ่นดิน
สยาม ในวันศุกร์เป็นดิถีที่ ๑๐ ข้างแรมของจันทรมาศช่อพิศาซ เป็น
เดือนที่ ๖ นับแต่กันทรหนาว ในปัจจุสัตศก ศักราชไทยสยาม ๑๒๒๗
ตรงกับวันสุริยคติกาลฝ่ายยุโรปเป็นวันที่ ๑๘ ของเดือนเม ในสมัย
กฤตศักราช ๑๘๖๕ เป็นปีที่ ๑๕ ฤาวันที่ ๕๑๑๘ ในรัชกาลพระยุพิน

ฉบับที่ ๒๐

พระราชสาสนถึงประธานาธิบดีอเมริกา

เมือขมะโรง พ.ศ. ๒๓๘๘

พระราชสาสนสมเด็จพระปรเมนทรมหามกุฏ พระจอมเกล้าเจ้า
 กรุงสยาม เป็นใหญ่ได้ครอบครองพระราชอาณาจักรสยามราษฎร แวก
 ล้อมด้วยนานาประเทศราชชนบทต่าง ๆ ทุกทิศ คือลาวโยนลาวเฉียง
 ในทิศพายัพแลอุดร ลาวกาวแต่ทิศอีสานจนบุรี กำไพชาเขมร
 แต่บุรีพันชุกเนย์ เมืองมลายูเป็นอันมาก แต่ทิศทักษิณจนทิศหริ
 แลบ้านเมืองกระเหรี่ยงบางเหล่าแต่ทิศประจิมจนพายัพ แลเข้าของ
 แลชาติต่าง ๆ อื่น ๆ อีกเป็นอันมาก แลเป็นผู้ประจักษ์ในภาษามคธ
 แลคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา ขอเจริญทางพระราชไมตรี มายังแผ่
 กลิ่นเขยัคปริศเคน ผู้บังคับการแผ่นดินในทิศเทศอเมริกา แลตง
 ความให้แจ้ง ด้วยมิตตะโตนเซนฮาริก ซึ่งปริศเคนของอยู่ในทิศเทศ
 ทวีปอเมริกา ได้ตั้งให้เป็นผู้มาเจรจาความไมตรี ขอทำสัญญาใหม่นั้น
 ให้นำเอาหนังสือแลเครื่องบรรณาการของปริศเคน มาถึงท่าทะเล
 เมืองสยามด้วยกำปั่นรบกลไฟ ชื่อแซนแยกชินโต ได้มาทอคอย
 นอกหลังเต่า ตรงปากน้ำเจ้าพระยาออกไป ณวันเสาร์เดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำ
 ขมะโรงนักษัตรอัฐศก เป็นยัทหกในแผ่นดินประจุบันนี้ ให้เขียนบอก
 ข้าราชการมาแจ้งความแก่ขุนนางเจ้าทำการต่างประเทศ ขอเรือออกไป

รับข้ามหลังเต่ามาให้ถึงกรุงเทพฯ ๗ วัน ขุนนางเจ้าท่าฝ่ายสยาม ก็ได้อินก็ทำตาม ใ้ส่งเรือกลไฟอย่างเล็กลำหนึ่งของกรุงเทพฯ ออกไป
 รับมีศตะโตนเซนฮาริต กับพวกพ้องแลหีบสิ่งของเป็นอันมาก ข้าม
 หลังเต่าเข้าปากน้ำเจ้าพระยามาแล้ว ได้พักอยู่ครึ่งวันแล้วยัง
 คำนับแก่อักษรสาสนของท่าน ๒๓ แท้ แลเลี้ยงดูเสร็จแล้วก็พามาด้วย
 เรือกลไฟลำนั้นจนถึงพระนครนี้ แล้วก็ให้จัดแจงที่พักให้อยู่อันสมควร
 แก่ทุกของ ท่าน ให้เอาใคร่พักอยู่โดยสมควร พร้อมเพรียงกับพวก
 ที่มาด้วยกัน ครั้นณวันศุกร์เดือน ๕ แรม ๑๓ ค่ำ ยี่มะโรงนักขัตฤกษ์
 เป็นปีที่ ๖ ในรัชกาลปัจจุบันนี้ ฝ่ายกรุงเทพฯ ได้นัดชุมนุมมราชตระกูล
 แลขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อย พร้อมกันตักแต่งตัวแลเครื่องยศทุกสิ่งมา
 คอรับณพระที่นั่งสุลลิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวังนี้ แล้ว
 ให้จัดแจงกระบวนเรือลงไปรับอักษรสาสน แลเครื่องมงคลบรรณาการ
 ของท่านกับตัวทูตของท่านขึ้นมาจากที่พัก ตามอย่างเกณฑ์แห่งที่ไว้รับ
 อักษรสาสนมาแต่ในทิศเศศอเมริกาแต่ครั้งก่อน เมื่อมีเศศแอตแมน
 รอเบ็คถือเข้ามาขอทำไมตรีแลความสัญญาแต่ณยี่มะเสงเบญจศก เป็น
 ปีที่ ๓๐ ในรัชกาลแห่งพระบาทสมเด็จพระปรมาจิวิรเสฐมหาเจษฎา
 ธิปดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นทุกประการ ครั้นมาถึงท่าพระ
 ใต้ยังขึ้นคำนับรับ ๒๓ นึก แล้วแห่มาโดยกระบวนขบวนจนถึงที่ชุมนุม
 โตนเซนฮาริตอิศเกวไต้ถือ อักษรสาสน ของท่าน มาวาง กลาง ประชุม
 แล้ว ในขณะนั้นทูตของท่าน จึงได้ประกาศความที่เป็นผู้ได้รับใช้
 ทั้งมาเป็นผู้เจรจาความเมือง แต่อยู่ในทิศเศศอเมริกา จะขอแก้สัญญา

เก่าในทางไมตรี แลกการค้าขายในแผ่นดินสยามนี้ และจะขอยื่นอักษร
 สาสนของท่านให้แก่กรุงสยามต่อราชหัตถ์เป็นสำคัญความจริงแท้ ครั้น
 ประกาศทั้งนี้แล้ว โทนเซนฮาวีคส่งอักษรสาสนของท่านทั้งที่วงตรา
 ที่ผูกมา อยู่ในหีบส่งให้ในราชหัตถ์ของกรุงสยาม ๆ ได้รับแล้ว ก็ให้
 เบ็ดออกอ่านในทันใดนั้น โดยตามอักษรแลภาษาที่เขียนมานั้น เพื่อ
 จะให้คนอเมริกัน ทั้งปวงใน ประชุม นั้น เชื่อว่า เข้าใจ แจ่มใน เนื้อ ความ
 แห่งอักษรสาสนของท่านแล้ว จึงได้แปลเนื้อความตามสยามภาษา
 ประกาศแก่พระราชวงษานุวงศ์แลเสนาบดีในที่ประชุมนั้นให้ทราบทั่วกัน
 แล้วจึงได้ประกาศข้อความยอมพร้อมใจแก่ผู้ใหญ่วัง ซึ่งเป็นที่
 ปลูกอาราธนาการแผ่นดิน เห็นชอบด้วยพร้อมกันแล้ว กรุงสยามจึง
 ได้แต่งตั้งผู้รับสั่งฝ่ายสยาม เพื่อจะให้ไปประกาศทำสัญญาในส่วนฝ่าย
 สยาม กับด้วยทูตของท่านตามประสงค์นั้น แลในผู้รับสั่งทั้งปวงนั้น
 คือท่านทั้ง ๔ เป็นผู้ได้ชุมนุมปลูกหากับด้วยทูตอังกฤษ ซึ่งมาทำ
 สัญญาในภายหลัง แต่ท่านผู้หนึ่งนั้นพึงใส่เข้ามาใหม่ในขั้น เมื่อ
 แต่งตั้ง เป็นผู้รับสั่งไป ปลูกหาเราจากกับด้วยคน อังกฤษผู้หนึ่งซึ่ง นำเอา
 หนังสือสัญญามาเปลี่ยนแล้ว แลขอไต่ถามหาความยอมแลความ
 อธิบายต่าง ๆ แก่ไขข้อสัญญา ซึ่งทำในภายหลังนั้นให้ชัดเจนไปตาม
 ประสงค์ แลกการที่ทำหนังสืออธิบายแลข้อสัญญากับคนอังกฤษผู้นั้น
 ยังค้างอยู่ไม่เสร็จ จนทูตของท่านมาถึง หนึ่งในวันนั้น โทนเซนฮาวี
 ทูตของท่านได้ยื่นทางว่าวบายาสั่งของเครื่องราชบรรณาการ เป็นของ
 ประหลาดมีประโยชน์ คือรูปเขียนซึ่งเหมือนกับตัวท่านแลสิ่งของอื่น ๆ

หลายสิ่ง บอกความว่าท่านได้มีน้ำใจมอบฝากมาให้ถึงกรุงสยามโดย
ทางไมตรี กรุงสยามก็ได้รับทางว่าวชาญซึ่งสิ่งของทั้งปวง ทั้งได้มา
ตามชาญชี้ แลนำมาด้วยดีพร้อมทุกประการ กรุงสยามมีความยินดี
ขอขอบคุณมาด้วยความซื่อสัตย์ เพราะความเมตตาจิตรคิดแสวงหา
ไมตรีมีในจิตรของท่าน แลขอให้บัญญัติแก่ท่านว่าของเหล่านี้จะ
ได้เก็บรักษาไว้ให้ดี ในกรุงเทพมหานครนี้ เพื่อจะให้เป็นที่เครื่องรฤก
ถึงท่าน แลเป็นที่สำคัญของการไมตรี ที่ได้มีได้เป็นแก่พระราช
อาณาจักรกรุงสยามแลอยู่ในทิศเทศอเมริกา สืบไปในภายหน้า ทั้งหนึ่ง
ว่าพระแสงกระบี่ผลัดทำด้วยทองคำ มีรูปช้างแลนกอินทรีเป็น
สำคัญ ซึ่งผู้ครองเมืองอยู่ในทิศเทศอเมริกาแต่ก่อนได้ส่งมาถวาย
ในพระบาทสมเด็จพระปรมาริทธิวรราช มหาเจษฎาธิราช บรมนาถบพิตร
เจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งมีศกแอตแมนรอเบิร์ตเข้ามาทำสัญญาเก่า
ในสมัยศักราชคฤศต์ ๑๘๓๓ นั้น พระแสงคันทันก็ยังเก็บไว้อยู่ต่อมาจน
บัดนี้ ในครั้งกรุงสยามก็ได้นำออกสำแดงให้พวกอเมริกันที่มา
ประชุมในเวลาวันนั้นเห็นทุกคน เมื่อเวลารับอักษรสาสนของท่านนั้น
แลในวันนั้นก็ได้มีการเลี้ยงดูแก่พวกอเมริกันทุกคน ซึ่งมาส่งอักษร
สาสนของท่าน เพื่อจะให้เป็นที่ศรัทธาแก่ผู้ครองอยู่ในทิศเทศอเมริกา
ครั้นมาเมื่อวันศุกร์เดือน ๕ แรม ๑๒ ค่ำ โคนเซนฮาวริคคิเกวทูทของ
ท่านกับพวกอเมริกันทุกคน ก็ได้ขึ้นไปในพระบวรราชวัง เข้าเฝ้า
สมเด็จพระปวงเรนทราเมศวรมหิศเรศวร พระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ซึ่งเป็นพระเจ้าน้องของกรุงสยาม แลเป็นพระเจ้าประเทศสยามทั้งสองรอง

กรุงสยามอยู่ในบัดนี้ จึงได้ถวายเครื่องราชบรรณาการมายัง แล้ว
 ได้กราบทูลถวายสัตย์ในพระบรมราชวังนั้นโดยการอันสมควร คล้าย
 กับการที่ในพระบรมมหาราชวังเมื่อวันหลัง ครั้นมาวันภายหลัง แต่
 วันชุมนุมใหญ่รัชชกษัตริย์ของท่าน กรุงสยามก็ได้พร้อมกันกับ
 พระเจ้าน้องของกรุงสยาม ซึ่งเป็นพระเจ้าประเทศสยามทั้งสองรอง
 กรุงสยาม บังคับพนักงานให้เขียนใบบังคับรัชชกษัตริย์ ตั้งผู้สำเร็จราชการ
 ทั้ง ๕ ที่ได้มีข้อแลกเปลี่ยนงานแจ้งในหนังสือสัญญาแล้วนั้น ให้ได้รัช
 อำนาจอันเต็มทุกประการเพื่อจะทำสัญญา จึงกรุงสยามทั้งสองได้ลง
 ลายราชหัตถ์แลตราสัญญา ทั้งพระบรมมหาราชวัง พระบรมราชวัง
 เสรีแล้ว ได้มอบใบบังคับรัชชกษัตริย์นั้นแก่ท่านผู้รับสั่งทั้ง ๕ ซึ่งได้มีอำนาจ
 ในการทำสัญญาฝ่ายสยาม แต่ในวันจันทร์ เดือน ๖ ขึ้น ๑ ค่ำ แต่
 เพราะเหตุที่ท่านทั้ง ๕ นั้นยังไม่ว่าง มีกิจที่จะต้องเจรจาปรึกษา
 ด้วยคน อังกฤษ ที่นำหนังสือสัญญาลง ครา กรุง อังกฤษ แล้ว เข้า มา
 เปลี่ยนนั้น ได้ขอทำหนังสืออธิบายชี้แจงตามสัญญาให้ชัด แลได้
 เริ่มการค้างอยู่แต่ก่อนทุกของท่านเข้ามาถึง เพราะฉะนั้นจึงระงับการ
 นั้นเสีย มารับการทำสัญญาดูด้วยทุกของท่าน ซึ่งมาภายหลังนั้น
 ไม่ได้ การจะเจรจาปรึกษากับทุกของท่าน จึงได้รอช้อยู่ในค้างขึ้น
 เดือน ๖ จนทำหนังสืออธิบายสัญญากับอังกฤษนั้นเสร็จแล้ว ต่อข้าง
 แรมเดือน ๖ จึงได้มาชุมนุมกับทุกของท่าน อ่านหนังสือใบบังคับตั้งผู้
 รับสั่งของผู้ครองแผ่นดินทั้งสองฝ่าย ให้พึงรู้ความแจ้งพร้อมกันแล้ว
 ก็ได้เจรจาปรึกษากับทุกของท่าน แล้วยอมพร้อมเป็นใจเดียวกัน

เขียนหนังสือสัญญาใหม่ สำหรับแผ่นดินสยามแลอยู่ในทิศทิศ มี
ข้อความคล้ายกันกับหนังสือสัญญาใหม่ที่ไต้หวันซึ่งกษัตริย์นั้น ครั้น
เสร็จแล้วจึงได้ขีดเขียนสามฉบับ คำไทยคำอังกฤษกำกับกันทุกฉบับ
แล้วพวกทูตของท่านกับผู้รับสั่งกรุงสยาม ได้พร้อมกันหมาย
ลงลายมือแลดวงตราทุกคนเป็นสำคัญทุกฉบับเป็นเสร็จกัน ในวัน
พฤหัสบดี เดือน ๖ แรม ๓๐ ค่ำ ปีมะโรงนักษัตรอัฐศก เป็นปีที่ ๖
ในรัชกาลปัจจุบันนี้ เวลานั้นได้ถึงกันค่านับ ๑๓ นึกเป็นยศแก่เมือง
ใหญ่ทั้งสองฝ่าย พอการหนังสือสัญญาเสร็จแล้ว ทูตของท่านทวนนัก
อ้างว่าจะกลับไปในวันเสาร์ เดือน ๖ แรม ๑๒ ค่ำให้จึงได้ ในเพียง
สองวันเท่านั้น กรุงสยามไม่ทันจะจัดแจงพระราชสาสน์ ทอຍອັກขร
สาสน์ของท่านให้สมควรแก่ในข้อความซึ่งมีมา แลแจ้งการทั้งปวงให้
ถ้วนถี่ แลจะจัดแจงเครื่องมงคลราชบรรณาการข้างสิ่งไปเจริญทาง
พระราชไมตรี ให้สมควรแก่ท่านก็ไม่ทัน กรุงสยามได้ผ่อนนอญแก่ทูต
ของท่านให้รออยู่อีกสามวัน พอให้กรุงสยามได้ทันเพื่อจัดแจงพระราช
สาสน์ แลเครื่องมงคลราชบรรณาการ มอบให้ไปโดยสมควร
ทูตของท่านก็ไม่ยอมอยู่ช้า เข้ามาลาเมื่อเวลาจะลงเรือไฟเพลเช้า
วันเสาร์เดือน ๖ แรม ๑๒ ค่ำ กรุงสยามจึงได้ให้หนังสือ ๒ ฉบับ ลง
พระราชลัญจกรสำหรับพระราชอาณานิคมเป็นสำคัญ ในมือทูตของ
ท่านไป ใน ๒ ฉบับนั้น ฉบับ ๑ เป็นใบเสร็จสำแดงความรับอภิศาสน์
แลเครื่องราชบรรณาการของท่าน ซึ่งทูตของท่านได้นำมาส่งถึงด้วย

คำนั้น ฅบย ๓ กล่าวความยบคั ตามเหนชอยด้วยในหนังสือ
 สัญญาใหม่ ที่ทูตของท่านไค้เข้ามาปฤกษาชอเก้ ใจไค้คักลงกันแล้
 แลไค้ลงตราพรอมกัษผู้รับสั่งทั้ง ๕ ของกรุงสยามนั้น แลอนึ่งเป็นไย
 ผักสัญญาไว้เพื่อ จะให้พระราช สาสณ คอบ อักษรสาสน์ ของท่านใน เวลา
 ครั่งคราวอื่น หนังสือสำคัญ ๒ ฅบยนี้ ทูตของท่านไค้รับไปแล้จาก
 กรุงสยาม อนึ่งทูตของท่านในวันนั้นไค้ทำหนังสือยนชัตัวคั่งแต่งครุมตุน
 คนหนึ่งอยู่ในครุสธอนสาสนา พวกอเมริกันซึ่งเข้ามาอยู่ณกรุงเทพ ฯ
 กว่า ๑๐ ปีแล้ ให้ไค้รับชยเป็นทังสลุอเมริกัน อยู่พระมหานครนี้
 ครุมตุนนั้นไค้ไค้รับเพื่อจะปฏิบัติผู้ ครอบครองเมืองฝ่ายท่านด้วยคัไค้ตาม
 การทุกอย่ง บันดาซึ่งไค้ ยินยอมกันแล้ในหนังสือสัญญาว่าให้เป็น
 ชุระของกงสลุอเมริกันนั้น อนึ่งครุมตุนไค้สัญญากับกรุงสยาม
 รับเป็นชุระทำแทนทูตของท่าน เพื่อจะส่งพระราชสาสน์แล้เครื่องมงคล
 ราชบรรณาการของกรุงสยามไปให้ถึงท่านให้ท่านไค้รับในเวลาเมื่อพระ
 ราชสาสน์แล้เครื่องมงคลราชบรรณาการนั้นจักแจ้งสำเร็จภายหลั แล
 ในวันนั้นทูตของท่านก็มีไค้รับรอลอยล่องลงไปทะเลชนกำปั่นกลไฟเซน
 แยกชินโตแล้ก็ไค้ใช้จักรไปในเวลาเช้าวัน ๑ ๓๓ ๖ ค่ำ ยันนี้กรุงสยาม
 ไค้มีเวลาว่างจึงไค้ จักแจ้ง พระราช สาสณฅบยนี้เขียนใน ลำคัย ภาษาไทย
 แลภาษาอังกฤษความค้องกัน เพื่อจะเป็นพระราชสาสน์คอบอักษรสาสน์
 ของท่านโดยคำรพมิเณชความเปนที่ชอยใจ แลไค้ จักแจ้งเครื่องราช
 บรรณาการบางสิ่งโดยสมควร ล้วนเป็นผมอช่างเหล็ก ช่างทอง ช่างไม้
 ชาวสยามทำทังสน สมควรเพื่อจะเป็นเครื่องคูล่นของชาวเมืองของท่าน

แลเพื่อจะเป็นสำคัญที่ระรูกทางไมตรีอันตรงกับกรุงสยาม แลจะเป็น
 ที่เห็นความฉลาดแลคึกข้านเล็กน้อยของช่างในพระราชอาณาจักรนี้ ที่มี
 อำนาจทำการได้แต่เพียงหยาบ ๆ ไม่สู้เลียดนัก กรุงสยามขอมอบ
 หมายเครื่องบรรณาการเหล่านี้ บันดาที่มีจำนวนน้อยออกซื้ออยู่ในทางว่า
 ทั่วด้วยพระราชสาสน์ ที่ให้มาถึงท่าน แลกรุงสยามลงลายราชหัตถ
 แลราชสัญญากรสำหรับแผ่นดินสยามโดยเสมอ แลสำหรับรัชกาลปัจจุบัน
 นี้เป็นสำคัญแล้ว มอบให้ครุมนกงสุลอเมริกันใหม่เป็นอรรถรับส่งไป
 กรุงสยามมีความยินดีนักด้วยได้พบครั้งคราวอันดี เพื่อจะได้เจรจาปราศัย
 กับด้วยเมืองใหญ่อันมีอาณาพรมมาก คืออยู่ในทิศเทศอเมริกา แลมี
 ความแน่ใจ ว่าพระราชสาสน์แลเครื่องบรรณาการที่ไปทั่วถึงท่านจะ
 ได้รับด้วยความเห็นแก่ไมตรี แลจะเบิกเผยแก่คนทั้งปวง ที่ควร
 จะได้เห็นในบ้านเมืองของท่าน เพื่อจะให้เป็นที่เกียรติยศแก่กรุงสยาม
 แลตัวท่านทั้งสองฝ่าย แลจะได้เก็บไว้ในความเป็นของท่าน ฤๅในที่ผู้
 ครองครองบ้านเมืองต่อไปเป็นเครื่องหมายของความรักใคร่ โดยไมตรี
 ที่มีในระหว่างของแผ่นดินสยามแลอยู่ในทิศเทศอเมริกา บัดนี้กรุงสยาม
 ขอปฏิญาณทำให้แน่ใจมาแก่ท่านแลผู้อื่นที่จะได้อ่านพระราชสาสน์ว่า
 ทางไมตรีอันตรง แลสัญญาการค้าขายที่แก้ไขให้ดีขึ้นในครั้งนี้ ที่จะ
 ให้เป็นไปด้วยดีในระหว่างอยู่ในทิศเทศอเมริกาแลแผ่นดินสยามนั้น แต่
 จะรักษาพันธสัญญาบริพัตรไว้เรียบร้อย ตลอดเวลาสืบพระบรมวงษานุวงศ์ แล
 ท่านผู้ที่จะมาสืบพระราชอิศริยยศในแผ่นดินสยาม แต่ขอให้ผู้ครอง

อยู่ในทิศตะวันออกซึ่งเป็นบ้านเมืองใหญ่มีอำนาจมาก แลเป็นเมืองตั้ง
 อยู่ในยุคธรรมยังยืนมั่นคง จึงเป็นที่พึ่งอันดีแก่แผ่นดินสยาม ซึ่งมี
 อำนาจเล็กน้อยพอประมาณนี้ ด้วยความที่มิได้ใคร่ปรานีเอาใจใส่ไต่ถาม
 หาความจริงที่แท้ เมื่อเวลาไร ๆ ลางทีหากจะมีด้วยเหตุเกี่ยวข้อง
 ต้องข่มขู่แต่อำนาจในทะเลใหญ่อันใดอันหนึ่ง ที่จะมีมาแต่บ้านเมืองใหญ่ ๆ
 อันนั้นมีอำนาจมาก ขออย่าได้เพิกเฉยละเลยเสียไม่เอาเป็นธุระ ฤ
 อย่างหนึ่งเมื่อใดมีผู้ไปฟ้องกล่าวโทษผู้ครองช้างสยาม อย่างใดอย่างหนึ่ง
 ก็ขอให้ไต่ถามแลพิจารณาพิพากษาโดยยุติธรรมที่เที่ยงดั่งแท้ อนึ่ง
 ชาวสยามประเทศนี้ ย่อมเป็นคนตลกขบขันคลอเคลียหลายชั่วอายุ
 ใกล้เคียงมากมาด้วยกัน ไม่รู้จักอย่างธรรมเนียมที่ดี เมื่อมาสมคบ
 ค้าขายกับชาวอเมริกาแลชาวประเทศอื่นที่มีขนบธรรมเนียมบ้านเมืองผิดกัน
 เกลือกขางจำพวกจะเข้าใจผิดแล้ว จะพูดผิด ๆ ทำผิด ๆ ไปข้าง ก็ถ้า
 การอันนั้นไม่เป็นการอันใหญ่โตสำคัญนัก กรุงสยามปรารถนาขอให้ผู้
 ครองเมืองท่านจงออกโทษเสียบ้างโดยสมควร ด้วยปรกติธรรมคาของคน
 เป็นอันมากในพื้นบ้านพื้นเมืองสองฝ่ายผิดอย่างกันนัก บัดนี้กรุงสยามขอ
 แก่ท่านมาเสียแต่เดิม ให้ช่วยมีกรณาคิดอ่านในการเช่นนั้น ให้เป็นฉบับ
 แยกแผนแก่ผู้ครองเมืองของท่านสืบไปในภายหน้า บัดนี้แผ่นดินสยาม
 ก็พึงเบียดเบียนแก่บ้านเมืองที่มีอำนาจในทะเลหลายเมือง เพราะความเลวฤ
 สิ่งซึ่งเป็นสินค้าที่เกิดขึ้นในแผ่นดินสยามนี้ แต่คนในสยามทั้งไพร่ทั้งผู้
 โภคมากยังคงอยู่ในความเขลาไม่ฉลาดนัก ไม่รู้จักทางการค้าขายแล
 ทุนบำรุงรักษาย่านเมืองให้ดี บัดนี้กรุงสยามขอแสดงความขอบคุณมา

โดยความซื่อสัตย์สุจริต เพราะอักษรสาสนของท่านมีถ้อยคำอันอ่อนหวาน
แลเครื่องมงคลราชบรรณาการที่เป็นของมีราคาที่ท่านส่งมาให้กรุงเทพมหานคร
ได้รับไว้ครบถ้วน พระราชสาสนนี้ได้จัดแจ้งสำเร็จแด่พระที่นั่งอมรินท
รวินิจฉัยมหัยสุริยพิमान ในพระราชฐานชั้นในขอมหาราชวังตั้งอยู่ใน
กรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์มหินทรายุทธยาบรมมราชธานีอันมีใน
ประเทศบางกอกแคว้นแคว้นแสนสยาม ในวันพุธเป็นวัน ๘ คำข้างขึ้นของ
จันทร์มาศชื่อเชษฐาเป็นเดือนที่ ๘ แต่ต้นระกุนาว ในขอมะโรงนักษัตร
อัฐศก มีศักราชสยาม ๑๒๑๘ ตรงกันกับสุริยกาลสังเกตุ ซึ่งรู้ทั่ว
พร้อมในประเทศยุโรป เป็นวันที่ ๑๐ เดือนยูนในขอมศักราชคฤศต์ ๑๘๕๖
คิกเป็นปีที่ ๖ ในรัชกาลปัจจุบันของแผ่นดินสยามนี้

ฉบับที่ ๒๑

พระราชสาส์นถึงประธานาธิบดีอเมริกา

เมือขมมะแม พ.ศ. ๒๔๐๒

สมเด็จพระปรเมนทรมหามกุฏ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม เป็น
ใหญ่ไต่ครอวยครองพระราชอาณาจักรสยามราษฎร แวดล้อมด้วยนานา
ประเทศราชชนบทต่าง ๆ ทุกทิศ คือลาวโยนลาวเฉียงในทิศพายัพ
แลอุทฺท ลาวกาวแต่ทิศอีสานจนบูรพ กำโพชาเขมรแต่บูรพจนพายัพ
เมืองมลายูเป็นอันมากแต่ทิศทักษิณจนทวีป แลบ้านเมืองเกรียง
ข้างเหล่าแต่ทิศประจิม จนพายัพแลเข้าของแลชาติต่าง ๆ อื่น ๆ อีก
เป็นอันมาก แลเป็นผู้ประจักษ์ในภาษามคธแลคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา
ขอเจริญทางพระราชไมตรีมายังเขมบุขแนนปรีโสเคนต์ ผู้ยังค้ำการ
แผ่นดินอยู่ในทิศเทศอเมริกาแสดงความให้ทราบ เมื่อเดือน ๓๐ ขมมะแม
เอกศก เป็นเดือนเสขเตมเขอว์ คฤศตศักราช ๑๘๕๙ นี้ มีคเฮอร์
จันเคลอว์ว่าการแทนกงสุลสำหรับอยู่ในทิศเทศอเมริกาในกรุงเทพฯ ฯ นั้นมา
แจ้งความแก่กรุงสยาม ว่าท่านผู้เป็นปรีโสเคนต์ผู้ใหญ่ในอยู่ในทิศเทศ
อเมริกา ได้ฝากอักษรสาสน์ส่งต่อ ๆ มา เพื่อจะให้ถึงกรุงสยามแล
อักษรสาสน์นั้นได้มาถึงมือมีคเฮอร์จันเคลอว์แล้ว จึงบอกให้กรุงสยาม
ทราบก่อน กรุงสยามได้ทราบแล้วก็มีความยินดี จึงได้้นักประมุขพระ
ราชวงษานุวงษ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ที่ปฤกษาราชการ แลเสนาบดีให้พร้อม

ในทิวาราชาการแผ่นดิน ในวัน ๖^๓ ๓๐ คำ ยมะแมเอกศกเป็นวันที่ ๘ แห่ง
เดือนเสวยเตมเฮอร์ คฤศตศักราช ๓๘๕๘ แล้วให้พนักงานไปเฝ้า
รับอักษรสาสนของท่านกับตัวมิตเตอร์จันเคลอร์ผู้ได้อำนาจเพื่อจะนำอักษร
สาสนของท่านมา ด้วยยปรวารยคอันสมควรแก่อักษรสาสนมาแต่เมือง
ใหญ่ทั้งทางบกทางเรือ จนถึงที่ประชุมนั้นแล้ว มิตเตอร์จันเคลอร์ก็ได้
ยื่นอักษรสาสนนั้น ถึงมือกรุงสยามต่อหน้าผู้ใหญ่ทั้งปวงในที่ประชุม
ครั้นกรุงสยามได้รับแล้ว ก็ได้เย็บออกอ่านทราบดีแล้ว ก็ได้แปล
ให้ผู้ใหญ่ในที่ประชุมนั้น ได้สลับฟังพร้อมกันแล้วก็พร้อมกันมีความ
ยินดี ว่ากรุงสยามนี้ได้รับราชไมตรีอันสนิท ติดต่อกับยูนิติกเทศ
อเมริกาเป็นประเทศอันใหญ่ แลว่าของเครื่องราชบรรณาการที่กรุงสยาม
ได้ส่งไปแล้วแต่ครั้งก่อนนั้น ได้เป็นของดีไว้ให้ปรากฏแก่คนเป็นอัน
มาก แลปรากฏเป็นเกียรติยศแสดงนาม แลการไมตรีของกรุงสยาม
สืบไปภายหน้า กรุงสยามขอแสดงความยินดีมาให้ผู้ครองฝ่ายยูนิติกเทศ
ทราบดี แลขอสมัคว่าด้วยราชการในยูนิติกเทศ ทั้งในภายหน้าที่ฝากมา
ด้วยนั้น กรุงสยามเห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่แผนมิตเตอร์จันเคลอร์
แผ่นดินมาก แต่หิบบ้างสองซึ่งกล่าวออกชื่อมาในอักษรสาสนของท่าน
นั้นยังหามาถึงไม่ แต่ขอแสดงความยินดีขอขอบคุณมาให้ทราบดีก่อน ด้วย
ความเชื่อแท้แก่อักษรสาสน ของท่านแลไว้ ใจว่าหิบบ้างสองนั้นคงจะถึง
ไม่ช้าโดยไม่มีอันตราย

อนึ่งตั้งแต่ได้ทำหนังสือสัญญาในยูนิติกเทศอเมริกากับกรุงสยามใหม่
ในครั้งนั้นแล้ว แลมีตำแหน่งกงสุลอเมริกามาตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร

นี้แล้ว พวกลูกค้ายังครุสอนสาคนายัง ชาวประเทศอเมริกายัง กุ
 กริยาเห่นเป็นสยายใจมากกว่าแต่ก่อน ไม่ได้ให้มีผลประโยชน์ปรากฏ
 แก่กรุงเทพมหานครแปลกขึ้นบ้าง มีลูกค้าชาวอเมริกาพวกหนึ่ง ได้
 เอาเครื่องจักรสี่เข้ามาตั้งทำโรงตั้งเข้าอยู่ในแขวง กรุงเทพมหานครนี้แห่ง
 หนึ่ง พวกหนึ่งได้เอาเรือกลไฟเหล็กมารับจ้างลากเรือลำเลียงอยู่พวก
 หนึ่งได้เอาเครื่องจักรเรือกลไฟใหญ่น้อยต่าง ๆ มาขายแก่ชาวสยามใน
 พระมหานครนี้หลายลำรับ และมีคนอเมริกันหลายคนเข้ามารับจ้างเป็น
 เอนจิเนียสอนไทยให้ตั้งเครื่องจักรบ้าง เป็นคนกำกบใช้เครื่องจักรเดิน
 เรือของไทยบ้าง ครุสอนคฤสศตสาคนามีหลายคนตั้งตีพิมพ์หนังสือแจก
 มากกว่าชาวยุโรป แต่ลูกค้าค้าขายนั้นยังน้อยกว่าคนชาวยุโรปอยู่
 กรุงสยามมีความยินดีนัก ว่าได้เป็นผู้ค้นเคยได้ส่งได้รับพระราชสาสน
 อักษรสาสน กับผู้ครองแผ่นดินในทิศเทศอเมริกา เป็นประเทศใหญ่ใน
 ทวีปใหญ่ฝ่ายตะวันตก จะซอรักษาทางพระราชไมตรีกันนี้สืบ ๆ ไป

พระราชสาสนนี้ ได้ส่งมาแต่พระที่นั่งอนันตสมาคม ในพระราช
 สฐานขอพระบรมมหาราชวัง ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครอมรัตนโกสินทร
 มหินทรายุทธยาบรมราชธานี อันมีในประเทศข้างนอกแคว้นแคว้นแผ่นดิน
 สยาม ในวันที่ ๕ ๑๑ คำบ่มะแมเอกศก ศักราช ๑๒๒๓ ตรงกันกับวันคิน
 อย่างยุโรปแลอเมริกา เป็นวันที่ ๒๒ ในเดือนเสกเทมเบอ คฤสศตศักราช
 ๑๘๕๘ เป็นปีที่ ๘ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

เมื่อบวกล พ.ศ. ๒๕๐๓

สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระองค์ทรงมีพระกรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อช่วยเหลือประชาชนชาวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในชนบท ซึ่งมีความยากลำบากและขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ ทรงมีพระกรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อช่วยเหลือประชาชนชาวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในชนบท ซึ่งมีความยากลำบากและขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ

ในกรุงเทพมหานครนี้ มาแจ้งความว่าท่านขุนแผน ผู้เป็นใหญ่ได้
ยังค้ำชีชาดการแผ่นดินอยู่ในทิศทิศอเมริกัน ฝากอักษรสาสนกับ
ทั้งสมุททิพย์เป็นอันมาก มาถึงเราเจ้ากรุงสยาม ๆ ใต้ทรายแล้ว
จึงได้ส่งเจ้าพนักงานไปแห่รับมาด้วยยศตามอย่างธรรมเนียมฝ่ายสยามซึ่ง
เคยในการรับอักษรสาสน ซึ่งมาแต่ประเทศแผ่นดินอันใหญ่ แล้วก็
ไ้ค้ำในชุมนุมพร้อม กับ พระราชวงษานุวงษ แลเสนาบดีที่มียศ
ชั้นศักดิ์ใหญ่ ๆ ได้ว่าราชการแผ่นดินอยู่ในพนักงานนั้น ๆ ใต้แท่นตัว
ตามยศ ออกรับโดยเคารพนับถือเหมือนดังว่าเมื่อปริไสเคนอยู่ในทิศเทศ
ไ้มาเยี่ยมเยียนพระมหากษัตริย์ แล้วไ้รับอักษรสาสนนั้น แล้วไ้
แปลอ่านในที่ประชุมนั้นแล้ว แต่ณวัน ๗ ๙ ๓๐ ค่ำ ยมแมเอกศก
ศักราช ๑๒๒๓ ตรงกับวันขึ้นซึ่งคิดในทางพระอาทิตย์เป็นวันที่ ๓๐ ในเดือน
เสกขมเบียร ในคฤศตศักราช ๑๘๕๘ วันนั้นเป็นวันที่ ๓๐๔๑ ในรัชกาล
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

แต่สมุททิพย์ขอแลจำนวนเป็นขานูซึ่งมีมากับอักษรสาสนนั้น ยังหา
มาถึงพร้อมกันไม่ เพราะฝากข้อ ๆ มาในเรือต่าง ๆ ค่อยค่อยอยู่
หลายวันเวลา มาภายหลังก็ไ้มาถึงพร้อมเสร็จแล้ว 'เราพระเจ้า
กรุงสยามขอแสดงความยินดียิ่งนัก ขอขอบคุณความไมตรีซึ่งผู้ครอง
แผ่นดินอยู่ในทิศเทศ มีอาวีรคต่อเราพระเจ้ากรุงสยาม คิดจะให้เจริญ
รุ่งเรืองด้วยความรู้ต่าง ๆ จึงฝากมานั้น ๆ' ซึ่งเราเจ้ากรุงสยามมีความ
ยินดี เพื่อยะไ้ฟังว่าสิ่งของเครื่องราชบรรณาการต่าง ๆ ซึ่งเราเจ้ากรุง
สยามไ้ฝากไปพร้อมกันกับพระราชสาสน โดยการที่ตั้งใจแลกำหนด

ไปว่า ให้ถึงท่านผู้ใหญ่ที่ได้บังคับบัญชาจัดการทั้งปวงในยูนิติกเทค
ซึ่งมีนามว่า แผลงกลืนเบยส ซึ่งได้ให้อักษรสาสนมาถึงเราเจ้ากรุง
สยาม ส่งโทนเซนอิคเกอร์เข้ามาขอแก้ไขทำสัญญาใหม่นั้น ได้ไป
ถึงนครวักซิงตันเป็นที่ตั้งผู้ครองผู้ใหญ่ของยูนิติกเทคอเมริกาแล้ว แล
การปรกติของชนทั้งปวงในประเทศต่างๆ บนคาบที่ไค้ควมคุมกันเป็นอำนาจ
บ้านเมืองแต่ละแห่ง ๆ ในโลกนี้ ตามซึ่งเห็นอยู่โดยมาก เมือง
หนึ่ง ๆ ประเทศหนึ่ง ๆ นั้น ๆ เมืองใดปรกติธรรมตาของมนุษย์ยัง
เป็นเดือนฤกัลเดือนอยู่ ผู้ใดมีกำลังด้วยการกล้าหาญเร็วแรง
ของตน ฤกัลพึงอิงกำลังกล้าหาญเร็วแรงของพวกพ้องเพื่อนฝูงมาก
ผู้ที่มีกำลังกว่าชนทั้งปวงนั้น จะเป็นที่ชอบใจก็มิได้ มิเป็นที่ชอบใจก็มิได้ของ
ท่านทั้งปวงเป็นอันมาก ก็ได้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน แต่ในบ้านเมืองที่มนุษย์
ใกล้จะเชื่องรายฤกัลเชื่องรายแล้ว ด้วยรู้จักแลสั่งเสียพยกกฎหมายแล
อย่างธรรมเนียมอันดี ๆ ในบ้านเมืองเช่นนี้โดยมาก ท่านผู้ใดเป็นต้นบด
เป็นที่สรรเสริญแลเป็นที่ไว้ใจมากที่สุด ของผู้ที่ควรนับถือควรสรรเสริญ
ควรไว้ใจทั้งปวงเป็นอันมาก ซึ่งมีความดีแลความสันต์ต่าง ๆ ในกิจ
นั้น ๆ การนั้น ๆ พร้อมใจกันเลือกสันชั้นตั้งไว้เป็นที่พึงอิงอ้างแล้ว
ท่านผู้นั้นก็ได้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ก็ผู้ที่ได้เป็นใหญ่ได้ครองแผ่นดินแล้ว
ในประเทศนั้น ๆ เมื่อยังไม่มีชนใช้ภัยอันมรณัตราวยังมีกำลังว่าราชการ
แผ่นดินไปไค้อยู่ ผู้ที่อยู่ในอำนาจทั้งปวงด้วยความยำเเกรงกลัวก็มิ
ด้วยความจำใจต้องถือความสัตย์ซื่อให้ปรากฏอยู่ก็มิได้ ก็ยอมช่วยประคับ

ประสงค์ทำนุบำรุงให้ ไท้ครองแผ่นดินไปได้นานสืบอายุไปเองนั้นโดยมาก เพราะเหตุนี้ก็ย่อมมีธรรมเนียมของเมืองต่าง ๆ ซึ่งมีปรกติเช่นนั้น แล เมื่อศึกต่อกันเข้าด้วยทางพระราชไมตรีแล้วแลจะส่งราชสาสน์ไปมา แล จะส่งเครื่องมงคลราชบรรณาการไปทรงยินดีต่อกัน ก็ย่อมออกนามขึ้นมา ว่าให้ราชสาสน์ถึงก็ดี แลเครื่องมงคลราชบรรณาการทรงยินดีไปเฉพาะ ก็ดี แก่พระเจ้าแผ่นดินซึ่งครองแผ่นดินอยู่ในเวลานั้น ถ้าพระเจ้าแผ่นดิน ที่ส่งพระราชสาสน์แลเครื่องราชบรรณาการมาก่อนนั้น ตามเหตุอันควร แก่พระราชสาสน์แลเครื่องราชบรรณาการอันเป็นของก่อนแลของตอบ แล เครื่องราชบรรณาการที่ส่งไปมาถึงกันเช่นนั้น พระเจ้าแผ่นดินองค์ใดได้ รับก็ขาดเป็นสิทธิของท่านผู้นั้นตามแต่ประสงค์จะเก็บไว้ถ้าจะให้ระบับแก่ผู้ใดก็ได้ ที่เป็นของสำคัญมาก ไม่ควรจะเป็นเครื่องใช้ของผู้ใด นอกจากเป็นของพระเจ้าแผ่นดินแล้ว ก็ต้องเก็บไว้ใช้เองจนเวลาจะใกล้ สิ้นชนม์ชีพ แล้วจึงมอบให้เจ้าพนักงานเก็บรักษาไว้สำหรับเป็นเครื่อง ใช้ของพระเจ้าแผ่นดินองค์อื่นซึ่งจะสืบทอดไปณภายหน้า

แลซึ่งในแผ่นดินอยู่ในทิศตะวันออกนี้ มีขนบธรรมเนียมตั้งไว้แล สืบมาแต่ครั้งปรัสเซียเคยยกตัวชิงกัน ให้ราษฎรทั้งแผ่นดินพร้อมใจกัน เลือกลงบุคคลที่ควรจัดไว้เป็นชั้นแล้วตั้งให้เป็นปรัสเซียคนโตใหญ่แลปรัสเซีย เกนครอง ครองครองแผ่นดินผู้ ซึ่งกล่าวว่าราชการบ้านเมืองเป็นวาระเป็น คราวมีกำหนดเพียง ๔ ปีแล ๘ ปี แลให้ธรรมเนียมนี้ยังยืนอยู่ได้ ไม่มี การขัดขวางแก่งแย่งแก่กัน ด้วยผู้นั้น ๆ จะช่วงชิงอิทธิพลกันเป็นใหญ่ ในแผ่นดิน ทั้งเมืองอื่น ๆ ซึ่งเป็นอยู่เนื่อง ๆ นั้นได้ ก็เห็นว่าเป็น

การอัครราชบัณฑิต เป็นชนบวรมเนียมที่ควรระสรวลวิญญอยู่แล้ว แลเมื่อ
 ปีโรงอิฐตก ศักราช ๑๒๑๘ ตรงกันกับศตศักราช ๑๘๕๖ นั้นเป็น
 ความของปริไสเคนต์แผรงกลืนเขยศ ๗ ไต่ลง ซอในอักษรสาสนมอยให้
 โตนเซนอิศแกวร์คุมเข้ามาพร้อมกับเครื่องราชบรรณาการมาเจริญทาง
 ไมตรีแลขอทำสัญญา ในอักษรสาสนก็มีกำหนดมาถึงเราเจ้ากรุงสยาม
 ผู้ครองแผ่นดินประจุบันนี้โดยเฉาะ เพราะฉะนั้นเราเพื่อจะรักษาทาง
 ราชไมตรี จึงได้มีราชสาสนกับเครื่องราชบรรณาการทรงยินดีไปโดย
 เฉาะปริไสเคนต์แผรงกลืนเขยศตามอย่างธรรมเนียมฝ่ายข้างสยาม แล
 ครั้นได้ทราบความตามอักษรสาสนซึ่งมีมาว่าเครื่องราชบรรณาการทั้ง
 หลายนั้น ได้เก็บรวบรวมเรียบเรียงไว้ในห้องอันหนึ่งเป็นของกลางแผ่นดิน
 เพื่อจะให้ชนทั้งปวงไปมาคแล แลรู้เห็นมากด้วยกัน เป็นเกียรติยศแก่
 แผ่นดินในทิศเศแลแผ่นดินสยามทั้งสองฝ่ายนั้น เราพระเจ้ากรุง
 สยามก็มีความยินดีด้วยยิ่งนัก ขอแสดงความยินดีมา

ครั้นเราพระเจ้ากรุงสยามขอฝากขายเหล็กลายทำที่เมือง สยาม
 ตามรูปอย่างขายยี่ขึ้น มีเงินถมยาคำกาไหล่ทอง แลมีเครื่อง
 ประภักดิ์ทองคำเล่มหนึ่ง ก็รับถ่ายคล้ายเงาของเราพระเจ้ากรุงสยาม
 รูปหนึ่งออกมากับราชสาสนนี้ เจริญทางพระราชไมตรีกับแผ่นดิน
 อยู่ในทิศเศ ของสองสิ่งนี้ตามแต่ปริไสเคนต์กับเสเนตทั้งปวงผู้ว่าราชการ
 แผ่นดินเห็นจะควรประการใด ควรจะยกให้เป็นของปริไสเคนต์ขุแน
 ซึ่งให้อักษรสาสนมาในครั้งหลังนั้น ฤาจะไว้เป็นของกลางอย่างเก่าก็
 ตามแต่ธรรมเนียมในอยู่ในทิศเศนั้นเทอญ

พระราชสาสน์นี้ได้มอบส่งณพระที่นั่งอนันตสมาคมในพระราชฐาน
 ชื่อพระบรมมหาราชวัง ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร
 มหานครราชธานี อันมีในประเทศสยามนอกแคว้นแคว้นแผ่นดิน
 สยามในวัน ๕ ๕ คำ บัณฑิตทศกักราช ๑๖๒๖ ตรงกับวันขึ้นอย่าง
 ยุโรปและอเมริกา เป็นวันที่ ๑๔ ในเดือนพฤษภาคม คฤศตศักราช ๑๘๖๓
 เป็นปีที่ ๑๑ ฤๅเป็นวันที่ ๑๖๔ ในรัชกาลปัจจุบันนี้.

ฉบับที่ ๒๓

พระราชสาส์นถึงพระราชาธิบดีเคนมาร์ก

เมื่อมะแม พ.ศ. ๒๔๐๒

สมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยามผู้
 เป็นใหญ่ได้ครอบครองพระราชอาณาจักรสยามราชบุตร แวคล้อมด้วย
 นานาประเทศราชชนต่าง ๆ ทุกทิศ คือลาวโยนลาวเฉียงในทิศพายัพแล
 อุดร ลาวกาวแต่ทิศอีสานจนบูรพา กำพูชาเขมรแต่บูรพาจนภาค
 เมืองมลายูเป็นอันมากแต่ทิศทักษิณจนจรด แลบ้านเมืองเกรียงยางเหล่า
 แต่ทิศปัจจิมพายัพ แลข้าชองแลชาวต่าง ๆ อื่น ๆ อีกเป็นอันมาก แล
 เป็นผู้ประจักษ์ในภาษามคธ แลคัมภีร์ในพระพุทธรศาสนา ขอเจริญทางพระ
 ราชไมตรีมายังสมเด็จพระเจ้าเฟรเดอริกที่ ๗ เป็นพระเจ้ากรุงเคนมาร์ก
 แลคนแวนกาล แลโคซ แลเป็นอธิปัตย์ในประเทศสเลตควิคโหลเสตน
 แลประเทศสตอมาร์น แลประเทศติคมาวเลค แลเมืองลอนเบ็ค แล
 เมืองโฮลเคนเบ็ค ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ควรการพระราชไมตรี
 อันสนิทแลเสมอกับกรุงสยาม ให้ทราบว่า เมื่อมะแมเมียนกันทร
 สัมฤทธิศก เป็นปีที่ ๘ ในรัชกาลประจันของแผ่นดินสยาม ในนี้มี
 ศฤศศักราช ๑๘๕๘ ขอนยาเวอิคเกวรังกงสเลเคนมาร์ก ที่ตั้งอยู่เมือง
 สิงคโปร์ได้ โดยสารเรือกลไฟเข้ามาถึงพระนครนี้แล้ว ให้สำแดงหนังสือ
 สำคัญสำหรับตัวที่ได้ รับมาจากกรุงเคนมาร์ก เขียนในอักษรอังกฤษ

มีมหาราชสัญญากรสำหรับพระนครนั้น ประทับเป็นสำคัญควรเชื่อไว้
 มันคงว่า เป็นผู้รับสั่งบังคับมา มีอำนาจอันเต็มเพื่อจะได้ทำสัญญา
 ในวาระชาวประเทศสยามแลคนจีนแก่ประเทศเคนมารัก แลยอนยา
 เวอิคเกอร์นั้นเป็นคนคุ้นเคยกับกรุงสยามมาแต่ก่อน เคยเข้ามาใน
 กรุงเพทฯ นี้อีกสามครั้ง ครั้นนี้ได้อำนาจให้กรุงสยามแต่งตั้งผู้รับสั่ง
 คนหนึ่ง ฤ็าพวกหนึ่งออกไปเจรจาปรึกษาในการแลสิ่งที่ควรทำต้องการ
 จะทำสัญญา ฝ่ายกรุงสยามเห็นชอบด้วยแล้วก็ยินยอมทำตาม
 ทุกประการ จึงมีข้อซึ่งเป็นผู้รับสั่งสำเร็จกิจการฝ่ายกรุงสยาม
 กับยอนยาเวอิคเกอร์ได้พร้อมใจกันปรึกษาหาฤ็าการทั้งปวงนั้น ๆ ตาม
 ประสงค์ในข้อความสัญญาต่าง ๆ ตกลงเป็นอันสำเร็จแล้วในวันศุกร์เป็น
 วันเก้าค่ำข้างขึ้นของจันทรมาศช่อเชฐ นัยเป็นเดือนที่ ๗ แต่ต้นฤดูหนาว
 มา ในสมัยเมียนกษัตริย์สัมฤทธิ์ศึกจักราชโอรสสยาม ๑๒๒๐ ตรงกันกับ
 สุริยกาลสังเกตซึ่งรู้ทั่วพร้อมกันในประเทศยุโรป เป็นวันที่ ๑๐ แห่งเดือน
 เมในสมัยกฤตศักราช ๑๘๕๘ เป็นปีที่ ๘ ในรัชกาลประยุบันของกรุงสยาม
 นี้ ครั้นมาครั้งนั้น ค. ก. แมสสอนอิคเกอร์ผู้ว่าการแทนกงสุลเคนมารัก อยู่ที่
 กรุงเพทมหานครนี้ มาแจ้งความแก่กรุงสยาม ว่ากรุงเคนมารัก
 ได้ส่งพระราชสาสนมาเพื่อจะให้ ถึงกรุงสยาม แล้วว่าพระราชสาสนนั้น
 ได้มาถึงมือ ค. ก. แมสสอนอิคเกอร์แล้ว จึงบอกให้กรุงสยามทราบก่อกำ
 เพื่อกำหนดการรับ โดยสมควรตามอย่างเคยเป็นยศแลพระราชสาสนมา
 แต่เจ้าแผ่นดินประเทศใหญ่ ฝ่ายกรุงสยามได้ทราบแล้วก็มีความยินดี
 จึงได้นักประชุมพระราชวงษานุวงษ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่มากปฤ็การราชการ

แลเสนาบดีให้มาพร้อมกันในที่ว่าการแผ่นดินในวัน ๕ ๖ ๑๐ คำ บัมแม
 เอกศก เป็นวันที่ ๑๕ แห่งเดือนเสยเตมเขอว์คฤสศักราช ๑๘๕๘ แล้ว
 ให้พนักงานไปเฝ้ารับพระราชสาสน กับตัว ค. ก. แมสสอนอิศเกอร์ผู้ได้อำนาจ
 เพื่อจะได้นำพระราชสาสนของกรุงเคนมาร์ก ด้วยยวิวารยศอันสมควรแก่พระราชสาสน
 มาแต่เมืองใหญ่ ทั้งทางเรือทางบกจนถึงที่ประชุมกันแล้ว ค. ก. แมสสอนอิศเกอร์
 ได้ส่งพระราชสาสนนั้น ให้ถึงราชหัตถ์กรุงสยาม ต่อหน้าผู้ใหญ่ทั้งปวงในที่ประชุม กรุงสยาม
 ได้อ่านแล้วแปลความออกแล้ว แสดงให้แจ้งแก่พระราชวงษานวงษ์ แลเสนาบดีผู้
 ใหญ่ในที่ประชุมนั้นทราบความด้วย ท่านทั้งปวงนั้นได้ทราบแล้ว ก็มีความยินดี
 พร้อมกันกับกรุงสยามด้วยได้เจริญราชอิศริยยศเกียรติคุณในที่เฝ้ารับ
 พระราชสาสนเจริญทางพระราชไมตรีมาตรงเณาะแต่สำนักนี้ กรุงเคนมาร์ก
 เป็นพระเจ้าแผ่นดินอันใหญ่สมควรเป็นทองแผ่นเคียงโดยพระราชไมตรี
 กับกรุงสยามทั้งเมืองฝรั่งเศส เมืองอังกฤษ เมืองโปรตุเกสและอื่น ๆ นั้น
 กรุงสยามขอแสดงความมาให้กรุงเคนมาร์ก ทราบว่ามีคเณวิลโซนซึ่ง
 ขอนยาเวอิศเกอร์ ได้มอบหมายให้รับพระทำราชการแทนที่กงสุล
 ของกรุงเคนมาร์กอยู่ในพระนครนี้ ตั้งแต่การทำสัญญาสนธิฐานตกลงกันแล้ว
 มาหลายเดือน มีคเณวิลโซนได้ปฏิบัติถูกต้องตามอย่างกงสุล
 ซึ่งรักษาทางพระราชไมตรี แลขอสัญญาทั้งปวงโดยสุจริต ทุกที่ทุกทางไม่มีที่ระเคียดเคียนไต่เลย ครั้น
 เมื่อเดือนอาสาฬหบูชา ๘ นั้นแต่คนรคฺหนาวันนั้น คือเป็นเดือนยฺไล

มิกะเทวิลโซนเข้ามาอำลากรุงสยาม ว่าตัวมิกะเทวิลโซนอยู่ในพระนครนี้มานานแล้วรู้คุณอากาศหาเป็นที่สบายแก่กายของมิกะเทวิลโซนไม่ มิกะเทวิลโซนจะขอลากลับไปอยู่เมืองสิงคโปร์ แลขอมอบธุระราชการกงสุลของกรุงเคนมาร์กนั้นให้ มิกะเท ก.ก. แมสสอน ลูกค้าอังกฤษคนหนึ่งซึ่งอยู่ในพระนครมานานแล้ว เป็นคนสมควรให้ทำแทนที่กงสุลเคนมาร์กไป ขอให้กรุงสยามยินยอมตาม ฝ่ายกรุงสยามก็เห็นว่า มิกะเท ก.ก. แมสสอนนั้นเป็นคนสมควรอยู่ ด้วยเป็นคนไต่อยู่ในพระนครนี้ แลคุ้นเคยกับกรุงสยามมานานเหมือนมิกะเทวิลโซน แลก็เป็นคนซื่อสัตย์เที่ยงธรรมมีกิริยาเรียบร้อยดีอยู่ ถ้าแม้กรุงเคนมาร์กไปครพระราชทานให้มีอำนาจตั้งให้เป็นกงสุลเมืองเคนมาร์กแล้ว กรุงสยามก็จะมีความยินดีด้วย ฤๅอย่างหนึ่งถ้ากรุงเคนมาร์กจะไปตั้งกงสุลที่เป็นคนตานาคือชาวเคนมาร์กแท้ แต่รู้เราอังกฤษใช้ชักเงินก็ มาเป็นกงสุลได้ กรุงสยามก็จะมีความยินดีด้วย เพราะในพระนครนี้ถึงมีลูกค้าเป็นคนมีเพศภาษาต่าง ๆ มาก คนที่รู้ภาษานานาค ฤๅอักษรภาษานานาคก็ยังมีไม่พอ แม้ในหนังสือเขียนฤๅหนังสือพิมพ์อย่างนานาคมา จะหาผู้แปลฤๅผู้อ่านแต่สักคนหนึ่งก็ยังมี ครั้นกรุงสยามมีความยินดีที่ได้รับพระราชสาสนมาแต่กรุงเคนมาร์กเฉพาะตรงมา แลได้ข้อครั้งคราวอันที่ไต่ตอบพระราชสาสน เฉพาะตรงไปยังกรุงเคนมาร์กแต่กรุงสยามด้วย แลมีความแน่ใจว่าทางพระราชไมตรีจะถาวรวัฒนาการสืบต่อกันยาวไปภายหน้า แลการทูลเกล้าไปมาค้าขาย ก็จะสบาย

สทวกลเป็นคุณด้วยกันทั้งสองฝ่าย ครั้นนี้กรุงสยามก็ได้ทำหนังสือฉบับ
หนึ่งเป็นคำรับทำให้หมั้นแก่ข้อสัญญาแลกกฎหมายผ่อนปรนให้เสมอแก่
ลูกค้า แลพิภักจงกอบภายี ซึ่งผู้รับสั่งทั้งสองฝ่าย ได้ทำแล้วแต่ก่อน
นั้น แล้วประทับพระราชลัญจกรสำหรับพระราชอาณาจักรกรุงสยาม แล
สำหรับนามแผ่นดินประจุบันนี้เป็นสำคัญแล้ว ได้มอบให้แก่ ก. ก. แมสสอน
แลเปลี่ยนหนังสือซึ่งเป็นคำรับแลทำให้หมั้นแก่ข้อสัญญา แลกกฎหมาย
ผ่อนปรนให้เสมอแก่ลูกค้าแลพิภักจงกอบภายีทั้งปวงนั้น ประทับตรา
สำหรับพระราชอาณาจักรกรุงเคนมาร์ก แล้วส่งมาในครั้งนั้น แต่เมื่อ
ก. ก. แมสสอน ในวันเมื่อรับพระราชสาสนกรุงเคนมาร์กเป็นเสร็จแล้ว ครั้ง
นี้กรุงสยามก็คิดเห็นเป็นหนึ่งแน่ว่าการที่ได้เริ่มแรกทำสัญญาในครั้งนี้จะ
ได้เป็นเกียรติยศกิตติคุณของกรุงเคนมาร์ก แลกรุงสยามในประจุบัน
นี้ ซึ่งเป็นผู้ได้ริเริ่มแลรับยอมพร้อมใจทำสัญญากัน แลเปิดทาง
ค้าขายเป็นเดิมเป็นต้นในครั้งนี้ เป็นที่ไต่ ยินได้รู้แก่คนทั้งปวงในโลกย์
สืบไปภายหน้าสันกาลนาน

แลพระนามเกียรติยศคุณของกรุงเคนมาร์กในประจุบันนี้ กรุงสยาม
ก็ได้ฟังไต่ทราบแต่คำสรรเสริญของคนที่ควรเชื่อถือเป็นอันมากมาก่อน
นานแล้ว แลไต่ทราบว่ากรุงเคนมาร์กก็ได้ทราบนามแลปรกติของ
กรุงสยามนี้ด้วย เพราะได้รับหนังสือของพนักงานพวกรอขายลโซโซอิติ
นอเต็น อันติโกเวรศ ในกรุงโกเปนหาเขนราชธานีเคนมาร์กซึ่งได้
มีฝากมาถึงกรุงสยามกับกิโปลมา จกหมายสำคัญมีราชลัญจกรของ

กรุงเตนमारักลงท่วยนั้นหลายมาแล้ว บัดนี้กรุงสยามไว้ใจว่าเมื่อใด ๆ
กรุงสยามจะมีความประโยชน์ประสงค์ใด ๆ ต้องการจะให้กรุงเตนमारัก
ทวายประการใด ๆ เมื่อกรุงสยามจะส่งพระราชสาสน์มาถวายกรุง
เตนमारักโดยตรง เฉพาะท่วยมอຍให้กงสุลเมืองเตนमारักส่งมาณกรุงโก
เปนทาเยน เมื่อนี้กรุงเตนमारักก็จะทวงยื่นตัวรับแลตอบโดยทางพระราช
ไมตรีอันสนิทไมมีความรังเกียจประการใดเลยเปนแน่แท้

พระราชสาสน์นี้ ลงราชบัญชากรของกรุงสยามณพระที่นั่งอนันต
สมาคม พระบรมมหาราชวัง กรุงรัตนโกสินทรมหินทวาทธยายบรม
ราชธานี ตั้งอยู่ในประเทศบางกอก ในวันพฤหัสบดีที่แปดที่สิบสองใน
แรมเดือนกฤติกมาศนี้ปีที่ ๑๒ ปีมะแมนี้กัศัตร์เอกศก ศักราชไทร
ศยาม ๑๒๒๑ ตรงกันกับกำหนดสุริยทินอย่างยุโรปเมื่อวันที่ ๑๑ ใน
เดือนนอเวมเบอ คฤศตศักราช ๑๘๕๘ เป็นปีที่ ๘ แลวันที่ ๓๑๐๓ ใน
รัชกาลปัจจุบันนี้

ฉบับที่ ๒๔

พระราชสาสน์ถึงสมเด็จพระราชาธิบดีเยอรมัน

เมือพระกา พ. ศ. ๒๔๐๔

พระราชสาสน์ในสมเด็จพระปรเมนทรมหามกุฏ พระเจ้ากรุงรัตนโกสินทร์มหินทรายุทธยา ผู้เป็นใหญ่ในสยามแลประเทศราชที่ใกล้เคียงต่าง ๆ คือเมืองลาวกาว ลาวเฉียง เมืองกำโพซา เมืองมลายู หลายเมืองแลอื่น ๆ ขอคำนิยัเจริญทางพระราชไมตรีมายังสมเด็จพระเจ้ากรุงปรัสเซีย ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ควรการพระราชไมตรีให้ทราบว่า กอนเขวเลนเบิกราชทูตของกรุงปรัสเซีย เป็นผู้ริบสั่งเข้ามาขอทำสัญญาทางพระราชไมตรีแลทางค้าขายในพระนครนั้น ไต่เข้ามาด้วยเรือกลไฟ ๓ ลำของกรุงปรัสเซียถึงปากน้ำเจ้าพระยาแล้ว ก็ไต่แจ้งความมายังเสนาบดีผู้ว่าการต่างประเทศให้ทราบก่อน ว่าเป็นราชทูตเชิญพระราชสาสน์ของกรุงปรัสเซีย แลเครื่องราชบรรณาการบางสิ่งเป็นของทรงยินดีมาถึงกรุงสยาม ๆ ไต่ทราบแล้วมีความยินดี ไต่สั่งให้เจ้าพนักงานจักเรือกลไฟ ๒ ลำลงไปรับกอนเขวเลนเบิกราชทูตกับขุนนางผู้น้อยเป็นลำกับซึ่งมาด้วยราชทูตนั้น ขึ้นมาให้อยู่ที่สมควรแล้ว กรุงสยามไต่รับพระราชสาสน์แลราชทูตของกรุงปรัสเซีย โดยเคารพอย่างเช่นรับพระราชสาสน์แลราชทูตซึ่งมาแต่ประเทศใหญ่ แลการรับรองทั้งปวงนั้น ก็แจ้งประจักษ์อยู่แก่ตาแก่ใจของราชทูตแลขุนนางปรัสเซียที่มาแล้ว กรุงสยามไต่ทราบความถนัดทุกประการแล้วมีความยินดียิ่งนัก

ด้วยความพระราชไมตรีอารีรักชื่อนันธมแต่กรุงปรัสเซียมายังกรุงสยาม
แลได้เห็นชอบตามความประสงค์ของกรุงปรัสเซีย ซึ่งกล่าวในพระ
ราชสาสน กรุงสยามจึงได้แต่งตั้งผู้ถือรับส่งฝ่ายกรุงสยามทั้ง ๕ มีนาม
ปรากฏในหนังสือสัญญาฉบับนั้นแล้ว ให้มีอำนาจอันเต็มเพื่อจะไต่เจรจา
ปฤชณากับกองแควเลินเบ็คราชทูตฝ่ายกรุงปรัสเซีย ท่านทั้ง ๕ กับทูต
ก็ไต่ทั้งข้อสัญญาต่าง ๆ ตามที่เห็นพร้อมกันทั้งสองฝ่าย โดยประสงค์
ว่าควรนั้นทุกประการ การทำสัญญานั้นก็เป็นอันเสร็จแล้ว

แต่ในระหว่างเวลาเมื่อทำสัญญาค้างขยนั้น กองแควเลินเบ็คได้นำ
สิ่งของเครื่องราชบรรณาการบางสิ่ง คือราชสาส์นศิลาอักษรของ
กรุงปรัสเซีย แลอื่น ๆ เป็นของทรงยินดีมาถึงกรุงสยาม ๆ ไต่รับไว้
โดยทางไมตรีแลยินดีชวยใจด้วยสิ่งของเหล่านั้นเป็นอันมาก ขอแสดง
ความชวยใจยินดีมาถึงกรุงปรัสเซียให้ทราบด้วย

ก็บัดนี้กองแควเลินเบ็คราชทูตจะกลับคืนไป กรุงสยามจะส่งบริวาร
เสียบไม่ตอพระราชสาสนไม่ได้ เพราะมีความยินดียิ่งนัก ด้วยความ
ไมตรีอารีรักชื่อนันธมซึ่งมีมาในพระราชสาสนกรุงปรัสเซียฉบับนั้น จึงขอ
แสดงยืนยันให้กรุงปรัสเซียทราบว่า กรุงสยามมีความยินดีดังนี้ จะขอ
รักษาทางพระราชไมตรีอันสนิทกับกรุงปรัสเซียสืบ ๆ ไปในภายหน้า ตลอด
วันคืนเดือนปีซึ่งจะเป็นเวลาชนมายุของกรุงสยาม แลถ้าด้วยพระราช
วงษานวณซึ่งจะสืบไปภายหน้า

พระราชสาสนนี้ ลงราชวินิจฉัยของกรุงสยาม ส่งมาแต่ท้อง
พระโรงหลวงมีนามว่า พระที่นั่งอนันตสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง

กรุงรัตนโกสินทร์มหินทรายุธยาบรมราชธานี ทั้งอยู่ในประเทศบางกอก
ในทิศที่.....ของจันทร์มาศชื่อมาน นัยเป็นเดือนที่สามในฤดูหนาว
ในปรกานักษัตรตัวคิกิ ศักราชโหรสยาม ๑๒๒๓ ตรงกันกับกำหนดกาล
ตามกำหนดพระอาทิตย์อย่างยุโรปเป็นวันที่....ในเดือนเพร็วราวี คฤศตศักราช
๑๗๖๒ เป็นปีที่ ๓๓ แล้ววันที่ ๓๘๓๒ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

กรุงสยามจึงได้แต่งตั้งพระราชสาสนฉบับนี้ ในภาษาเองคลิสท์ซึ่ง
เป็นภาษากรุงสยามเข้าใจพอแต่งได้ ครั้นให้เขียนขึ้นกระต่ายแล้วประทับ
ราชลัญจกร แลลงลายราชหัตถ์เลขาของกรุงสยามตามตำแหน่ง แล
เฉพาะพิเศศมาเป็นสำคัญ แลได้มอบให้กองเฮเวนเบ็คกัทท์ทั้งเครื่อง
ราชบรรณาการบางสิ่ง เป็นของกรุงสยามขอแสดงยินดีมาถึง กรุง
ปรัสเซีย เพื่อจะได้เป็นที่รฤกทางพระราชไมตรีสืบไป เครื่องราช
บรรณาการเหล่านั้นมีจำนวนนับในหางว่าว ซึ่งมากับพระราชสาสนนี้ด้วย
แล้ว กรุงสยามขอทำให้ปรัสเซียแน่ว่ากรุงสยามจะขอรักษา
ทางพระราชไมตรีอันสนิทสืบ ๆ ไปในภายหน้า ตลอดวันคืนเดือนยซึ่ง
จะเป็นเวลาชนมายุของกรุงสยาม แลมีความหวังว่าล้าคัยพระราช
วงษานวงษ แลผู้ซึ่งจะมาในราชอิศริยยศของกรุงสยาม แลกรุง
ปรัสเซียทั้งสองฝ่ายสืบไปภายหน้า

อนึ่งเพราะเหตุที่พระราชเทวของกรุงสยามสิ้นพระชนม์ชีพในวัน
จันทร์ ขึ้นห้าค่ำแห่งเดือนสาวันเป็นเดือนที่ ๘ ซึ่งล่วงมาแล้ว ตรงกัน
กับวันที่ ๘ ในเดือนเสปเตมเบอรรยหลัง จึงต้องเขียนพระราชสาสนลง
ในกระต่ายขอเป็นธรรมเนียมสำคัญแสดงความเศร้าโศก เพราะความ

สิ้นพระชนม์ชีพของพระเชษฐาธิราช ซึ่งเป็นสมเด็จพระเจ้ากรุง ปรุสเสีย์
พระองค์ก่อนนั้น

อนึ่งกรุงสยามขออำนาจความสวัสดิ์ด้วยความยินดีในการราชาภิ
เศกของกรุงปรุสเสีย์ แลพระราชเทวีกรุงปรุสเสีย์ในราชอิศริยยศเป็น
เจ้าแผ่นดินใหญ่ เพราะกรุงสยามได้ทราบมาแต่พวกทูตของกรุงปรุสเสีย์
ที่เข้ามาในกรุงเทพมหานคร แลได้ทราบมาแต่ความในหนังสือข่าวที่
ตีพิมพ์มาแต่ยุโรปหลายฉบับ กรุงสยามขออาราธนาแก่สิ่งซึ่งเป็นประธาน
ในสากลโลก ให้มีทิพยานเคราะห์ของกรุงปรุสเสีย์ให้ไต่ สืบพระชนม์
ชีพเป็นสุขเจริญอยู่ในศิริราชสมบัติวัฒนาถาวรณไยสืบกาลนาน

พระราชสาสน์ลงราชลัญจกรของกรุงสยามส่งมาแต่ท้องพระโรง
หลวง มีนามว่าพระที่นั่งอนันตสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง กรุง
รัตนโกสินทร์มหินทรายุทธยาบรมราชธานี ตั้งอยู่ในประเทศสยาม ใน
วันจันทร์เป็นวันที่ ๓ ในข้างแรมของจันทร์มาศชัอมมาชะ นับเป็นเดือน
ที่สามในรศทศนาว ในปีรศกษัตริศศัศก ศักราชไทยสยาม ๑๒๒๓
ตรงกับกำหนดการตามคัมภีร์อาทิตยอย่างยุโรปเป็นวันที่ ๑๘ ในเดือน
เฟบริวารี คฤศตศักราช ๑๘๖๒ เป็นปีที่ ๑๑ แลเป็นวันที่ ๓๘๓๒ ใน
รัชกาลปัจจุบัน^(๑)

(๑) พระราชสาสน์ฉบับนี้ลงสถานที่แลวันเดือนปี ๒ ครั้ง ๆ แรกมีรอยลงวันเลข
ไว้บ้าง เข้าใจว่าทรงร่างไว้แล้วแต่ทรงความข้างท้ายลงที่หลังลงวันเดือนปีบริบูรณ์ อาลักษณ์
ผู้คัดฯ ลงไปทั้ง ๒ แห่ง

ฉบับที่ ๒๕

พระราชสาส์นถึงพระราชอาธิบดีฮอลันดา

เมือขุญ พ.ศ. ๒๔๐๖

พระราชสาส์นสมเด็จพระปรเมนทรมหาอมฤตเจษฎ์ราชไมตรี คำนิยามยังสมเด็จพระเจ้าวิลเลียมที่สามในพระนามอย่างเดียวกัน ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินกรุงนิเทศแลนด์ แลเป็นเจ้าใหญ่ในเมืองฮอลแลนด์ เมืองนอแลนด์แลเมืองอื่น แลเป็นใหญ่อธิปัตย์ในเมืองลุกเซมเบิร์กแลอื่น ๆ อีกให้ทราบความดังนี้

ขอเวอนเอยเนรลัต นิเทศแลนด์ในอินเดีย ผู้รั้งของกรุงนิเทศแลนด์ เมื่อได้บังคับรั้งมาแต่กรุงนิเทศแลนด์ แล้วได้จัดให้กับแคนยิบิซมอคเสล เชิญพระราชสาส์นคุมเครื่องมงคลราชบรรณาการของกรุงนิเทศแลนด์ ทรงยินดีมาถึงกรุงสยามนั้น มาด้วยเรือรบของกรุงนิเทศแลนด์ ชื่อ ซิตาเคลแวนอันตะเวอนเปล ถึงที่ทอดสมอตรงปากแม่น้ำเจ้าพระยาวันเพญ วันจันทร์เดือนเชษฐที่เจ็ดแต่ต้นครุหนาวในขุญเบญจศก คักราชสยาม ๑๒๕๕ ตรงกันกับสุริยคติกาลนิยม อย่างยุโรปเป็นวันต้นในเดือนยูน คฤศศคักราช ๑๘๖๓ แล้วได้ชักชวนเข้ามาให้ผู้ว่าการแทนกงสุลของกรุงนิเทศแลนด์ ซึ่งตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครนี้ให้ทราบ กงสุลนั้นจึงแจ้งความแก่เจ้าพนักงานฝ่ายสยามให้ทราบ เจ้าพนักงานการแผ่นดินก็ได้พร้อมกันจัดเรือกลไฟน้อยที่สมควรลงไปยังพระราชสาส์นแลเครื่องราชบรรณาการ ทั้งตัวทูตานุทูตของกรุงนิเทศแลนด์

ขึ้นมาถึงกรุงเทพ ฯ นั้นแล้ว ได้จับที่อยู่อาศัยให้สหายสมควรแล้ว
 ครั้นวัน ๔ ๖ ค่ำ เป็นวันที่ ๘ นับแต่วันเพ็ญนั้นมา กรุงสยามกับ
 เสนาบดี แลเจ้าพนักงานได้จัดการเคารพรับพระราชสาสน์แลทูตานุทูต
 โดยอย่างที่เหมาะสมแก่ราชอิศริยยศของกรุงนิโธแลนค์ เหมือนเช่นรับ
 พระราชสาสน์ที่มาจากพระเจ้าแผ่นดินใหญ่เมืองอื่น ๆ ในยุโรป การ
 ทั้งปวงแจ่มแจ้งแก่มีคเทศ ยี่สิบเศษยศเสลราชทูตของกรุงนิโธแลนค์ แล้ว
 ราชทูตนั้นได้ ยินราชสาสน์ แลมอบเครื่องราชบรรณาการของกรุงนิโธ
 แลนค์ ให้กรุงสยามได้รับด้วยความชอบใจยินดี ในที่ประชุมพระ
 ราชวงษานุวงษแลขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อย นำที่นึ่งเสวตรฉัตรของกรุงสยาม
 ที่ราชสาสน์ของกรุงนิโธแลนค์นั้น ลงกำหนดว่าเขียนที่เมือง
 เฮก วันที่ ๒๗ ของเดือนธันวาคม ในคฤศตศักราช ๑๘๖๒ ได้
 ให้ลามาแปลเป็นภาษาอังกฤษทราบความแล้วด้วยความยินดี รูปภาพ
 ของกรุงนิโธแลนค์แลพระมเหสินัน ก็ได้ให้คิดไว้ในฝาผนังที่ประชุม
 ว่าราชการเป็นที่เห็นแก่ท่านทั้งปวง กระบี่ราชบรรณาการนั้น ก็เป็นที่
 ชอบใจมาก เพราะมีสำคัญตราแผ่นดินเมืองทั้งสองฝ่าย เป็นเครื่อง
 แสวงหาพระราชไมตรีสองพระนคร กรุงสยามขอแสดงคิดเห็นชอบ
 ชอบพระคุณกรุงนิโธแลนค์มาให้ทราบ กรุงสยามมีความไว้วางใจเป็นแน่
 ว่าทางพระราชไมตรีสองพระนครยังยืนสืบไปนาน คนซึ่งชนทั้งสองฝ่าย
 จะค้าขายต่อกันโดยสุขสวัสดิ์ เวลุลูกค้าเล็กน้อยฝ่ายสยามก็ยอมต่าง
 ยืนทนสินค้าไปค้าขายอยู่ที่เมืองบดาเวียทกบมิได้ขาด ทั้งแต่ก่อนทำ
 หนังสือสัญญา มา ครั้นลูกค้านั้นทั้งปวงเมื่อได้ทราบว่า กรุงสยาม

กับกรุงนิเทอแลนก็รู้จักคุ้นเคยสนิทกัน ราชสาสน์ไปมาว่ากล่าวถึงกัน
โดยสะดวก ก็เห็นจะมีความยินดีมาก

ในครั้งนั้นทิศเทอ ยี่สิบเซหมอสเสลราชทูตกับพวกขุนนางที่มียศเป็น
ลำดับมาด้วยกัน เมื่อมาแรมอยู่แลได้เที่ยวไปมาหาสู่ผู้มีชั้นคาศักดิ์
ในพระนครนี้ประมาณถึงเดือน ก็มีกิริยาปรากฏเป็นอันประพฤติชอบ
ทุกที่ทุกทาง จะมีที่ที่เคียนแก่ชาวพระนครนี้ประการใดหามิได้โดย
ขอพระเดชพระคุณกรุงนิเทอแลนก็จึงไปรบกวนแก่พวกนั้นด้วย

พระราชสาสน์นี้ส่งมาแต่พระที่นั่งอนันตสมาคม ณบรมมหาราชวัง
ณกรุงเทพพระมหานครมรัตนโกสินทรมหินทราวุทธยาบางกอก ในวัน
ศุกรเป็นคติที่ ๔ ของเดือนอธิกมาสแตรกนัยเป็นที่ ๘ แต่ต้นฤดูหนาวมา
ในบุญญนักษัตรเบญจศก ศักราชไทรศยาม ๑๒๒๕ ทรงกันภัยสุริย
คติกาลกำหนดอย่างยุโรปเป็นวันที่ ๑๘ เดือนยูน คฤศตศักราช ๑๘๖๓
เป็นปีที่ ๑๓ ฤาวันที่ ๔๔๑๘ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

